

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**EBEVEYNLERDE KİŞİLİK TİPOLOJİSİ İLE ŞİDDET DAVRANIŞI
VE ŞİDDET EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İsmail Erdem DAYIOĞLU

Tez Danışmanı
Yrd.Doç. Dr. Elif Güneri YÖYEN

İSTANBUL – 2017

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : İsmail Erdem DAYIOĞLU

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Ebeveynlerde kişilik tipolojisi ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişki

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Psikoloji

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 19.06.2017

SAYFA SAYISI : 115

TEZ DANIŞMANLARI : Yrd.Doç. Dr. Elif Güneri YÖYEN

DİZİN TERİMLERİ : Kişilik, Ebeveyn, Şiddet,

TÜRKÇE ÖZET : Ebeveynlerin kişilik tipolojileri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada, Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu, Buss-Pery Saldırganlık Ölçeği ve Sosyodemografik Veri Formu ölçek puanları açısından anlamlı farklılıklar vardır. Ebeveynlerin kişilik özellikleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İsmail Erdem DAYIOĞLU

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**EBEVEYNLERDE KİŞİLİK TİPOLOJİSİ İLE ŞİDDET DAVRANIŞI
VE ŞİDDET EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İsmail Erdem DAYIOĞLU

Tez Danışmanı
Yrd.Doç. Dr. Elif Güneri YÖYEN

İSTANBUL – 2017

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

İsmail Erdem DAYIOĞLU

... / ... / 2017



İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

İsmail Erdem Dayıoğlu'nun "Ebeveynlerde kişilik tipolojisi ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişki" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından KLİNİK PSİKOLOJİ bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2017

ÖZET

Giriş: Psikoloji kendi başına bir bilim olarak kabul edildiği günden bu yana kişilik ve şiddet kavramları ile ilgili pek çok araştırma yapılmış ve günümüzde halen araştırma yapılmaya devam edilmektedir. Kişilik; insanı fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal özellikleri ile diğer insanlardan ayıran, diğer insanlardan farklılaştıran bir kavramdır. Kişilik doğuştan ve sonradan kazanılan özelliklerin bir bütün haline gelmesi ile oluşmaktadır. Psikoloji kuramcıları kişilik üzerine çok sayıda araştırma yapmıştır. Bu araştırmalar neticesinde kişilik ile ilgili pek çok kuram ortaya çıkmıştır. Psikoloji bilimi kuramcılarının kişilik ile ilgili ortaya koyduğu pek çok tanım ve kurama rağmen, üzerinde anlaşabildikleri tek bir tanım yoktur. Buna rağmen tüm kuramcıların ortak görüşü kişilik gelişimi ile ilgili çocukluk çağının özellikle de hayatın ilk 5-6 yılının çok önemli olduğu görüşüdür.

Şiddet kavramı insanlık tarihi ile var olan insanlık tarihi boyunca pek çok disiplinin araştırma konusu olan ve halen araştırılmaya devam eden bir kavramdır. Şiddet hayatın her alanında görülmektedir. Her insan dolaylı ve dolaysız bir şekilde şiddete maruz kalabilmektedir. Şiddet kavramı pek çok tanıma sahiptir. En geçerli tanım olarak Dünya Sağlık Örgütü şiddeti şu şekilde tanımlamıştır; "Bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanmadır." Dünya Sağlık Örgütü şiddeti bireyin kendisine yönelik, kişilerarası ve toplu (kollektif) şiddet olarak üçe ayırmıştır.

Toplumsal ve bireysel etkileri olan şiddet olgusu ile doğası gereği toplulukla yaşama ihtiyacı duyan insanın davranışları üzerinde etkili olan kişilik kavramının birbiri ile arasındaki ilişkinin ortaya konabilmesi adına yapılan bu çalışma ile literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Amaç: Ebeveynlerde kişilik özellikleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı araştırılmaktadır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmada Sosyodemografik Veri Formu, Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu ve Buss Perry Saldırganlık Ölçeği olmak üzere 3 adet ölçek kullanılmıştır. Ölçekler İstanbul il sınırları içerisinde 2-6 yaş aralığında çocuk sahibi 904 ebeveyne uygulanmıştır. Araştırmanın nicel verilerinin analizi SPSS 23 paket programı aracılığı ile yapılmıştır. Demografik değişkenlere ait verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Değişkenler arası yordayıcılık ilişkileri için regresyon analizi yapılmıştır. İki grup karşılaştırmalarında t testi uygulanmıştır. İki den fazla

grup karşılaştırmalarında ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tüm analizler 0,05 hata payında test edilmiştir.

Bulgular: Ölçme araçları vasıtası ile toplanan nicel veri setine ilişkin tutarlılık katsayısını tespit edebilmek amacıyla Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Katsayı tablosu incelendiğinde Buss Perry Agresyon Ölçeği alt boyutlarının güvenilirlik katsayılarının 0,710 ile 0,792 arasında (orta derece güvenilir), Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu alt boyutlarının ise 0,698 ile 0,867 (orta derece güvenilir ile yüksek derecede güvenilir) aralığında olduğu tespit edilmiştir. Bu katsayılar ile veri setinin güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

Sonuç: Ebeveynlerin kişilik tipleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada; kişilik yapısı ile saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Sözel saldırganlık düzeyi ile dışadönüklük, içedönük, düşmanlık, dağınıklık, duygusal dengesizlik ve gelişime açıklık kişilik yapıları ile pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Fiziksel saldırganlık düzeyi ile içedönük, düşmanlık, duygusal dengesizlik, yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak kişilik yapıları ile pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Öfke saldırganlık düzeyi ile dışadönüklük, içedönüklük, düşmanlık, dağınıklık ve duygusal dengesizlik kişilik yapıları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Düşmanlık saldırganlık düzeyi ile dışadönüklük, içedönüklük, düşmanlık, dağınıklık, duygusal dengesizlik ve yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak kişilik yapıları ile pozitif yönlü ve anlamlı, yumuşak başlılık kişilik tipolojisi ile de negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, Ebeveyn, Şiddet, Şiddet Davranışı, Şiddet Eğilimi

ABSTRACT

Introduction: Since psychology was accepted as a science, many scientific research on personality and violence has been done. And today it is still going on to be done. Personality is a concept which distinguishes people from the others regarding their physical, mental, sentimental and social abilities. Personality is a combination of inborn and acquired features. Psychology theorists have done many research on personality trait. As a result of these research, several theories have been put forward. In spite of the great numbers of descriptions and concepts put forward by psychology theorists, there is not a single term on personality that they agree on. However, all the theorists' common view is that the childhood especially until the age of 5 / 6 is very important in shaping one's personality. The concept of violence came into existence with history of humanity and has always been research topic of many disciplines. It is still going on to be researched. Violence is seen in every part of life. Each person may be exposed to violence implicitly or explicitly. The concept of violence has many descriptions. World Health Organization addresses the prevailing description as " the intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment, or deprivation." World Health Organization divides the general violence into 3 sub-types according to the violence is self-directed, interpersonal or collective. It has been aimed to contribute to literature by revealing the connection between the concept of "violence" which has many social and individual effects and the concept of "personality" which has great impact on human behaviour.

Purpose: It is researched whether there is a meaningful connection between personal traits of parents and their tendency to violence

Materials and Method: In this study, the analysis of quantitative data has been done via SPSS 23 packaged software. Frequency and percent value of demographic variables data have been calculated. Regression analysis has been done for correlation. T-test has been implemented in two groups' comparison. One way variance analysis has been done in comparison of more than two groups. All the analyses have been tested with 0,05 error margin. In this study, Sociodemographic Data Form, Buss Perry aggression scale and International personality inventory short form have been used. This sample is homogenous and includes totally 904 parents who have got children between the age 2 and 6.

Findings: Cronbach Alpha Coefficient has been calculated with the aim of determining coefficient of consistence of quantitative data gathered via tools. If analyzed coefficient table, the reliability coefficients of Buss Perry Aggression Scale sub-dimension are confirmed between 0,710 and 0,792, which means medium safety and the reliability coefficients of International Personality inventory short form are between 0,698 and 0,867, which means medium and high safety. These coefficients show that data set is reliable.

Result: In the research of relation between parents' personal typologies and tendency to violence, violent behaviours, it has been found that there is a positive and meaningful relation. It has been confirmed that there is a positive and meaningful relation between verbal aggression level of person and personal traits of extrovert, introvert, neuroticism, hostility, untidiness, open to improvement. Moreover, there is a positive and meaningful relation between physical aggression level of person and personal traits of introvert, hostility, neuroticism, and the old school. Positive and meaningful relation has been confirmed between Anger aggression level and the personal traits of extrovert, introvert, hostility, untidiness, neuroticism. Relation between Hostility aggression level and personality traits of extrovert, introvert, hostility, untidiness, neuroticism, the old school is positive and meaningful too. However, it is negative and meaningful between hostility aggression level and personal trait of tendermindedness.

Keywords: Personality, Parent, Violence, violent behaviours, tendency to violence

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ	VIII
EKLER LİSTESİ	X
ÖNSÖZ	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.1 Araştırma Problemleri	4
1.2 Araştırma Hipotezleri	6
1.3 Araştırmanın Amacı	7
1.4 Araştırmanın Önemi	7
1.5 Sayıtlar	7
1.6 Sınırlılıklar	7
1.7 Tanımlar	7
İKİNCİ BÖLÜM	8
KİŞİLİK KAVRAMI VE KİŞİLİĞİ OLUŞTURAN FAKTÖRLER	8
2.1. KİŞİLİK NEDİR?	8
2.2. KİŞİLİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR	11
2.2.1. Karakter	11
2.2.2. Mizaç (Huy)	11
2.2.3. Yetenek	12
2.3. KİŞİLİĞİ OLUŞTURAN FAKTÖRLER	12
2.3.1 Kalıtım ve Bedensel Yapı Faktörleri	12
2.3.2 Sosyo-Kültürel Faktörler	13
2.3.3 Aile Faktörü	14
2.3.4 Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörleri	14
2.3.5 Coğrafi ve Fiziki Faktörler	15
2.3.6 Diğer Faktörler	15
2.4. KİŞİLİK KURAMLARI	16
2.4.1. Sigmund Freud ve Psikoanalitik Kişilik Kuramı	16
2.4.2 Carl Gustav Jung ve Analitik Psikoloji	20
2.4.3 Alfred Adler ve Bireysel Psikoloji	22

2.4.4. Eric Fromm ve Hümanistik Psikanaliz.....	23
2.4.5. Hary Stack Sullivan ve Kişilerarası İlişkiler.....	24
2.4.6. Erik Erikson ve Psikoanalitik Ego Kuramı	25
2.4.7. Karen Horney ve Bütüncü Psikoloji.....	28
2.4.8. Otto Rank ve Ayrılma Anksiyetesi	29
2.4.9. Eric Berne'nin Kişilik Kuramı.....	30
2.4.10. Davranışçı Kuram	30
2.4.11. Bilişsel Kuram.....	32
2.4.12. Carl Rogers Birey Merkezli Yaklaşım	32
2.4.13. Abraham Maslow ve Holistik Dinamik Kuramı	32
2.4.14. Hans Eysenck ve Faktör Kuramı	34
2.4.15. Raymond B. Cattell ve Faktör Kuramı	34
2.4.16. Beş Faktör Kişilik Modeli.....	35
2.5 KİŞİLİK TİPLERİ	35
2.5.1. Jung'un Psikolojik Tipleri.....	36
2.5.2. Kretschmer'in Kişilik Tipleri.....	37
2.5.3. A ve B Tipi Kişilik	37
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	38
ŞİDDET VE SALDIRGANLIK	38
3.1. ŞİDDET NEDİR?	38
3.2. ŞİDDETİN ETYOLOJİSİ/NEDENLERİ	40
3.2.1. Biyolojik Teoriler.....	40
3.2.2. Şiddetin Psikososyal Teorileri.....	41
3.2.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	43
3.2.3.1. Gelişimsel Faktörler	44
3.2.3.2. Çevre.....	44
3.2.3.3. Sosyoekonomik Faktörler	45
3.3. ŞİDDETİN ÇEŞİTLERİ	45
3.3.1. Fiziksel Şiddet	45
3.3.2. Sözel Şiddet.....	45
3.3.3. Ekonomik Şiddet.....	45
3.3.4. Cinsel Şiddet	45
3.3.5. Duygusal Şiddet.....	46
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	47
YÖNTEM.....	47
4.1. Araştırmanın Modeli	47
4.2. Araştırmanın Örneklemi	47
4.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	47
4.3.1. Sosyodemografik Veri Formu	47
4.3.2. Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu.....	47
4.3.3. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği.....	48
4.4. Verilerin Toplanması.....	48

4.5 Verilerin Analiz Teknikleri	48
BEŞİNCİ BÖLÜM	50
BULGULAR	50
ALTINCI BÖLÜM	90
TARTIŞMA VE YORUM	90
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	107
EKLER	-



TABLolar LİSTESİ

	SAYFA
Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	50
Tablo 2. Aile Yapısı ve Ebeveynin Doğum sırasına ilişkin Dağılım	50
Tablo 3. Aile aylık gelir düzeyine göre dağılım	51
Tablo 4. Hastalık Bilgilerine İlişkin Dağılım	52
Tablo 5. Kendine Zarar Verme Durumuna Göre Dağılım	52
Tablo 6. Aile Üyelerine Şiddet Uygulama Durumuna Göre Dağılım	53
Tablo 7. İntihar Girişimine Göre Dağılım	54
Tablo 8. Ölçeklere İlişkin Güvenilirlik Analizi	54
Tablo 9. Kişilik Yapısı ile Fiziksel saldırganlık düzeyleri arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi	55
Tablo 10. Kişilik tipolojisi ile şiddet davranışlarından sözel saldırganlık düzeyleri Arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi	56
Tablo 11. Kişilik tipolojisi ile öfke saldırganlık tipi düzeyleri arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi	57
Tablo 12. Kişilik tipolojisi ile düşmanlık saldırganlık tipi düzeyleri arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi	58
Tablo 13. Kişilik düzeyleri ile toplam saldırganlık düzeyleri arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi	59
Tablo 14. Cinsiyete göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi	60
Tablo 15. Cinsiyete göre kişilik tipolojisinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi	61
Tablo 16. Medeni duruma göre Saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi	62
Tablo 17. Medeni duruma göre kişilik tipolojisinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi	62
Tablo 18. Aile tipine göre şiddet davranış türlerinin düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi	63
Tablo 19. Aile yapısına göre kişilik tipolojisinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi	65
Tablo 20. Ebeveynin doğum sırasına göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi	67
Tablo 21. Ebeveynin Doğum sırasına göre kişilik özellikleri düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi	68

Tablo 22. Aile gelirine göre Saldırganlık tipi düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi	70
Tablo 23. Aile gelirine göre kişilik düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi	72
Tablo 24. Ebeveynde kronik bir hastalığın varlığı değişkenine göre Saldırganlık tipi düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi	76
Tablo 25. Ebeveynde kronik bir hastalığın varlığı değişkenine göre kişilik düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi	76
Tablo 26. Ebeveynde psikolojik bir hastalığın varlığı değişkenine göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi	78
Tablo 27. Psikolojik rahatsızlığın varlığı değişkenine göre kişilik özellikleri düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi	78
Tablo 28. Ebeveynin düzenli ilaç kullanma değişkenine göre Saldırganlık Düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi	79
Tablo 29. Ebeveynin düzenli ilaç kullanma değişkenine göre kişilik düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi	80
Tablo 30. Kişilik özellikleri ile saldırganlık davranışı türleri arasında anlamlı ilişki olup olmadığını test etmek için yapılan Pearson korelasyon analizi	81
Tablo 31. Eğitim durumuna göre Saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi	84
Tablo 32. Eğitim durumuna göre kişilik özellikleri düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi	86

EKLER LİSTESİ

EK – A SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

EK – B ULUSLARARASI KİŞİLİK ENVANTERİ KISA FORMU

EK – C BUSS PERRY SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ



ÖNSÖZ

Tez konusu seçiminde düşüncelerimi dikkate alıp, tez yazım sürecimin her aşamasında bana sabır ve özenle yardımcı olan tez danışmanın Yrd. Doç. Dr. Elif Güneri Yöyen hocama teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim sürecim ve tez yazım sürecimde engin tecrübeleri ile yardımını hiçbir zaman esirgemeyen, ayrıca hayatımın her alanında bana yardımcı olan Uzman Psikiyatrist Dr. Ayhan Akcan' a teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan varlıkları ile bana büyük güç veren aileme teşekkür ederim.

Bu zorlu süreçte en büyük destekçim, iyi ki var dediğim sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim.

İsmail Erdem Dayıoğlu

GİRİŞ

Ebeveynlerin kişilik tipleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmamız, bu konu ile ilgili yapılmış benzer çalışmalara ek olarak, aynı zamanda yeni bir bakış açısı oluşturarak literatüre katkı sağlayacağını düşündüğümüz bir çalışmadır. Literatürde ebeveynlerin kişilik tipleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkiyi konu edinen ulusal bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Araştırmanın, alanda bu yöndeki eksikliği gidermeye katkı sağlayacağı ve ileride yapılacak olan çalışmalara veri olabilecek özgün bir araştırma olacağı düşünülmüştür.

Geçmişten günümüze üzerinde en çok araştırma yapılan konulardan biri kişiliktir. Kişilik çok boyutlu bir kavramdır ve ilgili birçok tanıma sahiptir. Yapılan tüm tanımlamalar dikkate alındığında kişiliğin; bir bireyin diğer insanlarda oluşturduğu imaj, kişinin diğer insanlarla olan çeşitli konularda, çeşitli biçimler alan ilişkileri; bir insanın kendinde olan özellikleri ile çevresi arasında geliştirdiği ilişkilerin oluşturduğu davranış eğilimlerinin ve bireyin sosyal becerilerinin toplamı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kişilik bireyin özel ve ayırt edici olan tüm özellikleridir.¹

Bir başka tanıma göre kişilik; tüm ilgi, tavır ve yeteneklerimiz ile dış görünüş ve çevreye uyum şeklimizin özelliklerini içeren bir kavramdır. Doğuştan varolan kalıtsal etkenler ile içine doğulan toplumun oluşagelen kıstasları ve olması gereken çevresel faktörlerin etkisi kişiliğin oluşumunda son derece etkindir. Bu durum kişiliğin insanın bulunduğu toplumdaki rolleri ile bu rollerin diğer insanları nasıl etkilediği ile ilişkili bir kavram olduğu gerçeğidir. Bir diğer açıklamaya göre; yeni doğan bir çocuğun çevresindeki olaylar ile başa çıkabilmek adına geliştirdiği ve öğrendiği tüm stratejiler kişilik özellikleridir. Bunun dışında kalıtımla ilgisi olmayan beslenme, ebeveyn tutumları, coğrafi ve demografik çevre gibi dış faktörler de kişilik üzerinde son derece etkilidir.²

Kişiliğin birçok faktöre etkisi vardır. En önemlilerinden biri kişiliğin sosyal bağlamsal etkileridir.. Kişilik ebeveynliği etkilemekle kalmayıp bununla beraber eş seçimi, evlilik ilişkisi, iş deneyimleri, sosyal destek ve arkadaşlık ağını da etkilemektedir.³

Şiddet, birçok bilim dalının üzerinde araştırmalar yaptığı bir olgudur. Başta sosyoloji olmak üzere, psikoloji, antropoloji, hukuk, siyaset gibi alanlar şiddet

¹ Clifford T. Morgan, Çev. Sibel Karakaş, Psikolojiye Giriş, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara, 1997, s.311

² Reyhan Durmuş, 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri İle Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s.1 (**Yüksek Lisans Tezi**)

³ Jay Belsky, The Determinants of Parenting: A Process Model, Child Development, 55, 1984, s.83-96

³ Jay Belsky, The Determinants of Parenting: A Process Model", Child Development, 55, 1984, s.83-96

üzerinde incelemelerde bulunmaktadır.. Şiddet her yönü ile toplumsal bir olgudur. İnsan doğası gereği birlikte yaşama mecburiyeti duyan bir varlıktır. Bu mecburiyet kaynaklı insanlık tarihi ile birlikte birçok toplumsal ve bireysel sorunlar ortaya çıkmış ve çıkmaya da devam etmektedir. Din, ahlak ve hukuk kuralları bu tür sorunları da azaltmak adına, insanların birlikte yaşamasını düzenleyebilmek adına meydana geldiği de söylenebilmektedir. Ancak, ortaya çıkan tüm kuralların aksine şiddet geçmişten günümüze değişmekte ve artmaktadır. Şiddet toplumsal olmak ile birlikte aynı zamanda evrenseldir.

Etimolojik kökeni Arapça'dan gelen şiddet sertlik, bir gücün derecesi ve peklik anlamındadır. Almanca'da ise ihlal etmek, zarar vermek ile birlikte aşırılık, kuvvet ve hız anlamları da içermektedir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde şiddetin anlamı gücün, kuvvetin, otoritenin ve üstünlüğün kötüye kullanımı ile ortaya çıkan sınır ihlalini olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.⁴

Dünya Sağlık Örgütü şiddeti şu şekilde tanımlamaktadır; sahip olunan gücün ve iktidarın, fiziksel ya da ruhsal bir yaralanmaya ve kayba neden olacak biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba ya da bir topluma doğrudan ya da dolaylı yolla uygulanmasıdır. Bu tanım ele alındığında şiddetin kasıt içermesi yani açık bir şekilde zarar verme amacı taşıması en önemli boyuttur.

Şiddet pek çok alanda varlığını göstermektedir. İnsan, gündelik hayatında dolaylı ya da dolaysız biçimde şiddet olgusu ile karşılaşmaktadır. Şiddet, yazılı ve görsel basında, sosyal medyada, iş hayatında, sokakta, evde, toplulukta kısacası hayatın birçok alanında kendini sıklıkla hatırlatmaktadır. Sosyal medya ve görsel medya bu durumun en sık görüldüğü yer olmakla birlikte, bu mecralarda söylenin aksine, Dünya Sağlık Örgütü'nün şiddet tanımı ile birlikte değerlendirildiğinde şiddet bir kontrol kaybı veya halk dilinde söylendiği gibi cinnet hali ile ortaya çıkan bir durum değildir. Şiddet rastgele meydana gelmeyen, bilinçli, kontrollü, planlı ve sistematik bir eylemdir.

Şiddet her ne kadar kişiye karşı bir eylem olarak algılansa da bir gruba, bir kitleye, bir ırka yönelebildiği gibi, bir hayvana, bir bitkiye, bir nesneye karşı da uygulanmaktadır. Şiddet bunların dışında soyut alanlarda da varlığını göstererek değerler ve fikirlere yönelebilir. Tüm bunlarla beraber başta intihar olmak üzere kişinin kendisine zarar verici eylemleri ile birlikte şiddet bireyin kendisine karşı da olabilmektedir.

Bu denli önemli ve birçok alanda araştırmalara konu olan şiddet olgusu üzerinde çalışmaya devam edilen bir alan olması sebebi ile bu yaptığımız araştırma

⁴ Yücel Dursun, Şiddet nedir? , FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2011, sayı: 12, s. 1-18

da şiddet ile ebeveynlerin kişilik özellikleri arasında ilişkinin ortaya çıkartılması hedefi taşımaktadır.

Birinci bölümde, araştırmanın problemi, hipotezler, amaç, önem, sayılılar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

İkinci bölüm kişilik üzerine oluşturulmuştur. İkinci bölümde; kişilik kavramı, kişilik kuramları, kişiliği oluşturan faktörler ve kişilik tipleri açıklanmıştır. Kişilik ile ilgili yapılan farklı tanımlara ve kişiliğin tarihsel gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından, kişiliği oluşturan etmenlere yer verilmiş ve ardından kişilik kuramları detaylı olarak belirtilmiştir. Literatür taraması sonrasında araştırmacılar tarafından ortaya çıkartılan kişilik tipleri açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde şiddet olgusu ele alınmıştır. Şiddetin tanımı, şiddetin etyolojisi ve şiddetin türleri açıklanmıştır. Şiddetin nedenleri ile ilgili biyolojik teori, psikososyal teoriler, sosyal öğrenme teorileri ile birlikte gelişimsel faktörler, çevre ve sosyoekonomik faktörler üzerinde durulmuştur. Ardından şiddetin türlerine değinilmiştir.

Dördüncü bölüm, araştırmanın yöntem kısmına ayrılmıştır. Araştırmanın modeli, çalışma grubu, örneklem, veri toplama araçları, veri toplama ve analiz tekniklerini açıklamaya ayrılmıştır. Beşinci bölüm bulgular, son bölüm ise tartışma ve yorum kısmına ayrılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1 Araştırma Problemleri

1- Ebeveynlerin kişilik tiyolojileri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2- Ebeveynlerin kişilik tiyolojilerinin şiddet davranışı ve şiddet eğilimi üzerine bir etkisi var mıdır?

Araştırmanın Alt Problemleri

1.1.Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan gelişime açıklık ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

1.1.1 Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan gelişime açıklık ile sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

1.1.2 Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan gelişime açıklık ile düşmanlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

1.1.3 Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan gelişime açıklık ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

1.1.4 Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan gelişime açıklık ile cinsel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

2.1. Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan dışadönüklük ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

2.1.1 Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan dışadönüklük ile sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

2.1.2 Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan dışadönüklük ile düşmanlık davranışları arasında anlamlı bir bulunmakta mıdır?

2.1.3Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan dışadönüklük ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

2.1.4 Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan dışadönüklük ile cinsel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

3.1. Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan sorumluluk ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

3.1.1 Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan sorumluluk ile sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

3.1.2 Kişilik tiyolojisinin alt boyutu olan sorumluluk ile düşmanlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

3.1.3 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan sorumluluk ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

3.1.4 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan sorumluluk ile cinsel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

4.1. Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan duygusal dengesizlik ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

4.1.1 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan duygusal dengesizlik ile sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

4.1.2 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan duygusal dengesizlik ile düşmanlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

4.1.3 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan duygusal dengesizlik ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

4.1.4 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan duygusal dengesizlik ile cinsel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

5.1. Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yumuşak başlılık ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

5.1.1 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yumuşak başlılık ile sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

5.1.2 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yumuşak başlılık ile düşmanlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

5.1.3 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yumuşak başlılık ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

5.1.4 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yumuşak başlılık ile cinsel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

6.1. Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan içedönüklük ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

6.1.1 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan içedönüklük ile sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

6.1.2 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan içedönüklük ile düşmanlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

6.1.3 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan içedönüklük ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

6.1.4 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan içedönüklük ile cinsel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

7.1. Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan disiplinsizlik ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

7.1.1 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan disiplinsizlik ile sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

7.1.2 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan disiplinsizlik ile düşmanlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

7.1.3. Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan disiplinsizlik ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

7.1.4 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan disiplinsizlik ile cinsel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

8.1. Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yeniliğe kapalılık ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

8.1.1 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yeniliğe kapalılık ile sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

8.1.2 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yeniliğe kapalılık ile düşmanlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

8.1.3 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yeniliğe kapalılık ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

8.1.4 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan yeniliğe kapalılık ile cinsel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

9.1. Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan düşmanlık ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

9.1.1 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan düşmanlık ile sözel davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

9.1.2 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan düşmanlık ile düşmanlık davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

9.1.3 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan düşmanlık ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

9.1.4 Kişilik tipolojisinin alt boyutu olan düşmanlık ile cinsel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

10. Kişilik tipolojilerinin şiddet davranışları/eğilimleri üzerine etkisi nedir?

1.2 Araştırma Hipotezleri

1- Ebeveynlerin kişilik özellikleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

2- Ebeveynlerin kişilik özelliklerinin şiddet davranışı ve şiddet eğilimi üzerine bir etkisi vardır.

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; ebeveynlerde kişilik tipleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.4 Araştırmanın Önemi

Günümüzde her toplumda görülen ve bu yönü ile evrensel olan şiddet olgusu ile insanın kişilik özellikleriyle ilgili literatürde birçok çalışmaya rastlanılmıştır. Ancak ebeveyn olma özelliği taşıyan insanların kişiliği ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişki ile ilgili yapılan ulusal bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Araştırmanın, alandaki bu yöndeki eksikliği gidermeye katkı sağlayacağı ve ileride yapılacak benzer çalışmalar için veri niteliğinde özgün bir çalışma olacağı düşünülmüştür.

1.5 Sayıtlar

Araştırmanın sayıtları aşağıdaki gibidir:

- 1- Araştırmanın evreni katılımcı ebeveynler tarafından oluşmaktadır.
- 2- Araştırmada kullanılan Sosyodemografik Veri Formu, Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ilgili değişkenleri geçerli ve güvenilir olarak ölçmektedir.

1.6 Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 1- İstanbul sınırları içinde 2-6 yaş arası çocuk sahibi 904 ebeveynlerden oluşan homojen bir gruptan elde edilen verilerle sınırlıdır.
- 2- Bulgular İstanbul'da devlet ve özel kurumlara ait anaokulu, kreş, okulöncesi yuvalar da eğitim-öğretim gören 2-6 yaş arası çocuklara sahip kadın ve erkek katılımcılara uygulanan Sosyodemografik Veri Formu, Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ile sınırlıdır.

1.7 Tanımlar

Kişilik: Kişinin kendine göre bir ayrılığı, belirgin bir özelliği olması durumu, kişinin özyapısına uygun kendine özgüllüklerin tümü.

Şiddet: Duygu veya davranışta aşırılık

Şiddet Davranışı: Sahip olunan gücün ve iktidarın, fiziksel ya da ruhsal bir yaralanmaya ve kayba neden olacak biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba ya da bir topluma doğrudan ya da dolaylı yolla uygulanmasıdır.

Şiddet Eğilimi: Kişinin kendi isteklerinin yapılmamasına toleransının düşüklüğü şeklinde tanımlanabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

KİŞİLİK KAVRAMI VE KİŞİLİĞİ OLUŞTURAN FAKTÖRLER

2.1. KİŞİLİK NEDİR?

Kişilik tanımı ile ilgili bunca açıklanmaya çalışılan kavramlara rağmen bilim insanlarının üzerinde hemfikir olduğu tek bir tanım yoktur. Kişilik bireyin kendisiyle ve çevresiyle kurduğu, kendisini diğer bireylerden ayıran tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir. Kişiyi başkalarından farklılaştıran, bireyi diğer bireylerden ayırt edici özelliklerdir. Belirli bir zaman diliminde, kişinin benzer durumlara karşı davranışının değişmemesini, benzer davranışlar göstermesini tutarlılık kavramı ile açıklayabiliriz. Kişiliğin çok sayıda birimden oluşması ve bu birimlerin birbirleri ile bir örüntü geliştirmesi ise yapılaşma kavramı ile açıklanır. Kişi kendi duygu ve düşüncelerini algılayabildiği gibi çevresindeki tüm kişi, olay ve nesnelere de algılar. Bireyin kişiliğini oluşturan en önemli noktalardan biri kendisi ve çevresiyle kurduğu ilişki biçimidir.⁵

Sosyal ve psikolojik bir varlık olan bireyin, davranışlarının tümüne kişilik denir. Başka bir tanımda ise kişinin fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal tüm özelliklerinin aktif bir şekilde bireyde örgütlenmesidir.⁶ Gündelik dilde kişilik kelimesinin huy, karakter, mizaç, benlik gibi kavramlarla benzer anlamda kullanılması, kişilik kavramı üzerinde ortak bir tanımın olmamasının ana unsurlarındandır.⁷

Kişiliğin dışarıdan gözlemlenebilen, ayırt edilebilen, bireyi diğer insanlardan ayıran bir kavram olduğu açıklamalarına karşıt bazı kişilik kuramcıları tarafından varsayımsal bir kavram olarak kabul edilir.⁸

Eysenck kişilik kavramını hiyerarşi ile açıklar ve kişiliği oluşturan faktörlerin bir hiyerarşi içerisinde, sıralı bir halde meydana gelmesi, kuramının temelini oluşturur. Eysenck, bu faktörleri dört düzeyde ele alır. Genetik özellikler, belirli özel uyarılar ile tepkilerin sadece çok özel olanlarını içeren ilk düzey ve en alt düzeydir. Bireyin alışkanlıklarını, belirli ortam ve durumlarda öğrendiği davranışları ise ikinci düzey kapsar. Üçüncü düzey ise; kişilik kalıplarını oluşturan eğilimlerin ve bu eğilimlerin bir alt basamakta kazanılmış birçok davranış arasından seçilen ve davranışsal olarak pek çok özelliğin ortaya çıktığı düzeydir. Son olarak, üçüncü ve

⁵ Doğan Cüceloğlu, İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, 1991, İstanbul, s.404-405

⁶ Adnan Kulaksızoğlu, Ergenlik Psikolojisi, Remzi Kitabevi, 1997, İstanbul, s.106

⁷ Emine Sevinç Sevi, Psikobiyolojik Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Kuramı: Mizaç ve Karakter Envanteri(TCI) ile Beş Faktör Kişilik Envanterinin(5FKE) Karşılaştırılması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir, 2009, s.1. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

⁸ Veysel Dal, Farklı kişilik özelliklerine sahip bireylerin risk algılarının tüketici davranışı açısından incelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2009, s.32 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

de ikinci düzeyde edinilen özellikler ve seçimler sonucunda kişinin belirgin bir tipinin ortaya çıktığı dördüncü düzeydir.⁹

Atkinson ve McClelland kişilik kavramının davranışsal farklılıklarını ortaya koymak için yöntemler geliştirilmiş, denekler arasında güç, başarı ve tek olma düşünceleri arasında çeşitli farklar ortaya koymuştur.¹⁰

Psikolojik koşulların tek başına değil, sosyal koşullar ve çevresel etmenler ile birlikte kişiliği oluşturduğunu belirten Rotter, sosyal öğrenme teorisi ile insanların hayatlarında yaptıkları hatalardan ders çıkararak olay ve durumlar karşısında, olumlu bir sonuç gelme ihtimali ile o işi yapma isteği arasında doğru orantı olduğunu söyler. Bu durumu da bireylerin olumsuzdan kaçınma, olumluya yönelme eğilimli olmaları ile açıklar.¹¹

Jensen ise; kişiliğin oluşmasında kalıtımın önemine dikkat çekmeye çalışmış, algısal farkları uyarana verilen tepki sürelerini ölçerek kişilik farklılıklarının bu şekilde gösterilebileceğini savunmuştur. Eric Berne kişilik kuramında, kişiliği 3 adıma ayırarak, kişiliği duygusal yönden ele almıştır. Her bireyde bulunan olgun olmayan evre veya çocukluk evresi kuramın ilk adımını oluşturur ve bu adım bireye haz ve yaratıcılık sağlar. Olgunluk veya yetkinlik ile adlandırılan, bireyin davranışlarının öğüt ve yasaklar ile düzenlendiği bilişsel yapı ikinci adımı oluşturur. Berne ikinci adımın bireyin ebeveyn yönü olduğunu savunur. Son adım ise kabul edilen davranışların çevreye aktarıldığı ve atalık evresi olarak adlandırdığı evredir.¹²

Psikoloji biliminin kurucusu kabul edilen Freud; kişilik kuramını topografik model üzerinden kurmuştur. Bilinç, bilinç öncesi ve bilinçdışı olmak üzere üç parçaya ayırdığı topografik kişilik kuramı, zihinsel olayların farkında olup olmama hali üzerine kurulmuştur. Freud klinik çalışmaları sırasında karşılaştığı durumlara topografik modelinin yetersiz gelmesi sonucu id, ego, süperego kavramlarından oluşan yapısal model kavramını ortaya koymuştur.¹³

Freud; zihinlere kazınan buzdağı örneği ile insanların ruhsal hayatının iki bölümden yani bilinçaltı ve bilinç ile oluştuğunu açıklamıştır. Buzdağının görünen kısmının, kişiliğin görünen ama kişiliği yüzeysel olarak ortaya koyan küçük ve önemsiz bir kısmı olduğunu belirten Freud, davranışlarımızın arkasında içgüdülerimizin olduğu ve buzdağının görünmeyen ama geniş kısmı olan alanın

⁹ Hans Jurgen Eysenck, S. B. Eysenck, Manual of the Eysenck Personality Questionnaire, London, 1975, s. 68-70

¹⁰ David Clarence McClelland, Methods of Measuring Human Motivation, Action and Society, Princeton, 1958, s.12-13.

¹¹ Julian Rotter, Social Learning and Clinical Psychology, American Psychological Association, S.9, Washington, 2012, s.46

¹² Şerife Şahabettinoğlu, Kişilik Tipleri ve Hastalıklara Yatkınlık, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2015, s.4-5 (Yüksek Lisans Tezi)

¹³ Engin Geçtan, Psikanaliz ve sonrası, Metis Yayınları, 2002, İstanbul, s.27

bilinçaltı olduğunu belirtir. İnsan davranışının karar merkezinin ve kişiliği oluşturan en güçlü öğeleri bilinçdışını oluşturur. Bilinç öncesi'nin varlığını da kabul eden Freud, bilinçaltına atılmamış ancak bilinç alanında da bulunmayan materyallerin kolaylıkla bilinçli alana aktarılabilceğini söyler. İnsanların belirli bir anda farkına varamadığı birçok düşünce ve yaşantıları bulunur. Bu yaşantıların bazıları bilinçli bir çaba ile bilinçli alana çağrılabilmekte ve farkına varılabilmektedir. İşte bu yaşantı ve düşünceler bilinç öncesindedir. Özetle; tamamen farkında olduğumuz yaşantılar, anılar, duygu ve düşünceler bilinçli alanı, istenmeyen ya da aşırı duygusal bir durumdayken kaydedilen anıların bulunduğu ancak istenildiğinde tekrar bilinçaltına taşınabilen anılarımızın bulunduğu alan bilinç öncesini ve bilinçli alana taşınması mümkün olmayan anıların ve bu tür anıların çok fazla olduğu yani kişiliğin büyük kısmını oluşturan alan ise bilinçdışıdır. Freud bu kavramlarla topografik kuramı temellendirmesinin ardından, zihnin diğer yapısı olan yapısal modeli ortaya koyarak id, ego ve süperegö kavramlarını geliştirdi. Bu kurama göre; id kişiliğin en ilkel olan alanıdır. İd'in iki temel içgüdüğü bulunur. Bunlar cinsellik ve saldırganlık içgüdüleridir. Haz ilkesine göre işleyen id'in en önemli amacı nesnel gerçekliğı yok sayıp gerilimin azaltılması için doyuma ulaşmaktır. Örneğin aç bir insanın açlığını sebep olduğu gerilimini boşaltabilmesi için çevreye uygun davranışlarda bulunmasıdır. İd'in istekleri gerçek dünya ile uygun bir ilişkide gerçekleşmelidir. Tam da bu noktada ego kavramı devreye girer. Ego, idin tüm isteklerini ve hazzı ulaşma hedefini gerçek dünya ile etkili ve uyumlu bir ilişki içinde gerçekleşmesini sağlayan kavramdır. Ego idin uygunsuz ve ısrarlı isteklerinin aksine hazzı ve doyuma ulaşmada uygun ve kabul edilir anlamları temsil eder. Başka bir ifadeyle; id'in uygunsuz olan isteklerini frenler, bu isteklere ulaşabilmek için uygun şartların oluşmasını bekler. Bu durumdan dolayı id ile çatışan alan ise süperegö'dür. Süperegö id'in isteklerini ertelemeyi değil, tamamen engellemeyi hedefler ve kişiliğin toplumsal yönünü oluşturur.¹⁴

Freud'un öğrencilerden olan Carl Jung; Freud'un içgüdülere çok önem vermesine ve tüm genellemesine karşı çıkarak kendi kuramını geliştirmiştir. Jung'a göre her bireyin kendine has ve açıklanabilir özellikleri olduğunu savunur. İçedönük ve dışadönük kavramları ile kişiliği iki tip olarak ayırmıştır. Özneye bağlı, nesnelere ile zor ve olumsuz ilişkiler geliştiren kişiliği içedönük kişilik olduğunu belirtir. Dışadönük tip ise nesnelere ile kolay ve olumlu ilişki geliştirir. Özneye yerine nesneye önem verir.¹⁵

¹⁴ Duane P.Schultz, Sydney Ellen Schultz, Modern Psikoloji Tarihi, 2007, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s.609,610

¹⁵ Özcan Köknel, Kayıdan Mutluluğa Kişilik, 2005, Altın Kitaplar Yayınevi, 17. Basım, İstanbul, s.90

Alfred Adler ise kişilik kavramını bireyin kendisi, diğer insanlar ve topluma karşı oluşturduğu tutumlarla açıklar. İnsanın gerçekleri algılama biçiminin kişiliğinin belirleyicisi olduğunu belirtir. Kişiliğin oluşmasında insanın çevresindeki olayların aksine bu olayları nasıl anladığı önem taşır. İnsanın kişiliğini geleceğe yönelik amaçlarının oluşturduğunu savunur.

Adler, nadir de olsa insanların Freud'un id kavramına benzer şekilde uygunsuz isteklerde bulunsa da kişilik tutarlı olmak için çaba gösterir demiştir. Kişilik kavramını yaşam biçimi ile eş değer tutarak, o da Jung gibi her insanın tek ve özgün bir yaşam biçimi yani kişiliği olduğunu savunur. İnsanın ilerleyen yaşamına değer verebilmek adına yeni arayışlar geliştirmesine rağmen kişilik kavramının insanın ilk yıllarında oluştuğunu söyler.¹⁶

2.2.KİŞİLİKLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Kişilik kavramı açıklanması zor, birçok bileşenden meydana gelen bir kavram olarak nitelendirilmesinin aksine, temelde üç bileşene indirgenmiş bir kavramdır. Bunlar; mizaç, karakter ve yeteneklerdir.¹⁷

2.2.1. Karakter

Karakter; halk arasında kişilik yerine en sık kullanılan terimdir. Karakter kavramı, çevrenin insanı fiziksel, bilişsel ve duygusal etkinliğine göre değerlendiren, insana özgü davranışların tamamıdır. Yaşanılan çevrenin değer yargıları ve kişisel özellikler karakter kavramını oluşturur. Toplumsal olarak ahlak ile eşleştirilen karakter kavramı, iyi, güzel, doğru olumlu davranışlar ile yorumlanır.¹⁸

Doğumu takip eden ilk yıllarla birlikte birtakım değer yargılarının benimsenmesi ile gelişen karakter kavramı, kişilik kavramının yarısı olarak kabul edilir. Kişiliğin diğer yarısı ise mizaç (huy) kavramıdır.

2.2.2. Mizaç (Huy)

Kişiliğin diğer yarısını oluşturan, yine sıklıkla kişilik yerine kullanılan, bireyin duygusal ve devimsel hayatının özelliklerinin tamamı mizaç kavramıdır. Kalıtsal yönü daha çok olan ve süreklilik arz eden mizaç kavramı, davranışların genetik boyutu olarak açıklanabilir.¹⁹

¹⁶ Geçtan, a.g.e., s.116-120

¹⁷ İlhan Erdoğan, İşletmelerde Davranış, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, No: 242, İstanbul, 1991, s.244-255

¹⁸ Baran Uğurlu, Resmi Liselerde Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ile Kullandıkları Disiplin Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2012, s.11

¹⁹ Elvan Okutan, Kişilik Özelliklerinin Tükenmişliğe Etkisi: Bir Örnek Olay İncelemesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi, 2010, Sakarya, s.16 (Doktora Tezi)

Duygusal tepkilerin nicelik ve nitelik yönü ile açıklanan mizaç kavramı, gündelik dilde kızmak, sıkılmak, öfkelenmek, neşelenmek, hareketli ya da hareketsiz olmak gibikişilik özellikleri ile açıklanankavramdır.²⁰

Hipokrat, neşeli, kızgın, soğukkanlı, melankolik olmak üzere dört mizaç grubu ortaya koymuştur. Mizaç kavramı kalıtım yoluyla bireye geçen özellikleri temsil ederken, karakter kavramı ile kişiliği oluşturan kavramdır.

2.2.3. Yetenek

Kişiliği biçimlendiren kavramlardan olan yetenek, zihinsel ve bedensel olarak ikiye ayrılmıştır. Sonuca ulaşma, analiz, çözümlenme, kavrama gibi bilişsel özellikler zihinsel yeteneği oluşturur. Doğuştan geliştirdiğimiz yürüme, ayakta durma, koşma, görme, renk ayırma, derinliği fark etme, tat ve koku hissetme, el-kol-ayak gibi organları belli bir koordinasyon içerisinde kullanma gibi özellikler ise bedensel yetenektir.²¹

2.3. KİŞİLİĞİ OLUŞTURAN FAKTÖRLER

Görüş ayrılıkları olmasına rağmen, kişiliği oluşturan belli başlı faktörler açıklanmıştır.

2.3.1 Kalıtım ve Bedensel Yapı Faktörleri

Kişiliği oluşturan faktörlerden önemli boyuta sahip olan basamaklardan biri kalıtımdır. Araştırmacılar, John Locke' un "tabula rosa"(boş levha) kavramına karşı çıkarak insan zihninin doğuştan boş bir levha olmadığını belirterek, kişilik gelişimin anne karnında gelişmeye başladığını belirtmişlerdir.Bu durum kalıtım faktörünü işaret etmektedir.

İnsanın kişiliği; onu meydana getiren anne ve babalarından aldığı özellikler ve çevresi ile etkileşim sonucu meydana gelir. Kalıtım faktörünü destekleyen en önemli kavramlardan biri mizaç kavramıdır. Daha önce de açıkladığımız gibi mizaç kişiliğin genetik yönüdür. İnsanın çevresiyle etkileşiminden hareketle kişiliğin bedensel faktörünü açıklayabiliriz. Kişiliğin oluşumunda kalıtım ile beraber bedensel faktörlerde etkilidir. Bedensel faktörleri örnekler ile açıklamak gerekirse, bir birey bedensel özründen dolayı mutsuz olabilir ve mutsuzluk sonucunda içe kapanık bir kişilik tipolojisi geliştirebilir. Aynı şekilde sağlıklı görüntüsünün yanı sıra yakışıklı veya güzel sıfatları ile tanımlanan bireyler sosyal çevrelerinde kabul görme oranına bağlı olarak özgüvenli, sosyal, girişken, atılgan gibi kişilik tipolojisi geliştirebilir.²²

Bazı kuramcılar, bedensel faktörlere ile yaş ve cinsiyetin de kişilik oluşumu ile ilgili olduğunu söyler. Kişilik oluşumunda bedensel faktörlere ilave olarak, yaş ve

²⁰ Uğurlu, a.g.e., s.12

²¹ Okutan, a.g.e., s.17

²² Uğurlu, a.g.e., s.8-9

cinsiyet olguları da katkıda bulunur. Kişilik oluşumunu bir tabloya göre sınıflandıran psikolog Levinson, yetişkinliğe geçişi 22-28 yaş, erişkin bir birey olmayı 33-40 yaş, orta yaş dönemine geçişi 40-50 yaş, orta yaş çağının zirvesi olarak da 55-60 yaş olduğunu söyler ve ayrıca dört ara geçiş evre belirtir ki bunlar da orta yaş geçişi olan 30 yaş geçişi, 50 yaş geçişi ve yaşlılığa geçiştir. Levinson, sınıflanan yaş aralıklarındaki fiziksel görüntünün bireylerin kişilikleri üzerinde etkili olacağını savunur.²³

Sonuç olarak; kişilik oluşumunda önemli bir yer tutan kalıtım ve bedensel yapı faktörleri, insanı meydana getiren anne ve babadan kalıtım yolu ile kazanılan özellikler, bedensel yapının bireye sosyal ortamda sağladığı fayda-zarar ilişkisine göre kişilik oluşumuna büyük oranda etki eder.

2.3.2 Sosyo-Kültürel Faktörler

Kişilik kavramı insanda çok fazla faktörün etkisi ile oluşur. Sosyokültürel faktörler de bunlardan biridir. Değişmez bir gerçektir ki; insanlar doğar, büyür ve nihayetinde yaşamları son bulur. Bu ne kadar gerçekse, insanların var olan bir toplum içerisine doğması da o kadar gerçektir. İçine doğulan toplum çok uzun yıllar boyunca oluşagelen bazı kural, örf, adet, ahlak, gelenek, görenek gibi ve de kural ve norm geliştirir. Tüm bunlarda o topluma ait kültürleri oluşturur. İşte insan toplumun ait olduğu kültürün içerisine doğar ve o kültürün etkilerine maruz kalır. Kültür ait olduğu toplumla beraber belirli bir çerçeve içerisinde yön ve boyutları olan bir yapıdır. Bu kültürel yapı bireyleri gelişim evreleri boyunca her alanda etkileyerek insanın gelişimine etki eder. Kişilik kavramı da bu etkileşim sonucu ortaya çıkar.

Var olan kültür öylesine etkilidir ki, insanların yaşam şekli, hayata bakış açısı, inançları, duygu ve düşünceleri, hedef ve amaçları kısacası bireye kişilik kazandıran tüm özellikleri biçimlendirir. Akla birçok insan aynı toplum ve kültüre doğmasına rağmen neden farklı davranışlar yani farklı kişilik tipolojisi oluşturur sorusu gelebilir. Şöyle ki; toplum onu meydana getiren tüm insanlara ait bir kültür yapısı geliştirir ve bu kültür nihayetinde soyut kavramlardan oluşur. Bu soyut kavramları her birey kendi içsel ve dışsal süreçlerine bağlı olarak farklı düzeyde algılayarak somutlaştırır. Somutlaştırma durumundaki algısal farklılıklar davranışlara yansır ve her insanda farklı kişilik tipolojisi olmasına sebep olur. Aynı algılama farklılığı öğrenme süreçlerinde de görülür ve öğrenme her bireyde farklı derece ve seviyede olur.²⁴

Toplum insanlardan oluşur, kültür belirli bir toplum içerisinde meydana gelir. Kültür ve insan birbirini etkiler ve gelişir. Bu etkileşim öylesine kuvvetlidir ki, sosyo-kültürel faktörlerin tümü insanın duygu, düşünce, davranış, inanç, ahlak, değer

²³ Şahabettinoğlu, a.g.e., s.25

²⁴ Okutan, a.g.e., s.23

yargısı gibi insanı insan yapan birçok özelliği etkiler ve geliştirir. Kısacası insanın kişilik yapısını oluşturur.

2.3.3 Aile Faktörü

İnsan doğası gereği birlikte yaşama ve toplumsallaşma ihtiyacı duyan bir varlıktır. Toplumsallaşmanın ilk başladığı yer ise aile kurumudur. İnsan doğduğunda korunmaya ve bakıma muhtaç bir varlıktır. Bu durumdan daha da önemlisi toplumsallaşması gereken bir varlık olduğudur. İnsanın kişilik yapısı oluşurken aile kurumu önemli bir etkiye sahiptir. Kişiliğin oluşumu, insanın meydana getiren aileden ayrı düşünülemez. Yeni doğan, annesi, annesi yok ise bakım veren ile ve aynı zamanda babası ile geliştirdiği ilk iletişimleri sosyalleşme başlangıcının ilk belirtileridir.

Ebeveynlerin birbiri ile ilişkisi ve çocuk ile olan ilişkisi bireyin kişilik yapısının oluşumunda etkilidir. Yeni doğan, doğumun ilk yıllarında taklit etme davranışıyla, içinde bulunduğu aile ve çevrenin ahlaki ve kültürel yanlarını öğrenmeye başlar. Ebeveynlerin çocuklarına davranış biçimleri kişilik yapısının oluşumunda önemli sonuçlar doğurabilir. Kişiliğin ilk altı yaş döneminde olduğu kuramlarına dayanarak; özellikle bu dönemde ebeveynlerin çocuklarına davranış stilleri kişilik yapısının oluşumunda belirleyicidir. Örnek olarak aşırı koruyucu davranış sergileyen aileler bireyin bağımsız ve güvensiz bir kişilik yapısı, aşırı hoşgörölü olmaları bencil bir kişilik yapısı, otoriter ve baskıcı davranışlar sergilemesi çocuklarda asi, isyankar bir kişilik yapısı oluşumuna katkı sağlar.²⁵

Tüm bunların ışığında, kişilik yapısı birçok faktörün oluşumu ile meydana gelen bir yapıdır. Aile ise bu yapının ortaya çıkmasında, bireyin ilk sosyalleşmesini, ilk toplumsallaşmasını sağlayan kurum olarak, bireyin ebeveynlerinin davranış örgütlenmelerini taklit ederek kişilik yapısına ilk şeklini veren kurumdur.

2.3.4 Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf Faktörleri

Sosyal yapı ve sosyal sınıf farklılıkları; kişilik yapısının oluşumunda etkin olan bir diğer basamaktır. İnsanın birlikte yaşama ihtiyacı; onun diğer insanlarla etkileşime girmesine ve nihayetinde birbirlerini etkilemesine neden olur. Birbirlerini etkileyen insanlar büyük, orta, küçük gruplar oluşturarak, düşünce yapısı, konuşma tarzı, zevk alacağı etkinlikler, giyim tarzı gibi daha pek çok alanda benzerlikler oluşturabilmektedir. Tüm bu benzerlikler kişilik özelliği kabul edilebilir.

İnsan toplumsal bir varlıktır, toplumsal ait kültür kavramı, alt kültürler ve sosyal sınıflar da kişilik yapısını oluşturan faktörler kadar etkilidir. Kişilik kavramının

²⁵Erkan Şirin, Kişilik, Lider-Üye Etkileşimi ve Çalışan Sonuçları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Gebze, 2012, s.10 (Yüksek Lisans Tezi)

toplum tarafından kabul edilen tüm yönleri o toplumun kültürü tarafından belirlenir. Her toplumun kendine ait kültür yapısı olduğu gibi, her kültüründe kendine ait alt kültürleri vardır. İşte bu alt kültürler büyük, orta, küçük, grupları, bu gruplarda farklı kişilik yapılarını oluşturur.²⁶

Özellikle eğitim ve buna benzer alanlarda her bireyin bulunduğu toplum ve sosyal yapı içerisinde aynı olanaklara sahip olamayacağı gerçeği bireyin eğitim olanakları, yaşam şekli, düşünce yapısı, tüketim tarzı ve pek çok kişilik özelliğini etkileyebilir.²⁷

2.3.5 Coğrafi ve Fiziki Faktörler

İnsanın yaşamını sürdürdüğü coğrafi ve fiziki konum kişilik yapısının oluşumunda önemli bir yer tutar. Kişilik yapısı ile beraber iklim şartları, doğa ve fiziki şartlar içinde barındırdığı toplum üzerinde etkilidir. Bulunduğu coğrafyanın farklı kesimlerinde yaşayan insanlar farklı kişilik yapılarına sahiptirler. Kıyı kesimlerinde, yüksek ve dağlık bölgelerde benzer şekilde sıcak veya soğuk iklime sahip bölgelerde yaşayan insanların farklı kişilik yapısı geliştirmeleri beklenir.²⁸

2.3.6 Diğer Faktörler

Kişilik; açıklaması ve oluşumu basit bir kavram gibi yapılamayacak, bahsettiğimiz üzere birçok faktörün bileşiminden oluşan bir yapıdır. Açıkladığımız faktörlerin dışında birçok araştırmacıya göre doğum sırası, kitle iletişim araçları, rol model alma gibi faktörlerde etkilidir.

Gebelik sürecinde yaşanan ortam; maruz kalınan durumlar gibi rahat, huzurlu bir gebelik geçiren annenin bebeği ile gergin, stres altında bir gebelik süreci geçiren annenin bebeğinin farklı kişilik yapıları oluşturması bu duruma örnek gösterilir. Ekonomik gelir dağılımı, kitle iletişim araçlarına ulaşım ve kullandığı değişimler de kişilik oluşumuna etki eder. Hırs, haksız rekabet, aza tamah etme, fesatlık vb. mizaçlar kitle iletişim araçlarının kullanım ve ekonomik gelir dağılımının sonuçları olarak kabul edilebilir.²⁹

Sonuç olarak; kişilik birçok faktörün bileşimidir. Kişilik, insanın kendisi tarafından ve başka insanlar tarafından yorumlanan ve insanın belirli bir zamanda kalıplaşmış davranışlarının tümüdür.

²⁶ Salih Güney, Davranış Bilimleri,2009, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s.191

²⁷ Azime Yekta Karaa, Kişilik Tipleri ile Değişime Yatkınlık Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2013,s.46 (**Yüksek Lisans Tezi**)

²⁸ Aydın Yılmaz, Cemal Eroğlu, Meslek Yüksekokulları İçin Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış, Detay Yayıncılık, 4.Baskı, Ankara, 2013, s.76-77

²⁹Yılmaz, a.g.e., s.77-78

2.4. KİŞİLİK KURAMLARI

Kişilik yapısının nasıl oluştuğu araştıran birçok kuramcı, kişilik kavramı ile kuramlarını ortaya koymuştur. Üzerinde ortak bir görüş birliğine varılan bir kuram olmamasının nedeni ise kuramcının öznel yaşantısı, dünya görüşü, çevre ilişkilerinin farklı olması kaynaklıdır. Bu sebeple her kuram bir diğerine tezat gibi algılsa da, aslında her kuram kişilik yapısının farklı bir yönünü dikkate almaktadır.³⁰

Kişilik konusundaki kuramlar; kişilik tiplerinin belirlenmesi ve sınıflandırılmasını sağlayarak, farklı koşullarda devamlılık ve kalıcılık gösteren kişilik özelliklerinin ölçek ve testlerle belirlenmesini sağlamıştır. Bu yüzden farklı kuramcılara ait kuramların incelenmesi gerekir.³¹

2.4.1. Sigmund Freud ve Psikoanalitik Kişilik Kuramı

Şüphe götürmez bir gerçektir ki modern psikolojinin kurulmasında Freud etkisi son derece kuvvetlidir. Freud kuramında kişiliği algılama ve açıklamaya yönelik üç ana bölüme ayırmıştır.³² Bunlar;

- Topografik Kişilik Kuramı
- Yapısal Kişilik Kuramı
- İçgüdüsel Kuramı

Topografik kişilik kuramı; zihinsel süreçler açısından kişilik yapısını ele aldığı ilk modeldir. Topografik model, bilinç, bilinçaltı veya bilinç öncesi ve bilinçdışı olmak üzere 3 kavramdan oluşur. Freud bilinçdışı kavramı ile psikoloji alanında daha önce hiç söylenmemiş bir kavram ortaya atarak psikoloji bilimine damga vurmuştur.

Bilinç; insan zihninin içerden ve dışardan gelen tüm uyarıcıları algılayan alanıdır. İnsanın kendisini, çevresini algılama ve kavraması bilinç alanı sayesinde olur. Ayrıca; düşünce, bedensel algı ve heyecan gibi güduları de kapsar. Bilinç öncesi; bilinç alanına en yakın, farkında olmadığımız ancak istenildiği takdirde bilinç alanımıza taşıyabildiğimiz zihinsel süreç ve olguların bulunduğu alandır. Hayal kurma ve gerçeğe uygun düşüncelerde yine bilinç öncesi alanda bulunur. Freud'a göre bilinç dışı davranışlarımızın tümüne karar veren ve yöneten alanıdır. Bilincinde olduklarımızın dışında kalan tüm davranışlarımız bilinç dışı alanında örgütlenir. Bilinç dışı, bilinç öncesi ve bilinç alanları da dahil olmak üzere, bilinçli algılamanın dışında kalan zihin aktivitelerinin tamamını kapsar. Bilinç alanına taşınması mümkün olmayan, gerçekliğe uygun olmayan, mantık dışı dürtülerin saklandığı alan bilinç

³⁰ Banu Yazgan İnanç, Eşef Ercüment Yerlikaya, Kişilik Kuramları, Pegem Akademi Yayıncılık, 2.Basım, Ankara, 2009, s.6-7

³¹ Türkmen, a.g.e., s.21

³² Cüceloğlu, a.g.e., s.406

dışıdır. Toplum tarafından kabul görmeyen, ancak insanın içgüdüsel olarak arzuladığı ve açığa çıkarmayıp bastırdığı tüm istek ve arzuları bu alanda saklanır.³³

Bilinç dışı alanı, bilinç öncesi ve bilinç alanlarını da kapsadığı için esasen tüm davranışlarımızın karar vericisi olarak gösterilebilir. Freud topografik modelinde eksiklikler bularak bu modele yapısal kuramını eklemiştir.

Yapısal kuram; biyolojik temelli bir yapıdır. Yapısal kurama göre kişilik 3 temel yapıdan meydana gelir. İd, ego ve süperegö. Freud'a göre bu üç yapının birbiri ile sürekli etkileşimi ve birbirlerini sürekli denetlemeleri kişilik kavramını oluşturur. İd; Freud'a göre "gerçek ruhsal varlıktır". Haz ilkesi ile açıklanan id, genetik olarak var olan içgüdüsel süreçleri ve psikolojik latent güçleri içerir. Ruhun enerji kaynağıdır. Enerji kaynağı ile ego ve süperegönün de çalışmasını sağlar. Fazla enerji bedende gerilim yaratır ve bu gerilimin son bulması için enerjinin boşaltılması gerekir. Bu boşaltmadan duyulan haz ve zevk ise haz ilkesidir.³⁴

İd ilkel düzeydeki arzu ve istekleri barındırır ancak diğer iki sistem denetlemesi ile bilinç alanına ulaşamadığı için bilinçdışı alanı ile açıklanır.³⁵ Haz ilkesi ile adeta zevk peşinde koşan, arzularını gerçekleştirme adına hayal kurma ve rüyaları kullanır.³⁶

Ego ide hizmet eden ve aynı zamanda onu kontrol altında tutmaya çalışan kişilik katmanıdır. Organizmanın, gerçek dünyada ihtiyaç duyduğu tüm varlıklardan beslenir. Açlık yemek yiyerek giderilir. Aç insan tokluk sağlayacak besinini zihinsel imgesi ile gerçek dünyadaki algısının farkına varabilmez. Ego bunu sağlamaya yardımcı olur. Organizmada id ile oluşan enerjini boşaltımı için oluşan içgüdüsel eyleme obje seçimi denir. İd, bu obje seçimi görevini yerine getiremez. Bu egonun görevidir. Egonun bunun dışındaki görevinden bir diğeri kişinin ruhsal dünyası ile gerçek dünya arasında algılamayı sağlamasıdır.³⁷

Ego, zihinsel imgenin, gerçek dünyadaki karşılığını bulma ve yerine getirme sorumluluğunu üstlenir. İd, haz ilkesi ile açıklanırken ego gerçeklik ilkesi ile açıklanır. Sürekli istek halinde olan idin isteklerini uygun yer ve zaman ilişkisi ile gerçekleştirmek için ertelemek gerçeklik ilkesinin amacıdır. İd ve ego arasında gerçeklik ilkesi haz ilkesine üstünlük sağlar. Uygun koşullarda gerçeklik ilkesi, haz ilkesine karşı olan üstünlüğünden vazgeçerek, idi ön plana çıkarır ve organizmanın

³³ Necla Tuzcuoğlu, Psikoanaliz Kuramı ve Özellikleri, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1995, Sayı 7, s.275-278

³⁴ <https://makalearsivi.wordpress.com/2009/06/24/psikolojide-benlik-kuramlari-sigmund-freud-ve-psikoanalitik-kuram/> 29.12.2016

³⁵ Hüseyin Akyıldız, Freud'çu, Liberal ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi Olarak Toplum, İktisat ve Siyaset Teorileri, Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2006, Sayı 11, s.3, Antalya.

³⁶ Cüceloğlu, a.g.e., s.407

³⁷ Geçtan, a.g.e., s.43

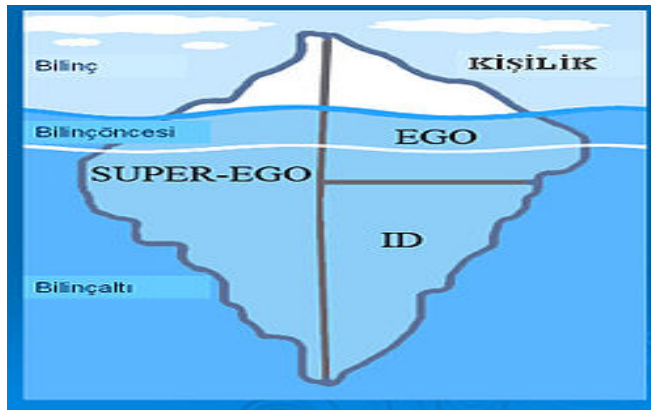
gerilimi son bulur. Haz ilkesi acı ya da zevk prensibi ile ilgilenirken, gerçeklik ilkesi dış dünyanın gerçekleri ile ilgilenir Ego; id ve süperego arasındaki çatışmalarda bir uzlaştırıcı görevi üstlenir. Bu görev egoyu en çok zorlayan görevdir. Çünkü ide bağlıdır ve gücünü ondan alır. Organizmanın isteklerini dünya gerçeklerine uygun koşullarda yerine getirirken, aynı zamanda da idin tatmin olmasını sağlar.³⁸

Ego idin rehberidir. Ancak doğru veya yanlışla ilgilenmez, ahlaki yönü yoktur. Sadece uygun koşullarda ide harekete geçmeyi bildirir.³⁹

Süperego kişiliğin toplumsal tarafıdır. Ahlaki mükemmeliyetçilik peşindedir. Toplumun kabul ettiği doğru ve yanlışların kaynağını oluşturan kişilik yapısıdır.⁴⁰ Freud'a göre doğuştan var olan cinsellik ve saldırganlık dürtülerini kontrol eden süperego; toplumun ahlaki normları ve bireyin kendi doğru ve yanlışları oluşur. Süperego, bireyi zor durumda bırakacak ve toplum tarafından yasaklanan eylemleri ide aktarır. Her zaman organizma için iyi ve doğrunun peşindedir.⁴¹

Birey ebeveynlerinden ve çevresinden öğrendiği ahlaki kurallar ve süperego ile topluma uygun bir kişilik yapısı geliştirir. Süperego toplumun onayladığı ve reddettiği davranışları belirleyerek bireyi kontrol altında tutar. İd, bireyin ne yapmak istediği ile ilgilenirken, bunun aksine süperego bireyin yapması gerektiği ile ilgilenir. Bu sebeple id ve süperego arasında sürekli çatışma hali mevcuttur. Elbette bu çatışma bir denge ile sonuçlanır. Her bireyin id ve süperego çatışmasında ulaştığı denge farklılıkları kişilik farklılıklarını açıklar. Sonuç olarak; kişilik farklılıklarını id, ego ve süperego arasında kurulan farklı dengeler belirler.⁴²

Şekil.1 Yapısal ve Topografik Model⁴³



³⁸ Geçtan, a.g.e., 2002, s.44

³⁹ Cüceloğlu, a.g.e, s.408

⁴⁰ Makbule Biçer, İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Mesleki Doyumları İle Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2013, s.34 (**Yüksek Lisans Tezi**)

⁴¹ Selçuk Budak, Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, 1.Baskı, Ankara, 2005, 704-705

⁴² Öznur Yüksel, Davranış Bilimleri, 1.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s.64

⁴³ https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0d,_ego_ve_s%C3%BCpereo ,29.12.2016

Freud kişiliğin oluşumunda ilk 6 yılın çok önemli olduğunu vurgulayarak, kişiliğin belirli aşamalardan geçerek geliştiğini belirtir. Bu aşamalar psikoseksüel gelişim dönemleri olarak adlandırılır. Freud'un psikoseksüel aşamaları oral dönem (0-1 yaş), anal dönem (1-3 yaş), fallik dönem (3-6 yaş), latens dönem (6-12 yaş) ve genital dönem (12 yaş ve sonrası) olmak üzere 5 dönemdir.

Oral Dönem: Doğumdan bir yaşına kadar geçen zamanı kapsayan dönemdir. Bu dönemde haz bölgesi ağızdır. Ağız, bu dönemde aynı zamanda etkileşim kaynağıdır.⁴⁴ Bu dönemin sağlıklı atlatılması bakım verenin bebeğin ihtiyaçlarını karşılaması ile gerçekleşir. En önemli görev bebeğin açlık ihtiyacının giderilmesidir. Bu dönemin sağlıklı atlatılmaması sonucu döneme ait saplantılar gelişebilir ve kişilik yapısını etkileyebilir. İleri yaşlarda bağımlı kişilik, pasif kişilik, açgözlülük gibi kişilik özellikleri geliştirebilir.⁴⁵

Anal Dönem: 1 ve 3 yaş arası dönemdir. İdrar ve dışkısını kontrol edebildiğini keşfetmeye başlar. Tuvaletini yaparak ya da tutarak haz almaya başlar. Bu dönemin sağlıklı atlatılması için ebeveynlere düşen görev tuvalet eğitimidir. Çocuğun tuvalet eğitimi ile iyi-kötü, doğru-yanlış gibi toplumsal yargıları öğrendiği bu dönem toplumsallaşmanın da başladığı dönemdir.

Anal dönemin sağlıklı atlatılmaması, aşırı titizlik, inatçılık, aşırı düzenlilik, kararsızlık, eşcinsellik, düşünce bozuklukları gibi ruhsal durumlar görülebilir.⁴⁶

Fallik Dönem: 3 ve 6 yaş arası dönemdir. Cinsel kimlik farkındalığını kavrayan çocuk, ben-merkezcilikten ayrılarak toplum-merkezciliğe yönelir. Kendi kişiliğini ve cinsiyetinin özelliklerini keşfetmeye başladığı dönemdir. Cinselliği keşfederken aynı zamanda toplumun cinselliğe bakış açısını da öğrenir. Bu dönem meraklı olduğu dönemdir. Bu dönemde ailelerin çocuğun öğrenme merakına karşılık ceza, korkutma, suçlama, alay etme gibi davranışlar ileride girişken olmama ve çekingen bir karakter geliştirmesine sebep olur.⁴⁷

Latent Dönem: 6-12 yaş arası dönemdir. Geride kalan dönemlerin pekiştiği latens dönemde cinsel kimlik rolü edinilir. Bu dönem gizil dönem olarak da adlandırılır. Cinsel merak bu dönemde gizlenir. Karşı cinse mesafe ve hoşnutsuzluk görülür. Hemcinsel yönelik yakın ilişki kurulur. Bu dönem sağlıklı atlatılırsa, çalışkan

⁴⁴ Zekeriya Hamamcı, Ezgi Hamamcı, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt:4 Sayı: 1 Makale No: 13, Düzce, 2015, s.129

⁴⁵ Geçtan, a.g.e., s.87.

⁴⁶ Mehmet Salih Özgün, Okul Psikolojik Danışmanlarının Kişilik Özellikleri ile Mesleki Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2007, s.20 (**Yüksek Lisan Tezi**)

⁴⁷ <http://www.psikoterapi.pro/makaleler/kisilik-gelismi> (03.01.2017)

girişken, dışa dönük aksi halde içe dönük, güvensiz, aşağılık duygusu yaşayan kişilik özellikleri gelişebilir.

Genital Dönem: Ergenlik dönemini içine alan bu dönem, önceki dönemde örtülü kalan cinsel yönelim ve çatışmaların tekrar yaşandığı dönemdir. Yetişkin erkek ve kadın bedensel özelliklerinin kazanıldığı aynı anda toplumun beklentisine göre erkek ve kadın rollerinin benimsendiği dönemdir. Kimlik gelişiminin olduğu bu dönemde ergenlikle beraber ruhsal problemlerin görülebildiği dönemdir.⁴⁸

Freud; kişilik yapısının oluşumunda bebeklik ve çocukluk yıllarının önemini vurgularken, yaşamın ilk beş yılında yaşananların kişilik yapısının temelini oluşturduğunu belirtir. Freud gelişim dönemlerinde temel ihtiyaçlara doyum olmadığı ya da aşırı doyum olması halinde döneme saplantı gerçekleşeceğini, bunun sonucunda kişilik yapısının olumsuz etkilendiğini savunur.

2.4.2 Carl Gustav Jung ve Analitik Psikoloji

Sigmund Freud ile birlikte çalışan Carl Gustav Jung, Freud ile görüş ayrılıklarına düşerek kendi kuramı üzerine çalışmaya başlamıştır. Freud'un bilinçdışı kavramını kabul etmesine rağmen onun kuramından ayrılarak id, ego ve süperego kavramı yerine kendi kuramının temelini bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı kavramları üzerine kurmuştur.⁴⁹Bu üç kavramdan daha da önemli olan, bu üç kavramının birbirinden ayrı ama birbiriyle etkileşim içinde çalışmalarını sağlayan kavram ise "psişe" kavramıdır.

Psişe: Jung, kuramında kişiliği psişe olarak isimlendirir. Latince "ruh" anlamında olmasına rağmen, güncel anlamı "zihin" olarak kullanılır. Bilinç ya da bilinçdışı tüm duygu, düşünce ve davranışlar psişe ile açıklanır. Jung'a göre kişilik bir bütündür. Kişilik bireyde doğuştan mevcuttur ve birey hayatı boyunca kişiliğini geliştirmek ve bütünlüğün bölünmesini engellemek ile görevlidir.⁵⁰

Bilinç: Anı ve algılarımızı kapsayan, gerçek dünya ile iletişim ve adaptasyonu sağlayan alandır.

Kişisel Bilinçdışı: İstenildiğinde, biraz çaba ve zorlama ile bilinç alanına getirilebilen, anı, dürtü, arzu, bastırılmış ve unutulmuş deneyimler ve olayların depolandığı alandır. Bu depodaki her şey gruplaşarak kompleksleri oluşturur. Kompleksler; bireyin düşünsel süreçlerini güç ve aşağılık ile tanımlayan istekleridir.

⁴⁸ <http://www.pedagojiderneji.com/upload/editor/2016031804146-0.pdf> (10.01.2017)

⁴⁹ Murat Ukray, Carl Gustav Jung Psikolojisi, Yason Yayınları, 5.Baskı, Ankara, 2016, s.17-18

⁵⁰ Geçtan, a.g.e.,s.161.

Birey komplekslerin etkisinde (güç ya da aşağılık) kalarak davranışlarını biçimlendirebilir.⁵¹

Günlük dilde dahi sık kullanılan aşağılık kompleksi kavramı görüldüğü üzere Jung'a ait bir kavramdır. Jung'a göre kompleks, bireyin dışındaki herkes tarafından kolaylıkla görülmesine rağmen, bireyin kendisi tarafından asla kabul edilmez.⁵²

Kollektif Bilinçdışı: Jung'a göre psişe evrim ile biçimlenmiştir. Dolayısıyla insanın varlığı, tüm insanlığın evrimi ile ilişkilidir. Kollektif bilinçdışı; hemen hemen tamamı bilinçdışı olan, tüm insanlarda aynı evrensel psişeyi işaret eder. Kollektif bilinçdışı bireyin deneyimleyemediği ancak kalıtım yolu ile bireye aktarılan, insana özgü davranış modelleri yani arketiplerdir.⁵³ Jung birçok arketipten söz eder. Ancak bazı arketipler vardır ki psişe için çok önemlidir. İnsanın topluma gösterdiği gerçek kişiliği değildir. Topluma karşı gösterdiği aslında maskelerdir ve bu maskeler persona arketipini temsil eder. Benlik kavramı ile ilgili olan ve kişiliğin düzenleyici arketipi ise self arketipidir.⁵⁴

Jung, kollektif bilinçdışının, Freud'un bilinçdışı kavramından daha önemli olduğunu savunur. Çünkü, kollektif bilinçdışı, atalardan aktarılan, kalıtımsal boyutu olan, düş, ritüel, mitler, masallar gibi olaylarla beliren tüm insanlığa ait ortak bir bilinçdışıdır. Mitler, masallar, ritüel temelli kollektif bilinçdışını arketipler oluşturur. Jung arketipler ile John Locke'ın "tabula rosa" (boş levha) kavramına da karşı çıkarak, insan boş bir zihin ile dünyaya gelmez, kalıtımsal ve atalardan bireye aktarılan eğilimler ve gizil güçler ile meydana gelir düşüncesini savunur. Örneğin; yılan korkusu ataların nesiller boyu deneyimleri sonrası bireye aktarılır ve davranışı etkiler. Yılandan korkmak için yılanı görmek gerekmez. Bireyin varolduğu dünya imgesi, o daha doğmadan bireyin içinde mevcuttur. Bu imgelerin karşılığı olan nesnelere tanıdıkça bu imgeler bilinçli hale gelir.⁵⁵

İçedönük ve dışadönük kavramlarını il kullanan kişi olan Jung, merak ve düşüncelerini kendi iç dünyaları ile sınırlı olan insanların kişilik yapısını içedönük, yalnız kalmaktan sakınan ve sürekli başka kişilerle etkileşim için de olan insanların kişilik yapısını dışa dönük olarak tanımlar. Tanımladığı bu iki yönün denge içinde

⁵¹ P.Schult, S. E. Schultz, a.g.e., s.645

⁵² Geçtan, a.g.e., s.164

⁵³ Hüseyin Akyıldız, Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 3, Isparta, 1998, s.163-176

⁵⁴ Hasan Bacanlı, Kendini Ayarlama Becerisinin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, 1990, Ankara, s.4 (**Doktora Tezi**)

⁵⁵ İbrahim Gürses, Jung'cu Arketip Teorisi Bağlamında Tasavvufi Öykülerin Değerlendirilmesi: Sîmurg Örneği, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1, 2007, s.79

tutulması etkin bir yaşamın anahtarıdır. Jung'a göre kişilik problemlerinin kaynağı içedönüklük ve dışadönüklük arasındaki dengesizliktir.⁵⁶

Jung işlevsel olarak içedönüklük, dışadönüklük kapsamında 8 ayrı şekilde kişilik yapısını değerlendirir. Bunlar;

a) Düşünme işlevi; zihinsel bir işlevdir. Dünyayı ve kendini anlama çabası içindedir.

b) Duygu işlevi; insanlara haz, acı, korku ve sevgi gibi öznel yaşantılar sağlamaktadır.

c) Duyarlılık işlevi; insanların dış dünyanın somut gerçeklerini algılamasını sağlar.

d) Sezgi işlevi; İnsanlara duygu ve düşüncelerinin ötesine geçerek gerçeğin özüne ulaşmalarını sağlamaktadır.⁵⁷

2.4.3 Alfred Adler ve Bireysel Psikoloji

Freud'un kuramına karşı çıkarak ve onun ekolünden ayrılarak "Bireysel Psikoloji" ekolünü geliştiren Adler; kuramında kişilik yapısını, bireyin kendisine, diğer insanlara ve topluma karşı tutumlarının belirlediğini ve davranışların kaynağını "üstünlük" ile "güç ve prestij" kavramları olduğunu belirtir.⁵⁸

Adler, kuramında açıkladığı üstünlük çabası, anne baba etkisi ve doğum sırası kavramları ile kişilik yapısını anlama adına katkı sağlamıştır.⁵⁹

Üstünlük çabası: Her insanın dünyaya aşağılık duygusu ile geldiğini, güçsüz ve çaresiz olan yeni doğanın yaşamını sürdürebilmesi adına daha büyük ve güçlülere ihtiyaç duymasını aşağılık duygusu ile açıklayan Adler, hayat boyunca aşağılık duygularımızla başa çıkmak için gösterilecek çabayı üstünlük çabasının başlangıcı olarak belirtir.⁶⁰

Adler'e göre davranışların amacı; yaşamda karşılaşılan engellenmeler ve bunun sonucu olan aşağılık duygusundan kurtulmaktır. Engellemeler karşı üstün olma çabası davranışlarımızın sebebidir.⁶¹

Anne Baba Etkisi: Adler de Freud gibi bireyin yaşamının ilk yıllarının kişilik oluşumu adına çok etkili olduğuna inanmıştır. Yaşamın ilk yıllarında anne ve baba

⁵⁶ İsmail Sav, Psikolojik Danışman Rehber Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ile Stresle Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007, İzmir, s.22-23 (**Yüksek Lisans Tezi**)

⁵⁷ Sav, a.g.e., s.23

⁵⁸ Okutan, a.g.e, s.37

⁵⁹ Başak Levent, Sınıf Öğretmenlerinin Kişilik Özelliklerinin İletişim Becerilerine Etkisi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011, s.35 (**Yüksek Lisans Tezi**)

⁶⁰ Jerry M.Burger, Çevirmen İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, Kişilik, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2016, s.152

⁶¹ Burger, a.g.e. s.152

etkisinin daha önemli olduğunu belirten Adler, ileri yaşlarda bireyin kişiliğini etkileyebilecek iki tür anne baba davranışı açıklamıştır.⁶²

Bu davranışlardan birincisi olan aşırı özenli ve koruyucu davranış sonucu şımarık çocuk potansiyeli ortaya çıkabilir. Adler'e göre çocuğun şımartılması; çocuğun bağımsızlığını elinden alarak, aşağılık duygusunun artırabilir ve bunun sonucunda kişilik problemlerinin temeli oluşur. Korumacı davranışla çocuğun engellenmesi, yaşamın getirebileceği sorunların birçoğuyla başa çıkamayacak şekilde büyümesine neden olabilir. Şımartılmış çocukların kendi başına karar alabilmeleri, olumsuz durumlar ile başa çıkabilme becerisinin düşük olması yine bu tür anne baba davranışların sonucudur. İkinci anne baba davranışı ise ihmalkar davranışlardır. Ebeveynlerin tarafından ihmal edilen çocuklar soğuk ve şüpheli özellikler gösteren kişilik geliştirebilir.⁶³

Doğum Sırası: Adler, kişilik ile doğum sırası arasında anlamlı bir ilişki olduğuna inanmıştır. Doğum sırasının anne ve baba davranışlarını etkileyeceğini ve bunun sonucunda da doğum sırasının kişiliği etkileyeceğini savunur. Doğum sırasından kaynaklı en büyük, ortanca ve en küçük çocukların farklı davranışlara maruz kalacaklarını ve bunun farklı kişilik ortaya çıkaracağını belirtir. Adler ikinci çocuğun dünyaya gelişi ile en büyük çocuğu tahtını kaybetmiş kral olarak nitelmiştir. İlk çocuğa gösterilen ilgi ve alakanın yeni çocuğa yönelmesinin bu durumu ortaya çıkardığını açıklar. Adler suçluların, nörotiklerin, ve sapıkların tahtını kaybedenler yani ilk çocuklar arasından çıktığını ileri sürmüştür.⁶⁴

Birinci çocuğu sürekli geçme amaçlı olan, hırslı, isyankar, kıskanç kişilik özellikleri gösterebilen ikinci çocuk, hayatı boyunca rekabet içindedir. Adler, kendisinden sonra gelen doğumla ortanca durumuna düşen ikinci doğanın büyük ve en küçükten daha uyumlu bir kişilik özelliği geliştireceğini belirterek, bunun yanında en küçük olanın şımarık yetiştirileceğini ve hem çocukluk hem yetişkinlikte davranış problemleri ile karşılaşabileceğini belirtmiştir.⁶⁵

2.4.4. Eric Fromm ve Hümanistik Psikanaliz

Eric Fromm; kişiliği bireyin toplum, dünya ve kendisi ile olan ilişkisi olduğunu belirtir ve bu ilişkiyi öğrenme ve toplumsallaşma süreci olarak açıklar. Eric Fromm; bireyin çevre ile ilişkisini sosyalleşme ve asimilasyon olarak ikiye ayırır.⁶⁶

⁶² Burger, a.g.e., s.153

⁶³ Burger, a.g.e., s.153

⁶⁴ Alfred Adler, Çevirmen Murat Uhyaroğlu, Modern Psikoloji, Yason Yayınları, Ankara, 2016, s.114

⁶⁵ Adler, a.g.e. s.114-115

⁶⁶ Saeed Shokoufeh, Erzurum'da Farklı Branşlarla İlgilenen Sporcular İle Spor Yapmayan Sedanterlerin Kişilik ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2014, s.25 (Yüksek Lisans Tezi)

Sosyalleşme; bireyin yaşamında görülebilecek sembiyotik ilişkiler sonucu içe kapanık ve yıkıcı hal alabilir. Başkalarına bağımlı olmak olarak açıklanan sembiyotik ilişkiler sonucu yalnız kalma korkusu ile oluşan güvensizlikten dolayı birey, bir başka kişiye veya kendine zarar vererek kurtulmaya gayret eder. Yıkıcılık; saldırganlık ile gücünü kanıtlama ve güven kazanma çabasıyken, içe kapanma ortamı güvenli hale getirme çabasıdır.⁶⁷

Eric Fromm, soyut ve somut olan tüm nesnelere edinme ve kullanım biçimlerini asimilasyon olarak açıklamıştır. Alıcı, istismarcı, istifleyici, pazarlayıcı ve üretici olmak üzere kişilik biçimleri belirlemiştir.⁶⁸

Alıcı kişilik, bağımlı özellikli kişiliktir. Başkalarından beklentileri yüksek, herhangi bir durumda başarılı olabilmek için destek arayışında olan, problemler ile kendi başlarına mücadele yeteneğinden yoksun kişilik türüdür. İstismarcı kişilik, kendi çıkarları uğruna başkalarına verebileceği zararı önemsemeyen, menfaatçi, haset ve düşmanlık duyguları ile davranış sergileyen kişilik tipidir. İstifleyici kişilik, her şeye sahip olma, var olanı gizleme, güvensiz, iletişime kapalı, ikili ilişkileri sahiplenme temelli olan, sahip olma ile güven duyup, harcama ile tehdit altında hisseden kişilik tipidir. Pazarlayıcı kişilik, ilişki kurma şekli yüzeysel, karşısındakini isteğine göre kendini tanımlayan, kendisini pazarlamaya muhtaç hisseden kişilik tipidir. Son olarak, açıklanan kişilik tipleri içinde en olumlu kişilik tipi üretici kişiliktir. Özgecidir, yaratıcıdır, başkalarına zarar vermeden başarı edinmeyi misyon edinen dengeli ve sevgi temelli ilişkiler kuran kişiliktir.⁶⁹

2.4.5. Hary Stack Sullivan ve Kişilerarası İlişkiler

Sullivan bireyin doğuştan sahip olduğu güdülerinin yaşadığı topluma ve ait olduğu kültüre göre biçimlendiği ve işlevsellik kazandığı görüşüne dayandırdığı kişilik kuramını, kültür ve toplum kavramaları ile temellendirerek, bireyin davranışlarını anlayabilmek için, insanlar ile olan ilişkilerini anlamak gerektiğini savunur.⁷⁰

Sullivan, bireyi incelemek yerine, ilişkileri incelemenin gerekliliğine dikkat çekerek, kişilik yapısının organizma süreçleri yerine insan ilişkileri sonucu ortaya

⁶⁷ Shokoufeh, a.g.e., s.25

⁶⁸ Shokoufeh, a.g.e., s.25

⁶⁹ Uluğ Hakan İyigün, Kişilik Özelliklerinin İş Performansına Etkisi: Çalışanlar Üzerinde Bir Uygulama, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, 2014, s.14-15(**Yüksek Lisans Tezi**)

⁷⁰ Hilal Aydın, Psikiyatri Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin Kişilik Özellikleri ve Stresle Baş Etme Durumları, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Haliç Üniversitesi, İstanbul, 2007, s.19 (**Yüksek Lisans Tezi**)

çıkıldığını belirtir.⁷¹ Dinamizm, kişiselleştirme (personifikasyon) ve bilişsel süreçler kavramları ile davranışları açıklamaya çalışmıştır.

Dinamizmi enerji dönüşümü olarak açıklar ve davranışların bu enerji dönüşümleri ile ortaya çıktığını belirtir. Sullivan'a göre benlik kavramı bir dinamizmdir ve bu dinamizm bireyin kaygıları sonucu ortaya çıkar. Birey davranışlarını, kaygılarından kurtulmak için denetlemektedir.⁷² Benlik kavramını toplumun mantıkdışı olan yönleri olarak açıklayan Sullivan'a göre; benlik kavramı bireyi anksiyeteden korur ancak bu süreç bireyin insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmasını engeller. Anksiyete arttıkça, benlik alarm durumuna geçerek kişiliğin benlik dışında kalan alanından kopar.

⁷³ Personifikasyon, bireyin kendisine ya da bir başkasını algılama ve aynı zamanda bireyin ihtiyaçlarının giderilmesi ve kaygıları sonucu ortaya çıkan duygularının imgesel halidir. Olumlu tutumlar gösteren bir anneye sahip olan birey, iyi anne personifikasyonu geliştirirken, tam aksi durumda kötü anne persifikasyonu beklenir. Personifikasyonlar eşleştikleri kişilerin gerçek niteliğini yansıtmamasına rağmen, tutumları tutarlı ve değişmez bir şekilde etkiler. Baba personifikasyonu acımasız ve katı olan bireyin ileri yaşlarda etkileşim halinde olabileceği patron, öğretmen, polis gibi kişileri personifikasyonu ile eşleştirmesi bu duruma örnek teşkil eder ki bu da personifikasyonların bireyin yanlış algılama ve ilişkilerini bozucu etkisini gösterir. Benzer durumlar bireyin kendisini algılamasında da geçerlidir.⁷⁴

Prototaksik, parataksik ve sintaksik olarak bilişsel süreçlerin üç biçimde ortaya çıktığını belirtir. Birey için anlamı olmayan, birbirlerinden bağımsız, geçici olarak zihinde bulunan, yaşamın ilk evrelerinde bulunan, anlık imge ve duygular prototaksik yaşantılardır. Birbirleri ile mantıklı ilişkileri olmayan iki olay arasında nedensel bir ilişki kurma eğilimi ise parataksik düşüncedir. Rakam ve sözcükler gibi, geçerliliği kabul edilmiş simgeleri kapsayan, düşüncenin en gelişmiş hali ise sintaksiktir.⁷⁵

Sullivan kişiliği; bireyde doğal ve doğuştan var olan, organizmayı yönlendirici gerilimleri azaltma amacı olan bir enerji sistemi olarak açıklamıştır.⁷⁶

2.4.6. Erik Erikson ve Psikoanalitik Ego Kuramı

Erik Erikson Freud'u reddetmeyen ancak, Freud'a sadık kalarak kuramı geliştirmeye çalışmıştır. Libidoya fazla önem verdiğini düşündüğü Freud'un

⁷¹ Gülçin Karabacak, İşgören Kişilik Özelliklerinin İş Stresi Üzerine Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2010, s.48

⁷² Hidayet Yurtsever, Kişilik Özelliklerinin Stres Düzeyine Etkisi ve Stresle Başa Çıkma Yolları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2009, s.42 (**Yüksek Lisans Tezi**)

⁷³ Geçtan, a.g.e., s.256

⁷⁴ Geçtan, a.g.e., s.256

⁷⁵ Geçtan, a.g.e., s.257-258

⁷⁶ Geçtan, a.g.e., s.258

aksine, ego ve toplumsal erklere önem verilmesi gerektiğini düşünmüştür. Kişilik gelişiminde sosyal çevrenin etkisine dikkat çekmiştir. Freud'un psikoseksüel gelişim dönemlerine yetişkinlik, olgunluk ve yaşlılık dönemlerini de ekleyerek, kişilik gelişiminin yaşam boyu sürdüğünü savunmuştur.⁷⁷

Kişiliğin oluşumunu sekiz döneme ayırarak bu dönemler psikososyal gelişim dönemleri adını veren Erikson'un kuramına göre her dönemde bireyin yaşamak zorunda olduğu krizler bulunur. Kişilik gelişimi bu krizlerin başarı şekilde atlatılmasıyla gerçekleşir. Her dönemde krizler olumlu ve olumsuz olmak üzere iki kutupludur. Doğru kişilik gelişimi için iki kutbunda tecrübe edilmesi gerekir.

Her dönemin krizler evrensel özellikler taşımasına rağmen, her dönemde krizler ile baş etme yolları kültürel özelliklere göre değişkenlik gösterebilir.⁷⁸Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri;

- 1-) Temel Güvene Karşı Güvensizlik
- 2-) Özerkliğe Karşı Utanma ve Şüphencilik
- 3-) Girişkenliğe Karşılık Suçluluk Duygusu
- 4-) Başarıya Karşılık Aşağılık Duygusu
- 5-) Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası
- 6-) Yakınlık Kurmaya Karşı Soyutlanma
- 7-) Üretkenliğe Karşı Durgunluk
- 8-) Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk

Temel Güvene Karşı Güvensizlik: Bu dönemde çevresinde ki insanlara bağımlı olan yeni doğanın gereksinimlerinin karşılanması kişilik gelişimlerinin dönüm noktasını oluşturur. Bu dönemde ihtiyaçları düzenli bir şekilde karşılan bebeklerde güven duygusu gelişirken bundan mahrum olarak yetişen bebeklerde güvensizlik duygusu hakimdir, kendine ve başkalarına karşı güvensiz bir kişilik geliştirebilirler.⁷⁹

Özerkliğe Karşı Utanma ve Şüphencilik:Bu dönemde kasları gelişen çocuk, idrar ve dışkısını kontrol edebileceğini keşfeder. İdrar ve dışkısını istedikleri an tutup, istedikleri an bırakabilmeleri en önemli özerklik girişimidir. Denetimin kendisinde olduğunu keşfetmesi gereksinimlerinin, istek ve arzularının esiri olmayacağı, nasıl davranacağına kendisinin karar verebileceği bilinci oluşur. Ebeveynler için bu dönemde tuvalet eğitimi önem taşır. Sert kural ve yaptırımlar, aşağılama, bağırma ve cezalandırmalar özerkliklerine karşı utanç duygusu

⁷⁷ E. Özkalp ve Ç.Kirel, Örgütsel Davranış, Elam A.Ş. Matbaa Tesisleri, Eskişehir, 2005, s.81

⁷⁸ Banu Yazgan İnanç, Eşef Ercüment Yerlikaya, Kişilik Kuramları, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2011, s.164-165

⁷⁹ Burger, a.g.e., 165

geliştirmesine yol açar ve suçluluk duygusunun temelini oluşturur. Suçluluk duygusu temeli ileride kendinden kendinde kuşku duyan bir kişilik özelliği geliştirebilirken, bu temelin oluşmaması ise kendinden emin kişilik özelliği geliştirebilir.⁸⁰

Girişkenliğe Karşılık Suçluluk Duygusu: Yapabileceklerinin neler olduğunu anlamaya çalıştığı dönemdir. Bu dönemde amaçlarını gerçekleştirebilecekleri hareket alanları artar. Düş kurma ve hayal güçleri gelişir ve anlamadığı konuları anlamak adına merak duyguları gelişir. Yetişkinlerin rollerini fark eder, anlamaya çalışır ve özdeşim kurar. Hayallerinde ve oyunlarında özdeşim kurduğu rollere bürünür. Rol denemeleri girişim duygusunun temelini oluşturur. Bu dönemde çocuktaki rol denemeleri, kendi başlarına bir takım şeyleri denemeleri ve yapabilmeleri ebeveynler tarafından desteklenmelidir. Ebeveynler tarafından korumacı tavırla bu tür girişimlerinin engellenmesi suçluluk duygusunun gelişimine yol açabilir. Bu dönemdeki kutuplar, girişim ve suçluluktur. Rol denemeleri ve özdeşim kurma girişkenlik sağlarken, engellenmeler role karşı saplantı oluşturur.⁸¹

Başarıya Karşılık Aşağılık Duygusu: Çocuğun ilkokula başladığı bu dönemde, sosyal çevresi genişler, çocuk üzerinde ebeveyn etkisi azalırken, akran ve öğretmenlerinin etkisi artar. Kendisini sürekli akranları ile kıyaslayarak özellikle bu dönemde her şeyi başarabileceklerine inanırlar. Bu dönemde başarılı olma oranı ile yeterlik duygusu gelişim doğru orantı gösterir. Başarısız olma durumunda yetersizlik duygusu oluşur. Bu dönemde kendi yetenek ve gücüne göre inanç geliştirirler ya da hakim olur.⁸²

Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası: Ergenlik sürecinin yaşandığı bu dönemde; çocuğun kendi yakın çevresi evreni olmaktan çıkarak, evreni içinde bulunduğu dünya olur. Bu sayede kendisini içinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak görmeye başlar. Bu dönemde kendisini topluma kabul ettirme savaşı verir. Ayrıca bu dönem, geride bırakılan dönemlerin tekrar değerlendirildiği dönemdir. Nasıl ki, ilk dönemde evreni ebeveynleri olan çocuk umut ve güven duygusu edindi ise, evreni içinde bulunduğu toplum olan bu dönemde ise toplumla güvenilir sosyal ilişkiler kurarak kimliğini kazanmaya çalışır. Yine bu dönemde; kendi kararları ve tercihleri, ikinci dönemde kazanılan özerklik ve irade duygusunun harmanlanmasıdır. Üçüncü dönemde roller ve özdeşimler ile belirmeye başlayan kimlik duygusu, bu dönemde çocuğun kendince doğru yolda yürümesinin zeminidir. Bir önceki dönemde başarı duygusu ise bu dönemde de devam ederek kimlik

⁸⁰ Emel Arslan, Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2008, s.26-27 (Doktora Tezi)

⁸¹ Arslan, a.g.e. s.28-29

⁸² Arslan, a.g.e., s.29-30

kazanımını olumlu yönde etkiler. Görüldüğü gibi önceki dönemlerin olumlu atlatılması, bu dönemde her çocuk için zor geçen ergenlik döneminin rahat atlatılmasını sağlayacaktır. Bu dönemin doğru atlatılması çocuğun kimlik kazanımını, aksi durum ise kimlik bunalımı yaşamasını sağlayarak kişilik yapısını etkileyecektir.⁸³

Yakınlık Kurmaya Karşı Soyutlanma: Samimi ilişkilerin geliştirildiği bu dönemde; karşı cins ile duygusal olgunluk ve yakınlık sağlayabilecek ilişkiler yer alır. Bu tür ilişkiler genellikle duygusal bağ ve evlilik ile şekillense de aksi durumlarda duygusal yakınlıktan uzak yüzeysel ilişkilerde görülebilir. Bu duygusal bağlanmadan kaçma amaçlı bir tercih olabilir. Ancak bu tercih duygusal olgunlaşma ve mutluluk için bir engeldir.⁸⁴

, **Üretkenliğe Karşı Durgunluk:** Bireylerin orta yaşlarında olduğu bu dönemde, ilgileri kendinden sonraki nesli yönlendirmeye doğru evrilir. Özellikle bu dönem ebeveyn olmayı tercih ettikleri dönemdir ki, yaşamlarını çocukları ile biçimlendirirler. Yine bu dönemde ebeveyn olmayan bireyler, gençler ile etkileşime girerek kendilerini onlara karşı tecrübelerini aktarma ile görevli hissederler. Bu durum üretkenlik duygusunu pekiştirirken, bu dönemde ebeveyn olmasına rağmen bu durumdan mutlu olmayan, hayatının bu döneminde yaşamından memnun olmayan bir ruh haline sahip olmak bu dönemin durgunluğu olarak açıklanır.⁸⁵

Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk: Bu dönem yaşlılık dönemidir. Erikson'a göre yaşlılık döneminde atlatılması gereken son bir kriz vardır. Bütünlük ya da umutsuzluk duygusunun kaynağı geçmiş yaşantılarımız ve yaşamın bir gün son bulacağı düşüncesidir. Bu dönemde hayatın geride kalan anlarını değerlendirip yaptıkları ve yapmadıklarından dolayı mutlu ve memnun olan insanlar bütünlük duygusuna hakim şekilde son krizi aşacaktır. Ancak geçmişinden memnun olmayan insanlar ise umutsuzluk duygusu ile yaşayarak, diğer insanlara kin ve nefret ile yaklaşacaktır.⁸⁶

2.4.7 Karen Horney ve Bütüncü Psikoloji

Kuramını ampirik araştırmalara dayandıran Karen Horney, modern psikolojinin oluşumuna katkı sağlamıştır. Klinik açıklamalar ile sınırlı kalmayarak, sosyal ve toplumsal yönleri ile de kişiliği açıklamaya çalışmıştır. Karen Horney'de diğer kuramcılar gibi çocukluk döneminin bireyin tüm hayatını etkilediğini belirtir.⁸⁷

⁸³ Arslan, a.g.e., s.31-33

⁸⁴ Burger, a.g.e., s.167-169

⁸⁵ Burger, a.g.e., s.169

⁸⁶ Burger, a.g.e., s.170

⁸⁷ Susan Cloninger, Theories Of Personality, Pearson Prentice Hall, London, 2004, s.154-155

Kişiliği yöneten iki temel sistemin olduğunu belirten Horney'e göre bu iki sistem emniyet, güven duygusu ve doyumdur. Tehlikeden uzak ve güven içerisinde yaşamını sürdürebilmeyi amaçlayan insan, bu amacının ardından birçok gereksinimini doyurma ihtiyacındadır.⁸⁸ Çocukların yetişkin olduklarındaki kişiliklerini belirleyen ana unsurların, çocukluk dönemindeki sosyal ve kültürel deneyimler olduğunu belirtir. Katı tutum ve davranış sergileyen ebeveynler sonucu, kötü ve keyfi davranışlar gösteren çocuklar yarattığı görüşünü savunur. Çocuklardaki bu tür davranışların ileride muhtemel nevrozların temelini oluşturduğunu belirtir.⁸⁹

Horney, bireyin davranışlarına yön veren olayın anksiyete olduğunu, anksiyetelerin oluşmasında ise kişilerarası ilişkilerin önemli bir yeri olduğunu söylemiştir.⁹⁰ Anksiyete kavramını çevre ile ilişkilendirip çevreden korkulduğunu, çünkü güvenilmez, adaletsiz, kötü ve acımasız bir yer olarak hissedildiğini belirtmiştir. Bu nedenle çocuk yasaklarla cezalandırılma ve terkedilme korkusuna ilave olarak, çevreyi de kendine bir tehdit olarak algılar.⁹¹ Korku ve anksiyete arasındaki farkı ortaya koymuştur. İhmalkar ebeveyn tutumlarının çocuktaki anksiyetenin kaynağı olduğunu düşünür.

Çevresel ve kültürel etkileşimlerle oluşan korku ve anksiyete duyguları ile kişilik kuramını açıklayan Horney, Freud'un kuramını farklı açıdan ele alarak psikanalitik görüşe farklı açıdan yaklaşmıştır.

2.4.8 Otto Rank ve Ayrılma Anksiyetesi

Otto Rank, anne karnında huzur ve güven içerisinde olan bebek, doğum anında hissettiği nefes tıkanıklığı ve fiziksel olarak anneden ayrılma ile ölüm korkusu edindiğini söylemiştir. Çocuğun gelişim, olgunluk ve bütünlük sağlaması için gerekli olan gücü ayrılık kaygısı olarak açıklamıştır. İrade ve eylemler ruhsal yapının ve kişiliğin gelişmesine önemli yer tutar. İrade, korku ve kaygılar ile istekler arasında dengeyi sağlar.⁹² Ortalama birey, nevrotik ve artist olarak insanları gruplayan Rank, yaratıcı bütünleşmeye ulaşanları artist, ulaşmayanları ise nevrotik ve ortalama birey olarak değerlendirmiştir.⁹³

Otto Rank kuramında duygusal bağlantı yerine fiziksel bağlantıyı ön planda tutarak anne ile çocuk arasındaki ilişkiyi ayrılık anksiyetesi üzerinden açıklamıştır. Ayrılık kaygısı bireyin yaşamını etkileyen ve kişilik gelişimine yön veren kavramdır.

⁸⁸ Gülgün Yanbastı, Kişilik Kuramları, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1990, s.106

⁸⁹ Richard M.Ryckman, Theories Of Personality, 7. Edition, Lachina Publishing, Belmont, 2000, s.163.

⁹⁰ Serpil Aytaç, İnsanı Anlama Çabası, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000, s.180

⁹¹ Karen Horney, Çeviri Selçuk Budak, Psikanalizde Yeni Yollar, 2. Basım, Öteki Yayınevi, Ankara, 1994, s.53

⁹² Köknel, a.g.e., s.123

⁹³ Geçtan, a.g.e., s.204-212

2.4.9. Eric Berne'nin Kişilik Kuramı

Freud'un id,ego, süperego kavramlarından esinlenerek, kişilik kavramını duygusal yönleri ile ele alarak, kişiliğin oluşumunu çocuk, ebeveyn ve olgunluk olarak 3 döneme ayırmıştır.⁹⁴

Her bireyde bulunan sorumsuzluk, bencillik, eğlence arama gibi çocuksu tutumları çocukluk dönem ile açıklarken, bu dönemi bireyin kişisel arzu ve isteklere ulaşmak, kendini memnun etmek için istediği gibi davranış sergilediği dönem olarak açıklamıştır. Yaşamın ilk yıllarında bireyde baskın olan çocukluk tutumları, ileri yaşlarda etkinliğini azaltmaktadır.⁹⁵

Birey anne ve babasından gördüğü ebeveynlik rolünü kendi zihninde simgeleyerek, benliğine uygun bir ebeveynlik şekillendirir. Kültürel özellikler, geleneksellik ebeveyn döneminin tutumudur. Çocukluk döneminde düşük olan ebeveynlik, yaşlandıkça baskınlaşır.⁹⁶

Bireyin çocukluğunu disiplin altına alan eğilimleri içeren olgunluk dönemi, yapmak istenilen fakat yapılamayan davranışların bilinçaltında birikmesi, baskılar arttığında ya da eğilimler disiplin edilemediğinde çocuksu tutumların ağır basarak, kabul edilmeyen davranışların görülebildiği dönemdir.⁹⁷

2.4.10. Davranışçı Kuram

Kişiliğin küçük yaşlarda oluştuğu görüşüne karşı çıkarak, kişiliğin hayat boyu değişim ve gelişim sürecinde olduğunu belirten öğrenme kuramları ile öğrenme kuramını psikanalitik açıdan ele alan sosyal öğrenme kuramcıları yeni bir görüş ortaya çıkarmışlardır. Davranışın nedenleri anlamak için içsel süreçlere bağlı kalmanın gereksiz olduğunu, hem içsel hem de çevresel nedenler ile açıklanması gerektiğini belirten öğrenme kuramcıları, kişilik tanımı ile davranış tanımını eşdeğer tutmuştur.⁹⁸

Davranışları açıklamayı bilimsel, yollarla gözlemlenebilir ve ölçülebilir davranışlar üzerinden incelenmesi gerektiğini savunan davranışçı ekol, bireylerin davranışlarına karar verirken içinde bulunan durum ve koşulların etkili olduğu

⁹⁴ Yasemin Kaya, Örgütsel Yaşamda Kişilik ve Davranışlar Arasındaki İlişkiler: Duyguların Aracı Rolü, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2010, s.24 (**Doktora Tezi**)

⁹⁵ Yusuf Bilgin, Turizmde Lisans Öğrenimi Gören Öğrencilerin Kişilik Özellikleri ve Mesleğe Yönelik Düşünceleri Üzerine Bir Alan Araştırması, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce, 2011, s.35 (**Yüksek Lisans Tezi**)

⁹⁶ Selma Tatar, İzlenim Yönetimi Davranışlarında Kişilik Özelliklerinin Rolü: Konaklama İşletmeleri Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. 2013, s.27 (**Yüksek Lisans Tezi**)

⁹⁷ Bilgin, a.g.e., s.36

⁹⁸ Aytaç, a.g.e., s.185

görüşünü belirtir. Çatışmaların varlığını kabul etmekle birlikte davranışa sebep olan eğilimlerin öğrenme yoluyla edinildiğini açıklanmaktadır.⁹⁹

Öğrenme türünü ikiye ayıran davranışçı ekole göre, nötr uyaran ile şartsız uyarıcının eşleştirilmesini klasik şartlanma olarak açıklamıştır. Pavlov'a ait köpek, zil, et deneyi klasik koşullanma örneğidir. Klasik koşullanma ile davranışın pekiştirilmesi, sönmesi, kendiliğinden geri gelmesi gibi konuları araştırmıştır.¹⁰⁰ Kişiliği bir davranış örüntüsü olarak açıklayan davranışçı ekole göre, kişilik öğrenilmiş tüm davranışların karşılığıdır.

İçebakış yöntemine karşı çıkan Watson, gözlem, test, mülakat, koşullu tepki gibi yöntemler ile davranışların incelenebileceğini savunmuştur. Soyut kavramlar ile değil, gözlemlenebilir davranışlar ile ilgilenilmesi gerektiğini, psikolojinin pozitif bir bilim olabilmesi adına deneysel yöntemi kullanması gerektiğini belirtir.

Watson, insanların dünyaya gözünü açtığı anda öğrenmeden korku, öfke ve sevgi duygularına sahip olduğunu belirtmiştir. Watson davranışların tüm bedeni ilgilendirdiğini, düşünce ve duyguların tüm bedenin eylemi olduğunu belirtmiştir.¹⁰¹

Tepkisel ve edimsel olmak üzere iki tür davranış açıklayan Skinner'a göre; tepkisel davranışa yol açan uyaran bilinirken, edimsel davranışa sebep olan uyaran belirli değildir. Koşulsuz uyaran karşı verilen koşulsuz tepkileri refleks türü davranış olarak açıklayan Skinner, günlük hayatta sergilenen davranışları ise edimsel olduğunu belirtmiştir. Edimsel davranışların kontrol edilmesi, davranışların sonuçları ile ilişkilidir.¹⁰² Skinner, ödül ile olumlu davranışlar arasında doğru orantıdan söz eder. Skinner'a göre öğrenilen, benimsen ve pekiştirilen davranışlar kişiliği oluşturur.

Fizyolojik ihtiyaçlar tarafından güdülenen bireyin, bu ihtiyaçların karşılanması için davranışların ortaya çıktığını belirten Dollard ve Miller'a göre ihtiyaçlar tatmin olunarak giderildiğinde daha sonra benzer davranışların ortaya çıkacağı görüşünü savunmuşlardır. Bu tür öğrenme süreçleri sonucunda kişilik ortaya çıkmaktadır.¹⁰³

Davranışların sadece pekiştirmeler ile değil, bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörlerin birbirleri ile etkileşimi ile açıklanabileceğini belirten Albert Bandura; çoğu davranışçının aksine gündelik davranışların pekiştirmeler sonucu değil, davranış gösteren birinin model alınarak açıklanabileceğini belirterek gözlem ya da taklit yöntemini ile davranışları açıklayan bir kuram geliştirmiştir.¹⁰⁴

⁹⁹ R.Mark Rosenzweig ve Kurt Pawlik, International Handbook Of Psychology, Sage Publications, London, 2000, s.288

¹⁰⁰ Hasan Bacanlı, Gelism ve Öğrenme, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002, s.175-176

¹⁰¹ Nermin Çelen, Öğrenme Psikolojisi, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s.53-56-57.

¹⁰² Münire Erden ve Yasemin Akman, Eğitim Psikolojisi, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2006, s.136

¹⁰³ Cem Gençoğlu, Üniversite Öğrencilerinin İyimserlik Düzeyleri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.27. **(Yüksek Lisans Tezi)**

¹⁰⁴ Bacanlı, a.g.e., s.174-175

2.4.11 Bilişsel Kuram

Kendilerini “Gestalt psikologları” olarak tanımlayan bir grup bilim adamı, öğrenmeyi uyarıcı ve davranış arasındaki ilişki ile açıklamaya çalışan davranışçıların aksine; öğrenmeyi bilişsel süreçler ile açıklamaya yönelik çalışmalarını Piaget’in bilişsel gelişim kuramı, Atkinson ve Shiffrin’in bellek modelleri, Bruner ve Ausubel’in öğretim modelleri ile birlikte geliştirerek bilişsel kuramı ortaya çıkarmışlardır.¹⁰⁵

Algı alanında ortaya çıkan Gestalt psikolojisi, bütün onu meydana getiren parçalardan çok daha fazlasını ifade eder düşüncesini savunmuştur. Gestalt’a göre bir bütünü oluşturan parçalar tek başına hiçbir anlam ifade etmez.¹⁰⁶

Bilişsel temeller, bilişsel stratejiler ve bilişötesi kavramları bilişsel kuramda çok önemli yer tutmaktadır. Bilgilerin ve kavramların edinilmesi, öğrenilmesi, saklanması ve gerektiği zaman geri getirilip kullanılması bu kavramlar ile açıklanmaktadır. Bilişsel stratejiler, bilgiye ulaşma, saklama ve geri getirme stratejileridir. Bireyin farkındalığı, bireyin bilişötesidir. Bilişsel kuramı davranışı açıklamak için, zihinsel süreçlerin açıklanması gerektiğini savunarak, uyarın yerine bireysel farklılıklara önem verirler.

2.4.12 Carl Rogers Birey Merkezli Yaklaşım

Benlik bilinci kavramının önemine dikkat çeken Rogers; bireyin kendisi ile ilgili düşünceleri, algıları ve kanatlarını içeren kavramı benlik bilinci olarak açıklamıştır. Benlik bilincinin iyi, kötü ya da orta olabileceğini belirtmiştir. Benlik bilincine sahip olmanın koşulunu, koşulsuz bir sevgi ortamında yetişmek olduğunu açıklamıştır. Koşulsuz sevgi kavramını, birey ne yaparsa yapsın onun sevgi ve saygıya layık olduğunu kabul eden anlayışın olarak açıklamıştır. Bu anlayışa sahip olarak yetişen bireyin benlik bilincinin güçlü ve olumlu olacağını savunmuştur.¹⁰⁷

Kişiliğin, hem gerçekleştirme eğilimi hem de diğer insanların değerlendirmeleriyle şekillendiği düşüncesinde olan Rogers, insanların olması gerektiği gibi davrandığını, bunda topluma uyumu sağladığını belirtmiştir.¹⁰⁸

2.4.13 Abraham Maslow ve Holistik Dinamik Kuramı

İnsanların neden farklı olduklarını bulmayı amaç edinen Maslow, birçok insandan çok daha üstün başarılar elde etmiş insanların hayatını incelemiştir. Tarihte başarıları ile yer edinen Albert Einstein, William James, Jane Adams, Eleanor Roosevelt ve Abraham Lincoln gibi şahsiyetlerin yanı sıra, sanatçı, yazar,

¹⁰⁵ Erden ve Akman, a.g.e., s.156

¹⁰⁶ Cengiz Güleç, Psikoterapiler, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1993, s.92

¹⁰⁷ Yurtsever, a.g.e., s.50

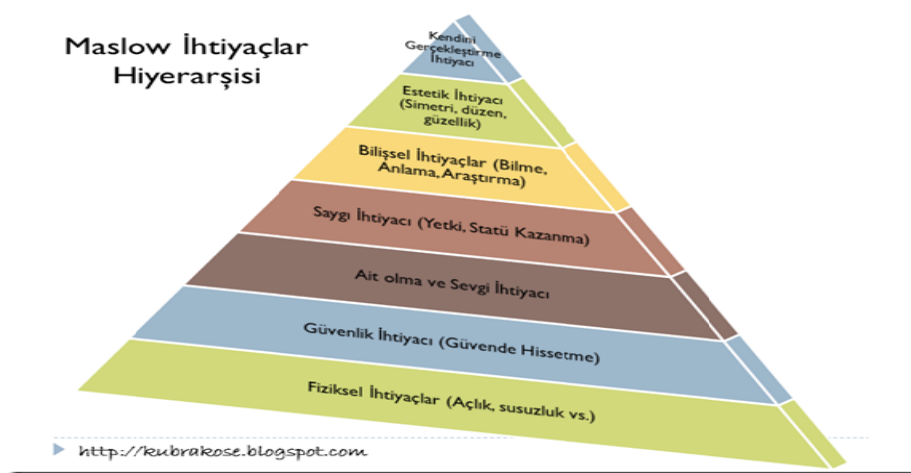
¹⁰⁸ Hüseyin Yıldızoğlu, Okul Yöneticilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Çatışma Yönetimi Stili Tercihleri Arasındaki İlişki, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2013, s.83-84
(Yüksek Lisans Tezi)

şair gibi yaratıcı insanların hayatlarını incelemiş ve bunun sonucunda sıradan insanların başarılı bir hayata sahip olacakları görüşüne ulaşmıştır. Bireyin kendi potansiyellerini keşfetme ve geliştirme sürecini kendini geliştirme amacı olarak kuramını ortaya çıkarmıştır.¹⁰⁹

Güdülerimizin birbirleri ile ilişkili ve aynı zamanda çok karmaşık bir yapıda olduğunu belirten Maslow, insanın ihtiyaçlarını hiyerarşik bir yapıda yedi basamağa ayırmıştır. Bu basamakların insanın gerçeğe ulaşma amacıdır. Merdiveni andıran bu yapıda, güdüler doyurularak bir üst basamaktaki güdüleri gidermek amaçlanır. Son basamak yer alan kendini gerçekleştirme amacı, insanların anlık yaşantılarıdır.¹¹⁰

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre, birinci basamağa yeme, içme, barınma, dinlenme gibi ihtiyaçlar bulunduğu fizyolojik ihtiyaçlardır. İkinci basamağa; güvenlik, konfor, korkulardan uzak olma ihtiyaçlarının bulunduğu güvenlik ihtiyaçlarıdır. Sevme, sevilme, arkadaş edinme gibi ihtiyaçlar üçüncü basamak olan sevgi ihtiyacıdır. Dördüncü basamak saygı ihtiyacıdır. Merak, araştırma, dünyayı anlama ihtiyaçları beşinci basamak olan bilişsel ihtiyaçlardır. Altıncı basamak estetik ihtiyaçları iken, yedinci ve son basamak kişinin kendi potansiyeline ulaştığı kendini gerçekleştirme basamağıdır.

Şekil 2. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi¹¹¹



¹⁰⁹ J.O.Mitterer ve D.Coon, Introduction to Psychology: Gateways to Mind and Behaviour, 12th Ed., Andover, UK: Cengage Learning. 2008, s.410

¹¹⁰ Yıldızoğlu, a.g.e., s.81

¹¹¹ <http://okurkio.blogspot.com.tr/2012/04/maslowun-ihtiyaclar-hiyerarşisi.html> (20.02.2017)

2.4.14 Hans Eysenck ve Faktör Kuramı

Eysenck, bireysel farklılıkların kalıtsal farklılıklardan kaynaklandığını öne sürerek kişilik kuramını hiyerarşik açıdan ele almıştır. Kişiliği meydana getiren etmenlerin hiyerarşik bir yapıda sıralanması kuramının temelini oluşturmaktadır. Kişilik yapısında dört düzey açıklamıştır;

a) Birinci Düzey (özel tepki düzeyi) : Kalıtsal özelliklerin bulunduğu, özel tepkilerin olduğu en alt düzeydir.

b) İkinci düzey (alışılmış davranışlar düzeyi): Tecrübeler ve öğrenilmiş bilgiler sayesinde benzer durumlarda, benzer davranış gösterme eğilimleri ile alışkanlıkların bulunduğu düzeydir.

c) Üçüncü düzey (özellik düzeyi): Değişmezlik, süreklilik, doğruluk ve değişkenlik gibi kişilik özelliklerinin bulunduğu ve alışkanlıkların davranış eğilimine dönüştüğü düzeydir.

d) Dördüncü düzey: Kişilik tiplerinin belirginleştiği düzeydir.¹¹²

Eysenck kişilik özelliklerini birbirlerinden bağımsız, yatay ve dikey iki uca sahip, iki boyutlu olarak tanımlamıştır. İnsanların kişiliğinin iki boyut arasında olduğunu ifade ederek bu boyutları içedönük-dışadönük tipler ve nevrotik (dengesiz)-normal (dengeli) tipler olarak ifade etmiştir.¹¹³ Eysenck'in kişilik tipleri, kişilik tipleri bölümünde açıklanacaktır.

2.4.15 Raymond B. Cattell ve Faktör Kuramı

Cattell, kişiliği belirlemenin belirli durumlarda hangi davranışların sergileneceğini belirten faktörleri bilmekten geçtiğini açıklamıştır. Tüm durumlarda aynı davranışların gösterilemeyeceğini, kişilik gözlenen ve gözlenemeyen tüm davranışlar ile açıklanır görüşünü savunarak, her türlü sosyal ve genel ortamda bireylerin ne tür davranışlar gösterebileceğini ortaya çıkarmaya yönelik araştırmalar yapılması gerektiğini savunmuştur. Sıklık, şiddet ve kapsadığı durumlara yönelik belirli bir durumda ortaya çıkabilecek davranışlar, kişilik olarak açıklanır.¹¹⁴

Cattell, kuramında treyt olarak adlandırdığı davranış kalıpları açıklamıştır. Treylar kendi aralarında belirli gruplara ayrılır. Küme halinde görülen ve açıkça ortaya konan treytlar dış treytlardır. Dış treytların belirleyici kaynak treytlardır. Çevresel etmenlerden kaynaklanan treytlar çevresel-kalıp treytlardır. Ayrıca

¹¹² Yıldızoğlu, a.g.e., s.84

¹¹³ Yıldızoğlu, a.g.e., s.85

¹¹⁴ Hamdi Korkman, Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Tipleriyle Atf Karmaşıklığı Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2003, s.19

yeteneksel ve mizaçsal treytlar tanımlayarak, kişiliğin özünü oluşturan 16 kişilik faktörü açıklamıştır.¹¹⁵

2.4.16 Beş Faktör Kişilik Modeli

Kişilik araştırmaları konusunda son yıllarda yapılan çalışmalar kişiliğin temel boyutlarını belirme adına yapılmıştır. Kişilik konusunda çalışan araştırmacılar kişilik kavramı üzerinde mutabık oldukları bir tanım açıklayamamak ile birlikte, son dönemlere yapılan araştırmalar tutarlılık göstermektedir. Bu anlamda beş faktör modeli kişilik araştırmacıların yoğun olarak kullandığı kişilik modelidir.¹¹⁶

Birçok kişilik özelliği olmasına rağmen beş faktör kişilik modeli, zaman, bağlam ve kültür gibi özellikler temelinde belirli aralıklarla yapılan faktör analizleri sonuçları dikkate alınarak ortaya çıkarılmıştır. Beş faktör;

- Dışadönüklük-İçedönüklük
- Uyumluluk-Düşmanlık
- Sorumluluk-Dağınıklık
- Duygusal Denge-Duygusal Dengesizlik
- Gelişime Açıklık-Gelişmemişlik

Olarak açıklanmıştır.¹¹⁷

Psikolojik yapı ve kavramlarla ilişki kurma yolunda çaba göstermekte olan birçok araştırmacı, alanda çok dağınık bir görünüm sergileyen kişilik araştırmaları ve kişilik boyutları için sınıflandırma amacını beş faktör modelinin en önemli amacı olarak belirtmişlerdir.¹¹⁸

2.5 KİŞİLİK TIPLERİ

Kişilik yıllarca araştırılan bir konu olmuştur. Kişilik tipi, neler yapıp, neler yapamayacağımızı, sınırlarımızı, davranışlarımızın kaynağını, bilgi işleme yöntemlerimizi anlamaya çalışan bir sistem olarak açıklanmıştır. Hipokrat 4 farklı kişilik mizaç ortaya koymasına rağmen, literatürde ilk veriler Jung'un 1920'de çıkardığı psikolojik tipler isimli kitapla ortaya çıkmıştır.¹¹⁹

Jung'un ardından birçok kuramcı kişilik tipleri üzerine çalışma yapmış, farklı açılardan kişilik tiplerini değerlendirmişlerdir. Birçok kuramcının temel

¹¹⁵ John E. Roedelin, Dictionary Of Theories, Laws&Concepts In Psychology, Greenwood Publishing Group, London, 1998, s.90-91

¹¹⁶ John E. Roedelin, Dictionary Of Theories, Laws&Concepts In Psychology, Greenwood Publishing Group, London, 1998, s.90-91

¹¹⁷ Yurtsever, a.g.e. s.54-55

¹¹⁸ Yurtsever, a.g.e. s.55

¹¹⁹ Murat Balkıs, Üniversite Öğrencilerinin Düşünme Stilleri ile Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003, S.11 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

amacı bireylerin düşünceleri, davranışları, duyguları, seçimleri ve kararları arasındaki farklılıkların nedenlerini ortaya koymak olmuştur.

2.5.1. Jung'un Psikolojik Tipleri

Jung; bazı yöntemler ile karmaşıklık ve çeşitlilik gösteren kişi tiplerini ve bireysel farklılıkları bir araya toplamaya çalıştığı tipolojisinde, ilk olarak bireyleri iki gruba ayırmıştır. Bu iki grup dışa-dönük ve içe-dönüktür. Nesneden çok özneye bağlı olan, nesnelere zor ve olumsuz ilişki kuran içe-dönük tip; bulunduğu ortama zor uyum sağlayan, toplumsal kural ve normları benimsemekte sıkıntı yaşayan kişilik özellikleri geliştirir. Bu grubun aksine dışa-dönük tip kolay ve uyumlu ilişkiler geliştiren ve davranışlarını nesnelere göre şekillendiren özellikler taşır. Kolay ve çabuk uyum sağlayabilirler.¹²⁰

Mitoloji, din, tinsel, büyücülük ve kehanet gibi farklı alanlardan da yararlanan Jung duyuş, hissetme, düşünme ve kavrayış olmak üzere psikolojik tiplerin 4 ana fonksiyonunu tanımlamıştır.¹²¹

Jung sekiz tür içe ve dışa dönük tipe ulaşmıştır. Bunlar;

-Düşünen İçedönük: Düşünceleri kendine yönelik olan insan tipidir. Duygularını bilinçdışına hapsetmiştir. Bu yüzden duygusuz bir insan olarak tarif edilebilir. Kendisine benzer insanlar dışında diğer insanlara karşı ilgi duymaz. Hoşgörüden uzak, gururlu, inatçı özelliklere sahip ilişki kurulması zor insan tipidir.

-Düşünen Dışadönük: Duygusalıktan uzak, kendini beğenmiş ve soğuk, nesnel düşüncelere önem veren, bilim adamı edasında tüm merakını nesnel dünya ve öğrenmeye adanmış insan tipidir.

-Duygusal İçedönük: Daha çok kadınlarda görülen bu tip; ilgisiz, duygularını açığa vurmeyen, ilişki kurulması zor, duygu-durumları melankolik özellik gösteren, kendi kendine yeten insan tipidir.

-Duygusal Dışadönük: Yine kadınlarda daha çok görülen, düşüncelerine duygularının yön verdiği, duygularının çok çabuk değişebildiği, sürekli kendilerini ön planda tutan, gösterişli, çabuk ilişki kurabilen ancak ilişkileri geçici olan, çabuk seven ve çabuk nefret eden özellikler gösteren insan tipidir.

-Duyusal Dışadönük: Hızlı karar verip uygulayan, daha çok erkeklerde görülen, anlamına önem göstermeksizin gerçekliklerle ilgilenen, yüzeysel ilişkiler kuran insan tipidir.

-Duyusal İçedönük: Dış dünya gerçeklerine mesafeli, kendi duygularına bağlı, iç dünyalarına meraklı, diğer insanların dikkatine çekmeyen, sakin ve pasif özellikli insan tipidir.

¹²⁰ Köknel, a.g.e., s.90

¹²¹ Yurtsever, a.g.e., s.57

-Sezgisel İcedönük: Başkaları tarafından anlaşılmaları zor, kendisini değeri anlaşılmasını bir deha olarak gören, dünya gerçekleri ile ilgilenmeyen ve buna bağlı olarak ilişki kurmaktan uzak, hayal dünyasında yaşayan insan tipidir.

-Sezgisel Dışadönük: Düşünce eksikliğine bağlı olarak sezgileri ile davranışlarına yöne veren, oynak ve tutarlı olmayan, istikrarlı ilişkiler kuramayan insan tipidir.¹²²

2.5.2 Kretschmer'in Kişilik Tipleri

Kretschmer; kişilik özellikleri ile beden yapısı arasındaki ilişkiyi araştırarak, atletik, astenik ve piknik olarak üç tip belirlemiştir.

Ortalama uzunluğun üstünde boyu olan, uzun kol ve bacaklara sahip, kas yapısı güçlü, kıl yapısı gür ve sert olan tip atletik tip olarak belirtilmiştir. Kimi güçlü, kimisi güçsüz ince, uzun ve zayıf, içine kapanık, inatçı, kötümser yapıda olan tip ise astenik tiptir. Son olarak piknik tip; orta boylu, kısa boyunlu, şişman, kas yapıları gevşek, kıl yapısı zayıf, dışa dönük, sosyal, iyimser ve sempatik özelliklere sahip olan tiptir.¹²³

2.5.3 A ve B Tipi Kişilik

Freidman ve Rosenman tarafından ortaya atılan A ve B tipi kişilik kuramı stres kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Stres düzeyi ile günlük yaşam arasında ilişki olduğunu savunan kuramcılar, B tipi kişiliğe göre A tipi kişiliğin daha fazla kalp krizi riski olduğu ortaya koyarak, stres faktörüne dikkat çekmişlerdir.¹²⁴

Hareketli, hızlı yürüyen, hızlı konuşan, sabırsız, çabuk parlayıp çabuk sönen, zamanın kıymetini bilen, aynı anda birkaç iş yapabilen, rekabetçi, girişken, sayısal verilerle başarıyı ölçen özelliklere sahip tipleri A tipi kişilik olarak açıklamışlardır.¹²⁵

Alçakgönüllü, sabırlı, zamana önem vermeyen, rekabetten ve başarıdan ziyade eğlenmeyi hedef edinen, rahat, aceleden uzak, iyi huylu bireyleri ise B tipi kişilik olarak belirtmişlerdir.¹²⁶

¹²² Geçtan, a.g.e., s.187-188-189

¹²³ Yurtsever, a.g.e. s.61-62

¹²⁴ Yıldızoğlu, a.g.e. s.89

¹²⁵ Yıldızoğlu, a.g.e., s.90

¹²⁶ Yıldızoğlu, a.g.e., s.90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞİDDET VE SALDIRGANLIK

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre şiddet, bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluğa veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen tehdit ya da fiziksel zor kullanması olarak belirtilmektedir.

Saldırganlık tanımı ise; öfke içeren, başkalarını incitme niyeti taşıyan, psikolojik ve fizyolojik zarar veren her türlü davranıştır.¹²⁷

3.1 ŞİDDET NEDİR?

Varlığı insanın varlığı ile başlayan şiddet olgusu, toplumsal ve bireysel unsurlar ile birlikte karmaşık bir yapı olmasından dolayı tanımı kolay olmayan ancak üzerine pek çok araştırma yapılan bir olgudur. Şiddet kavramı yerine başka birçok kavram kullanılmakta, en fazla olarak saldırganlık ve şiddet olguları birbirini yerine kullanılmaktadır.¹²⁸

Saldırganlıktan farklılık gösteren şiddet olgusu; daha çok fiziksel olan, zarar boyutu yüksek saldırganlık boyutudur. Şiddet, latince "violentia" kelimesidir ve tanımı, karşılıklı ilişkiler sırasında, oranı ne olursa olsun, toplu ya da bireysel olarak, birine veya birkaçına karşı, malına, bedensel bütünlüğüne, manevi bütünlüğüne, simgesel, sembolik, kültürel değerlerine zarar verici davranıştır. Başka bir ifadeye göre ise; kişi veya nesneye karşı, bilinçli olarak, farklı boyutlarda zarar verme amacı taşıyan, kontrol dışı, aşırı ve ani olan bir olgudur.¹²⁹

Şiddet bir başkasına karşı olabileceği gibi intihar gibi eylemlerle bireyin kendisine yönelik te olabilir. Arapça'dan dilimize yerleşen şiddet, daha çok fiziksel yönü ile ele alınarak, can ve mal güvenliğine, kişisel alana, beden bütünlüğüne yönelik tehdit oluşturan eylemlerdir.¹³⁰

Fransızca'da ise bir başkasına rızası dışında bir şeyi, güç ve baskı uygulama yoluyla yapmak ve yaptırtmak amacı taşıyan eylemler şiddet, psikolojik ya da bedensel acı çekmesine sebep olmak, işkence etmek, vurmak, saldırmak, zorlamak,

¹²⁷ Mehtap Şelimen, Şiddet İçeren Bilgisayar Oyunlarının 13-14 Yaş Grubu Çocukların Saldırganlık Davranışı Üzerindeki Etkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova Üniversitesi, Yalova, 2016, s.7 (**Yüksek Lisans Tezi**)

¹²⁸ Elif Güneri, Akıl Hastalıkları ve Şiddet: Şiddetim İnsanlığımdan, Deliliğimden Değil, İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016 s.7

¹²⁹ Güneri, a.g.e., s.9

¹³⁰ Güneri, a.g.e., s.9

yaralamak eylemleri ise şiddet uygulamak olarak tanımlanmıştır.¹³¹En geniş anlamı ile şiddet; kanuna uymamak, onur kırıcı davranışta bulunmak, hakaret, hak tanımamak, incitmek, acıtmak, zor kullanmak, huzur ve sükunete son vermek olarak tanımlanır.

Şiddet; kişinin kendisine yönelik uyguladığı, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet olarak Dünya Sağlık Örgütü tarafından sınıflandırılmıştır. İntihar, intihar girişimleri ve bilinçli bir şekilde kendini yaralama eylemleri kendine yönelik şiddet sınıfında açıklanmaktadır. Çocuk,eş,yaşlıya karşı aile içi şiddet, yabancı veya tanıdık kişiye karşı veya onun tarafından uygulanan şiddet kişiler arası şiddet sınıfına girerken, sosyal, politik ve ekonomik şiddet ise kolektif şiddet sınıfında tanımlanmaktadır.¹³²

Çok yönlü olan şiddet olgusu, farklı biçimlerde de sınıflandırılabilir. Ekonomik, siyasi, psikolojik, ahlaki yönüyle de ele alınabilir. Şiddet; tek bir nedenle ortaya çıkmayan, çevresel etmenlere bağlı toplumsal bir sorundur. Şiddeti altı açıdan ele alarak açıklayan birtakım siyasi bilimciler; dinsel, etnik, bölgesel çeşitlilik içinde çıkar çatışmalarının yüzyıllarca süregeldiği bir ortamda içe dönüklük, yabancı düşmanlığı, sevgi ve nefret duyguların bileşimi ile ortaya çıkan gerginlikleri ve çeşitli şiddet eylemlerini simgeleyen, kültürel kaynaklı şiddet eylemlerini birinci grupta açıklamıştır. Devrim ve karşı devrim eylemlerini ikinci, askeri darbelerin yol açtığı şiddet eylemlerini üçüncü, öğrencilerin şiddet eylemlerini dördüncü, ayrılıkçı şiddet eylemlerini beşinci grupta ve son olarak seçim dönemlerine özgü ortaya çıkan şiddet eylemlerini ise altıncı grupta açıklamıştır.¹³³

Cinayet, hırsızlık, silahlı saldırı, soygun, tecavüz, soykırım gibi suç sayılan şiddet örnekleribir başka sınıflamayı ortaya çıkartmaktadır ki o da şiddetin suça yönelik olup olmamasıdır. Enflasyon, yoksulluk, eğitimsizlik, yönetimde kayırma, beklenti ve çıkar uğruna bir araya gelinerek bazı yöneticilerin baskı ve zorlama ile yerinden ayrılmasının sağlanması, trafik kazaları, çevre tahribi gibi suç sayılmayan şiddet biçimleri de vardır.¹³⁴

Toplumsal boyutu yüksek olan şiddet olgusu, içinde bulunulan topluma göre de tanımlanmalı, toplum tarafından şiddet nasıl yorumlanmakta, nasıl sunulmakta ve nasıl kabul gördüğü ortaya konmalıdır. Yaşam biçimi olarak benimsenen şiddet sorun olarak değil, sorun çözmenin bir aracı olarak görülür. Dolayısıyla toplumun

¹³¹ Faruk Kocacık, Şiddet Olgusu Üzerine, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2001, s.2

¹³² Güneri, a.g.e., s.10-11

¹³³ Kocacık, a.g.e., s.3

¹³⁴ Doğu Ergil, Şiddetin Kültürel Kökenleri, Bilim ve Teknik, sayı 399, 2001, s.40

şiddete bakış açısını ortaya koymak çok önemlidir. Çünkü kabul gören şiddet meşrudur ve bu çok sakıncalıdır.¹³⁵

Sonuç olarak; evrensel bir olgu olan şiddet, insanın toplumsal ve tarihsel bir varlık olması gereğini ortaya koyan doğal bir olgudan ziyade toplumsal bir olgudur. Şiddet olgusu bio-psiko-sosyal bir varlık olan insanın tarihsel ve toplumsal yönü sebebi ile tek bir nedene bağlı olarak açıklanamayacak bir olgudur. Hukuk, siyaset, sosyal antropoloji, psikoloji ve sosyoloji gibi bilim dallarının ortak ve birikimsel bilgisi ile birlikte inter-disiplinler olarak ele alınmalıdır.¹³⁶

3.2.ŞİDDETİN ETYOLOJİSİ/NEDENLERİ

3.2.1 Biyolojik Teoriler

Biyolojik kuramlara göre, şiddetin ortaya çıkmasında merkezi sinir sistemi ve endokrin sistemin etkili olduğu vurgulanmıştır. Duygu ve davranışlarımızı yöneten sistemin limbik sistem olduğunu belirten biyolojik kuramlar sinir sistemimizde şiddetin bulunduğu yeri karakterize eder.¹³⁷

Özellikle cinsiyet hormonlarının saldırganlık ile ilişkili olduğu ortaya konmuş ve aynı zamanda beyin kabuğu hasar görmüş bireylerde saldırgan davranışlar tespit edilerek bu bölümde şiddet davranışı üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Bilimsel çalışmaların tutarlı sonuçlar vermesi, şiddetin doğuştan gelen faktörler ile belirlendiği görüşünü reddeden sosyal psikologları bile etkileyerek biyolojik faktörlerin saldırganlığın üzerinde etkili olduğunu kabul etmişlerdir. Hayvanlar üzerinde yapılan deneylerde beynin belirli bir bölgesine elektrik uyarını verilerek şiddet davranışlarında artış görülmüş, diğer bölgelerine ise uyarın uygulandığında şiddet davranışı ortaya çıkmamıştır. Bu durum beynin bir bölgesinin şiddet ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.¹³⁸Yine yapılan çalışmalarda cinayet suçu işleyen ile şiddet eylemi sonucu hüküm giyen bireylerin beyin işlevlerinde hasar saptanmıştır ve anti sosyal kişilik bozukluğu olarak da adlandırılan davranışlar bozuklukların sebebi beyinde bu hasarların meydana geldiği bölümler ile ilişkilendirilmiştir.¹³⁹

İntihar ve şiddet eylemine serotonin metabolizması benzer oranda etkili olurken, beyin omurilik sıvılarında 5-hidroksiindolasetikasit düzeylerinin düşük olduğu saptanan cinayet suçluları, diğer cinayet suçlularının aksine cinayeti daha

¹³⁵ Necmettin Özerkmen, Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 28, 2012, s. 9

¹³⁶ Özerkmen, a.g.e., s.16

¹³⁷ Altay Eren, Korku Kültürü, Değerler Kültürü ve Şiddet, Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, Cilt 2, Sayı 8, 2005, s.20-35

¹³⁸ İlyas Besni, Üniversite Öğrencilerinin Aile İçi Şiddete Yönelik Tutumlarının Cinsiyet, Politik Görüş ve Şiddete Maruz Kalma Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat, 2011, S.22 (Yüksek Lisan Tezi)

¹³⁹ Besni, a.g.e., 22

zalimce işlemiştir. Saldırganlığı önlemede gamaaminobutirik asitin, saldırganlığı artırmada norepinefrin ve L-dopa düzeylerindeki artışın etkili olduğu belirlenmiştir.¹⁴⁰

Şiddet davranışın erkeklerde daha çok görülmesi ve şiddetin erkekler ile özdeşleşmesi androjenlerin bu durumla ilişkili olabileceğini düşündürse de yapılan çalışmalar bunun aksine sonuç ortaya koymuştur. Kadınlarda ise neden-sonuç ilişkisi ortaya konamasa da premenstrual sendrom kadınlarda saldırgan davranışları artırmaktadır. Dürtü kontrolünde inhibisyon ve muhakeme yeteneğinde azalmaya neden alkol ve uyuşturucu kullanımı ile şiddet davranışı ilişkilidir.

3.2.2 Şiddetin Psikososyal Teorileri

Sigmund Freud, insanın dünyaya iki temel dürtü ile geldiğini belirtmiştir. Bu iki dürtü ise libido ve saldırganlık dürtüleridir. Yaşamın devamlılığını ve yaşama gücünü sağlayan dürtünün libido olduğunu ve libidonun engellenmesine karşı bir tepki olarak ortaya çıkan dürtünün ise agresyon/saldırganlık olduğunu belirtmiştir. Bu iki dürtüye ilave olarak, sonrandan ölüm içgüdüleri olan thanatos kavramını eklemiştir. Şiddetin temeli, thanatosun negatif enerjisinin dış dünyadaki nesne ve insanlara yönlendirilmesidir. Freud'a göre bunun sebebi kendimizi yok etmemize yönelik olan isteğimizin yaşam içgüdüleri ile engellenip thanatosun enerjisini başkalarına aktarmamızdır.¹⁴¹

Şiddetin bir şekilde doyum sağladığını belirten Kernberg ise bu savını, içe alınmış nesne ilişkileri kuramı ile Freud'un görüşünü ilişkilendirerek kin, hiddet, öfke duygularının kötü obje ilişkisinin etkileşimi ile ondan kurtulma, aynı zamanda iyi bir obje ilişkisini yeniden sağlama isteğini giderdiğini belirterek açıklamıştır.¹⁴²

Erich Fromm, şiddeti yumuşak saldırganlık ve kırıci saldırganlık olarak ikiye ayırmıştır. Yumuşak saldırganlık; kaza niteliğindeki, yalandan, savunucu, uyumcu ve araçsal saldırganlık ile oluşurken, öç alıcı ve ödünleyici şiddet ise kırıci saldırganlıkları oluşturur. Müsabaka ve oyun gibi alanlarda sergilenen saldırganlık kaza niteliğindeki saldırganlık türüne örnektir. Belirli durumlarda kendini kabul ettirmeye yönelik saldırganlık ise yalandan saldırganlık, kendisinin veya bir başkasının, yaşam, özgürlük, onur ve malını korumak adına sergilenen şiddet savunucu saldırganlıktır. Temel amacı zararı başkasına aktarmak olan, kıskançlık, kin ve engellenmelerden kaynaklan şiddet araçsal saldırganlığı oluşturur. Zihin

¹⁴⁰ Mine Solakoğlu Uçar, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul Ümraniye İlçesi Kazım Karabekir Mahallesi Yaşayan Kadınların Şiddet Tanımları ve Şiddete Yaklaşımlarının Belirlenmesi, İstanbul, 2007, s.5 (**Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁴¹ Engin Geçtan, Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar, Metis Yayınları, İstanbul, 2010, s.60-65

¹⁴² Güneri, a.g.e., s.12

karişıklığına sebep olabilecek tehditlerin varlığının oluşturduğu şiddet eylemleri uyumcu saldırganlıktır. Genetik olarak programlanmış, insana özgü olan, başka bir amaca ihtiyaç duymaksızın haz verici olan şiddet eylemlerini ise kırıci saldırganlıklar olarak açıklamıştır.¹⁴³

Şiddetin engellenmeden kaynaklanan bir dürtü olduğu fikrini ileri sürerek, engellenme-saldırganlık hipotezini ortaya koyan kuramcılar, Freud'un aksine saldırganlığın doğuştan gelen bir dürtü olduğu fikrine karşı çıkmışlardır. Bu hipoteze göre şiddet davranışı ile sonuçlanan dürtünün, amaca yönelik davranış ve çabanın engellenmesine karşı ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu hipotezi destekler görüş bildiren Berkowitz'e göre engellenmeler öfke duygusuna yol açmaktadır ve öfke saldırgan davranış için eğilimlere sebep olmaktadır. Ortaya çıkan öfke eğilimleri ile şiddet davranışı arasında ise doğru orantı vardır. Berkowitz engellemelerin tek başına şiddete yol açmadığını, engellemelerin aynı zamanda olumsuz duygulanım ortaya çıkartması gerektiğini belirtmektedir. Berkowitz ceza kavramı bilincinin, şiddet davranışının ortaya çıkmasını engelleyici bir işlevi olduğunu açıklayarak, her engellenmenin şiddet davranışını ortaya çıkarmadığını bu durumla açıklamıştır.¹⁴⁴

Davranışlarımızın durumlara özgü farklılıklar gösterdiğini ileri süren sosyal bilişsel teoriler, sosyal bilgi işleme sürecini iki basamağa ayırmıştır. Bilgiyi işleme sürecinin ilk basamağını düşmanca ipuçlarını fark etme ve kodlama işlemi oluşturur. Kodlanan ipuçlarını yorumlama ve şekillendirme ikinci basamağın işlemidir. Düşünce, duygu ve anılarımız bir ağ oluşturur ve bu ağın herhangi bir boyutunun aktif hale gelmesi diğer kısımları da etkileyerek düşmanca düşüncelerin artmasına sebep olur. Bilişsel süreçlerin önemine dikkat çeken bir diğer model de genel saldırganlık modelidir. Bu model öfke ve bireysel saldırganlıkta görülen farklılıklara dikkat çekmiştir. Bilişsel süreçlerde dikkatin, belleğe erişilebilirlikte yorumlama ve kontrol rolüne sahip olduğu belirtilmiştir. Düşmanca uyaranlara daha fazla dikkat edenler yüksek sürekli öfke düzeyine sahip kişilerdir. Bu kişiler, düşmanca uyaranları hızlı ve kolay bir şekilde tanımakta, bir şekilde şiddete maruz kalanların ise düşmanca düşüncelere ulaşılabilirlikleri artmaktadır. Yüksek sürekli öfke düzeyine sahip kişilerde belirsiz düşmanca durumlarda saldırgan yorumlama fazla iken, saldırgan olmayan durumlarda bu şekilde yorumlama görülmemektedir. Bu durum yorumlama yanlılığı olarak açıklanır. Öfke ve saldırganlığa yönelik eğilimlerini daha fazla kontrol altında tutabilen kişiler, yürütücü fonksiyonları daha üst

¹⁴³ Erich Fromm, Sevginin ve Şiddetin Kaynağı, Çev. Yurdanur Salman ve Nalan İçten, Payel Yayınevi, 8.baskı, İstanbul, s. 18-29

¹⁴⁴ Ayşegül Tosuner Sevinç, Alkol ve Madde Bağımlılarında Şiddet Sıklığı ve Şiddet Özelliklerinin Kontrol Grubu ile Karşılaştırılması, Psikiyatri Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2013, s.37 (Uzmanlık Tezi)

fonksiyonlar olarak kabul eden kişilerdir. Olayları kontrol kaynakları ile tekrar yorumlayarak, daha az düşmanca nitelikli yorumlar ile düşmanca yorumların yerlerini değiştirebilirler. Bu kontrol özelliği, reaktif saldırganlık ile sürekli yüksek öfke gösteren bireylerde çok düşüktür. Beck, tehdit algısının ortaya çıkabilmesi için kişinin kasıtlı bir saldırının, eleştirinin, baskının, engellenmenin, reddedilmenin, yoksunluğun, itirazın nesnesi konumunda olması gerektiğini ortaya koyarak, öfke duygusu ve saldırganlığın bilişsel dinamiklerinin önemini vurgulamıştır. Güvenliğe, onura, isteklere yönelik saldırı niteliğinde olan tehdit algısını bu yönü ile zararlı olarak belirtmiştir. Emir ve kısıtlamalar, kişi haklarına bir saldırı gibi yorumlanabilir, bu da şiddet yaratabilir. Kişiye yönelik olmasa da koruma duvarına karşı tehdit olarak algılanabilen keyfi haksızlıklarda öfkeye sebep olmaktadır.¹⁴⁵

3.2.3 Sosyal Öğrenme Kuramı

Kuşaklar arası kuram olarak da bilinen Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre şiddet, çocukluk döneminde gözlemlenen rol modellerin etkisinde dolaylı veya doğrudan öğrenilen bir olgudur. Bu kurama göre şiddet öğrenilen bir davranıştır. Özellikle çocukluk döneminde şiddet maruz kalmak, şiddete tanıklık etmek gibi durumların şiddetin normalleşmesini sağlayan durumlardır.¹⁴⁶

Bandura engelleme kuramının aksine, engelleme sonrası her bireyin farklı davranışlar da sergileyebileceğini, örnek olarak engellenme durumunda bireyin başkalarından destek ya da yardım isteme, engellenmenin üstesinden gelebilme, geri çekilme, şiddet, alkol ve madde kullanımına bağlı uyuşma ve engeli aşmak için çok yoğun çaba eylemleri göstermiştir. Bandura engellenme durumunda daha önce engellenmeyi ortadan kaldıran davranışın öğrenildiğini ve benzer durumda benzer davranışın ortaya çıkacağını belirtmiştir. Yapısal öğrenme kuramı ise; şiddet davranışının ortaya çıkmasında şiddet davranışının sonucunda ortaya çıkan kazanç ve kayıpların belirleyici olduğunu belirtmiştir. Davranışı belirleyen önemli nokta, davranışa bağlı ödül ya da cezanın, davranış ortaya çıktıktan ne kadar süre sonra geleceğidir. Hazzı erteleme kaynağı düşük insanlar sonucu ulaşmak adına sabırsız ve saldırgan olabilir.¹⁴⁷

Model almanın saldırganlık üzerindeki etkilerini gözlemlemek amacıyla okul öncesi çocuklar ile yaptıkları deneysel çalışma sonucunda; Bandura ve Ross saldırgan modelin çocukları iki şekilde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

¹⁴⁵ Gülcan Güleç ve Cem Kaptanoğlu, Şiddetin Psikodinamik ve Bilişsel Kökenleri, Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics 2011;4(2), s. 14-20

¹⁴⁶ Görkem Kelebek, Aile İçi Şiddete Maruz Kalarak Boşanmış Kadınların Yaşam Deneyimleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2016, s.16. (Yüksek Lisans Tezi)

¹⁴⁷ Sevinç, a.g.e., s.40

-Çocuklar, modelden yeni saldırı şekilleri öğretmiştir.

-Modelin taklit edilmesinin yanı sıra diğer saldırgan davranışların sayısı da artmıştır

Saldırganlık kadar, saldırgan olmamak da öğrenilebilir bir davranış biçimidir diyen Bandura'dan etkilenen bilim insanları; çocukların seyrettiği programlarda yer alan olumlu-olumsuz mesajların etkisi altına kaldıkları, programlarda yer alan olumsuz davranışları da tespit ettiklerini belirterek, iyi davranışlar gibi cezalandırılan kötü davranışlar da çocuklar tarafından öğrenilebildiğini belirtmişlerdir.¹⁴⁸

3.2.3.1 Gelişimsel Faktörler

Bireylerde biyolojik ve psikososyal değişimlerin görüldüğü gençlik döneminde, bu gelişimsel faktörler ile şiddet davranışı arasında ilişki olabileceği fikri ağırlık kazanmıştır. Çevreden destek ihtiyacının en yoğun olduğu gençlik dönemi ayrıca bireyin huzursuzluk, yalnızlık, umutsuzluk duyguları ile şiddet eğilimi ile kendisi ve çevresi ile çatışma yaşadığı kritik bir dönemdir. Duygusal kararsızlık, zayıf dürtü kontrolü, duygu durumunu düzenlemede zorluklar, kimlik bunalımı, güçlü ve nüfuzlu hissetme isteği, deneyimsizlik, benlik ve kimlik gelişiminde yaşanan sorunlar, özgüveni artırma ihtiyacı, bir fikre bağlanma ihtiyacı gibi bu döneme özgü problemler kişinin şiddet görmesine ya da şiddet davranışına sebep olabilmektedir.¹⁴⁹

Biyolojik ve psikolojik değişimlere bağlı olarak suç kabul edilen davranışlar sergilenebilmektedir. Çünkü çocukluk ve yetişkinlik arasında bocalanmaların olduğu bu dönemde şiddet eğilimini de içeren kendilerini özgün bir birey olarak kanıtlama eğilimleri görülmektedir. Bu dönemde en sık görülen çevreyi tahrip, hırsızlık, kavga, tecavüz ve cinayet gibi suçlar gelişim faktörlerine bağlı olarak da açıklanmaktadır.¹⁵⁰

3.2.3.2 Çevre

Bireylerin topluluk ile yaşama ihtiyacı iletişim ve etkileşim doğurmaktadır. İnsan gözlemleyen, düşünen ve uygulayan bir varlıktır. Her insan belirli oranda çevresindekilerden etkilenmektedir. Şiddet eğiliminin ortaya çıkmasında çevresel etkileşim önemine değinilmiştir. Özellikle çevreden kısa sürede etkilenen çocukluk döneminde zihinsel, duygusal, sosyal ve psikoseksüel gelişim, tecrübeler, öğrenme

¹⁴⁸ Buse Köknel, Özel Bir Okulda Okuyan 2-6 Yaş Arası Çocukların Saldırganlık Düzeyleri İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2016, s.11 (**Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁴⁹ Özge Işıl Çetin, Genç Erişkin Erkeklerde Şiddet Eğilimi ve Psikolojik Durum İle İlişkisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2016, s.10 (**Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁵⁰ Mustafa Gürsoy, Öğrencilerde Şiddet Eğilimi ve Şiddete Yönelik Öğretmen Algıları, KKTC-Milli Eğitim Dergisi, 3, 2009, s.13-30

modelleri, olay ve durumlara yüklenen anlam saldırganlık eğilimini oluşturabilmektedir.¹⁵¹

3.2.3.3 Sosyoekonomik Faktörler

İrk ve şiddet arasındaki ilişki araştırılmış, beyaz ırk dışındaki ırklarda şiddet hızı daha yüksek bulunmuştur. Yine araştırmalarda şiddet ile ağır yoksulluk ve evlilikte yaşanan sorunlar arasında ilişki bulunmuştur.¹⁵²

3.3 ŞİDDETİN ÇEŞİTLERİ

3.3.1 Fiziksel Şiddet

Kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılması fiziksel şiddet olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel gücün kullanıldığı durumlar; fiziksel şiddet, itmek, tokat atmak, ısırarak, boğmaya çalışmak, tekmelemek, yumruklamak, eşya fırlatmak, bıçak veya silah gibi aletlerle tehdit etmek, işkence yapmak gibi daha çoğaltılabilecek örnekleri kapsamaktadır Fiziksel şiddet insanın bütünsel yapısını tehdit eden ve hatta hayatın sonlanmasına kadar varan bir boyuttur.¹⁵³

3.3.2 Sözel Şiddet

Sözel şiddet: "Sözel zorbalık taciz edici telefon konuşmaları, parasını veya eşyalarını zorla alma, şiddet tehditleri ile korkutma, ad takma, ırkçı ifadeler, aşağılayıcı alay ifadeleri, küfür etme, hakkında yalan ve incitici söylentiler çıkarma gibi davranışlardır. Genelde herkesin kullandığı sözel şiddet, aynı oranda sözel şiddete maruz kalanlar tarafından önemsenmediği için bu durum bir şikayet konusu olmamaktadır.¹⁵⁴

3.3.3. Ekonomik Şiddet

Ekonomik açıdan başkasına ihtiyacı olan kişinin bu konuda ihtiyaçlarını karşılayacak paradan mahrum bırakılması, bir kişinin diğer bir kişi üzerinde baskı kurarak ya da zorla parasına el koymak , ebeveynlerin çocukların temel yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan parayı vermemesi, istemediği bir işte zorla çalıştırmak gibi durum ve davranışlar ekonomik şiddet olarak adlandırılmaktadır.

3.3.4 Cinsel Şiddet

Cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılması cinsel şiddet olarak tanımlanmaktadır. Kadına cinsel bir nesne gibi davranmak, aşırı kıskançlık ve şüphe, cinselliği bir cezalandırma yöntemi olarak kullanmak, aldatmak, kaba kuvvet ile cinsel birlikteliğe zorlamak, duygusal şiddet uygulayarak cinsel

¹⁵¹ Meryem Sarıbrıyk, Malatya Merkez Sağlık Ocaklarında Çalışan Hekim, Hemşire ve Ebelerin Şiddet Deneyimleri ve Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Tutum ve Davranış Düzeyleri, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2012, s. 12 (**Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁵² http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf 07.03.2017

¹⁵³ Ş.Gökçen Çetiner, Aile İçi Şiddet Yaşayan Kadınlarda Cinsel Sorunlar ve İntihar Olasılığı, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2006, s. 11 (**Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁵⁴ Çetiner, a.g.e., s.11-15

birlikteliğe zorlamak, tecavüz etmek, istenmeyen cinsel pozisyonlara zorlamak ve fuhuş için zorlamak gibi davranışlar, cinsel şiddetin varlığına işaret eden davranışlardır.¹⁵⁵

Cinsel şiddet evliliklerde çok görülmesine rağmen maruz kalanlar tarafından söze vurulmamaktadır. Özellikle kadınların kişiliğine psikolojik olarak çok ciddi boyutlarda yansması olan evliliklerde rıza dışı birliktelik kadınların yüzyıllardır katlanılması gereken bir konu olarak kalmıştır. A.B.D.'de yapılan bir çalışmada, fiziksel şiddete maruz kalan kadınların büyük bir çoğunluğunun partnerleri tarafından cinsel ilişkiye zorlandığı belirtilmiştir.¹⁵⁶

3.3.5 Duygusal Şiddet

Psikolojik şiddetin bir diğer boyutu duygusal şiddettir. Tehdit, korkutmak, terk etmekle tehdit etmek, para ve gereksinim duyulan ihtiyaçlardan mahrum bırakmak, aile ve sosyo-kültürel çevre ile ilişkisini keserek yalnızlığa itmek, yakınındaki bir başkasına ya da etrafına şiddet uygulayarak korkutmak, hakaret ederek, aşağılayarak küçük düşürmek, muhatabın kendisine olan özgüvenini yok etmek olarak sıralanan eylemler duygusal şiddet olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁷

Şiddetin her türü psikolojik sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Duygusal şiddet özellikle az gelişmiş toplumda ve gelişmekte olan toplumlarda kadına yönelik daha fazla uygulanmaktadır. Şiddete maruz kalan bireylerde korkunun pekişmesine bağlı bağımlılık, kendilik algısının bozulması ile beraber somatik ve psikolojik sorunlar baş göstermektedir. Duyguların kullanılarak ilişkinin kontrol altında tutulmasının hedeflendiği duygusal şiddet, fiziksel şiddet kadar sık kullanılmasına rağmen, mağdurlar tarafından üçüncü kişilere çok daha az yansıtılmaktadır. Bu durumun en önemli sebebi duygusal şiddetin görünür bir iz bırakmaması olarak görülmektedir.

¹⁵⁵ Charlotte Watts ve Cathy Zimmerman, Violence Against Women: Global Scope and Magnitude. British Medical Journal, 359, 2002, s.1232-1237

¹⁵⁶ Jacquelyn C. Campbell ve Linda A. Lewandowski, Mental and Physical Health Effects of Intimate Partner Violence On Women and Children. Anger, Aggression and Violence. 20 (2), 1997, s.353-374

¹⁵⁷ James E. Bailey, Arthur L. Kellermann, Grant W. Somes, Joyce G. Banton, Frederick P. Rivara, Norman P. Rushforth, Risk Factors For Violent Death Of Women In The Home. Archives Of Internal Medicine, 157 (7):, 1997, s.777-782

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, ebeveynlerde kişilik tipleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak yapılmıştır.

4.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örnekleme, İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okulöncesi eğitim merkezleri, anaokulları ve kreşlerde öğrenim gören 2-6 yaş aralığındaki çocuklara sahip ebeveynlerin oluşturduğu 902 kişilik homojen bir gruptur.

4.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri 3 adet ölçek ile toplanmıştır.

4.3.1. Sosyodemografik Veri Formu

Sosyodemografik özelliklerin araştırıldığı formda ebeveynlere, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi, gelir düzeyi, aile yapısı, kaç çocuk sahibi olduğu, doğum sırası, kronik hastalık durumu, psikolojik rahatsızlık durumu, ilaç kullanma durumu ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

4.3.2. Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu

Beş faktör kişilik modeli, insanların bireysel farklılıklarının dünyadaki bütün dillerde kodlanabileceği, konuşma diline sözcükler halinde yansıtılabileceği ve bu sözcüklerden yola çıkarak kişilik yapısının sınıflandırılabilmesi varsayımını taşımaktadır. Uzun bir geçmişi ancak yeni bir bakış açısı olan, son yıllarda üzerinde pek çok çalışma yapıldığı, kişiliğin temelde beş faktörden oluştuğunu öne süren, evrensel ve eksiksiz kişilik özelliklerinin hiyerarşik bir sınıflaması olan beş faktör kişilik modeli kişiliği; dışadönüklük, duygusal denge, gelişime açıklık, uyumluluk ve sorumluluk olarak beş boyutta değerlendirmektedir. Dışadönüklük için içedönüklük, duygusal denge için duygusal dengesizlik, uyumluluk için düşmanlık, gelişime açıklık için yeniliklere kapalı olmak ve sorumluluk için dağınıklık olmak üzere her bir boyutun karşı ucunda ise tersi özellikleri tanımlayan boyutlar bulunmaktadır.¹⁵⁸

Kişiliğin deneysel olarak incelenmesi ile ortaya çıkan bu beş faktörün, her bir faktörünün tanımlayıcı nitelikleri Costa ve McCrae tarafından tanımlanmıştır. Buna göre dışadönüklük; konuşkan, cesur, şamatacı, zorlayıcı, girişken, doğal, gösterimci, enerjik, maceracı, dostça, sözünü sakınmayan, yüksek sesli, gürültülü, hırslı, baskın ve sosyaldir. Uyumluluk boyutunun karakteristikleri; sıcak, nazik, işbirliği gösteren,

¹⁵⁸Elif Güneri Yöyen, Uluslararası Kişilik Envanteri (IPI) Kısa Versiyonunun Türkçe'ye Uyarlanması: Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizi, International Journal of Social Sciences and Education Research, 2016, 2(4), s.1309-1321

bencil olmayan, esnek, dürüst, kibar, bağışlayıcı, yardımsever, memnun, sevgi dolu, ince, iyi kalpli, sempatik, güvenli, cömert, düşünceli ve uyumlu olmaktır.¹⁵⁹ Sorumluluk boyutunun karakteristikleri; örgütlü, dayanabilir, dikkatli, sorumlu, çalışkan, etkili, yeterli, ihtiyatlı, özen gösteren, dakik, pratik, mükemmel, idareli, tedbirli, ciddi, ekonomik ve güvenilir olarak tanımlanmıştır. Duygusal dengede; duygusal ve kıskanç olmayan, rahat, nesnel, sakin, dengeli mizaçlı, iyi huylu, durağan, halinden memnun, güvenli, ağırbaşlı, talepkar olmayan, uysal, barışçıl nitelikleri tanımlanırken; gelişime açıklık boyutunun karakteristik özellikleri olarak; zeki, uyanık, meraklı, hayal gücü yüksek, çözümleyici, derin düşünen, sanatsal, içgörülü, keşfedici, akıllı, esprili, yaratıcı, karmaşık düşünen, bilgili, entelektüel, ilgileri geniş, çok yönlü, özgün, derin ve kültürlü olarak belirtilmiştir.¹⁶⁰

4.3.3 Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) tüm dünya literatüründe en sık kullanılan saldırganlık ölçekleri arasında yer almaktadır. Buss-Durkee Düşmanlık Envanteri'nden (BDDE) uyarlanmış olan ölçek, 29 maddeden oluşan 5 aralıklı Likert türü bir ölçektir. Fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke olmak üzere saldırganlığın dört farklı boyutunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Fiziksel saldırganlık alt ölçeği, başkalarına fiziksel olarak zarar verme ile ilişkili 9 soru; sözel saldırganlık alt ölçeği, başkalarını sözel yolla incitmeyi içeren 5 soru; öfke alt ölçeği, saldırganlığın duygusal boyutunu ölçmeyi hedefleyen 7 soru; düşmanlık alt ölçeği ise saldırganlığın bilişsel boyutunu ölçmeyi hedefleyen 8 soru içermektedir.¹⁶¹

4.4. Verilerin Toplanması

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okul öncesi merkezleri, kreş ve anaokullarına düzenli aralıklarla yapılan ziyaretlerle ulaşılarak, çalışmanın amaç ve önemi anlatılmış, ölçekleri doldurmayı kabul eden ebeveynlere gerekli açıklamalar yapılarak ölçekleri doldurmaları istenmiştir. Ölçekleri doldurmak her bir ebeveyn için ortalama 20 dakika süre almıştır. Çalışmada 2-6 yaşındaki çocukların ebeveynlerine ulaşılmıştır. Ebeveynler gönüllülük esasına göre ölçekleri yanıtlamıştır. Bu süreçte 902 ebeveyne ulaşılmıştır.

4.5 Verilerin Analiz Teknikleri

Yapılan bu çalışmada katılımcılara uygulanan ölçeklerden elde edilen veriler kodlanarak, nicel verilerin analizi SPSS 23 (Statistical Package For Social Sciences)

¹⁵⁹ Yöyen, a.g.e., s.1309-1321

¹⁶⁰ Yöyen, a.g.e., s.1309-1321

¹⁶¹ H.Andaç Demirtaş Madran, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi 2012;23(): , s.1-6

paket programı aracılığı ile yapılmıştır. Kategorik değişkenlere ilişkin verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Değişkenler arası yordayıcılık ilişkileri için regresyon analizi yapılmıştır. İki gurup karşılaştırmalarında gruplarda yer alan örneklem sayısının 30 ve üzeri olması durumunda t testi uygulanmıştır. İkiden fazla grup karşılaştırmalarında ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.



BEŞİNCİ BÖLÜM BULGULAR

Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	605	67,83
Erkek	287	32,17
Medeni durum		
Bekar(Boşanmış)	45	5,3
Evli	806	94,7
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	62	6,92
Ortaokul	83	9,26
Lise	331	36,94
Ön Lisans	116	12,95
Üniversite	270	30,13
Yüksek Lisans	32	3,57
Doktora	2	,22

Tablo 1’de görüldüğü üzere Katılımcıların %67,83’ünü kadın ve %32,17’sini erkeklerin oluşturmaktadır. Medeni durum dağılımı incelendiğinde katılımcıların %94,71’i evli, %5,3’ü bekar olduklarını belirtmişlerdir.. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde ise %36,94’ünün lise, %30,13’ünün üniversite ve %12,95’inin ön lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Aile Yapısı ve Ebeveynin Doğum sırasına ilişkin Dağılım

	N	%
Aile Tipi		
Çekirdek aile (anne-baba, çocuklar)	784	88,39

Geniş aile (anne baba, çocuklar, teyze-dayı-hala-amca, büyük anne-baba)	73	8,23
Parçalanmış/Boşanmış aile/Resmi boşanmadığı halde ayrı)	30	3,38
Doğum sıranız		
1. Çocuk	230	28,26
2. Çocuk	346	42,51
3. Çocuk	169	20,76
4. Çocuk	47	5,77
5. Çocuk	9	1,11
6. Çocuk	8	,98
7. Çocuk	2	,25
8. Çocuk	3	,37

Katılımcı bireylerin %88,39'unun çekirdek aile, %8,23'ünün geniş aile ve %3,38'inin parçalanmış aile yapısında oldukları rapor edilmiştir. Katılımcı bireylerin %42,51'inin 2. Çocuk, %28,26'sının 1. çocuk ve %20,76'sının ise 3. Çocuk olduğu rapor edilmiştir.

Tablo 3. Aile aylık gelir düzeyine göre dağılım

	<i>f</i>	<i>%</i>
(Ailenizde) Evinize giren aylık gelir ne kadardır?		
1000 TL – 2500 TL arası	201	22,38
2600 TL – 4000 TL arası	434	48,33
4100 TL – 6500 TL arası	218	24,28
6500 TL ve üzeri	45	5,01

Katılımcıların %48,33'ünü 2600-4000 TL arası, %24,28'ini 4100-6500 TL arası, %22,38'ini 1000-2500 TL arası ve %5,01'ni 6500 TL ve üzeri aylık gelire sahip ebeveynler oluşturmaktadır.

Tablo 4. Hastalık Bilgilerine İlişkin Dağılım

	<i>f</i>	%
Kronik bir hastalığınız (en az 6 ay ve daha uzun süren, tekrarlayan hastalık) var mı ?		
Evet	49	5,43
Hayır	854	94,57
Eğer kronik bir hastalığınız varsa bununla ilgili bir tedavi görüyor musunuz?		
Evet	20	2,21
Hayır	883	97,79
Bugüne kadar psikolojik bir rahatsızlık geçirdiniz mi?		
Evet	31	3,43
Hayır	872	96,57
Şuan psikiyatrik bir ilaç kullanıyor musunuz?		
Evet	13	1,44
Hayır	890	98,56

Katılımcıların %5,43'ünün 6 ay ve daha uzun süren kronik bir rahatsızlığa sahip olduğu ve %2,21'inin bu hastalığa ilişkin bir tedavi gördüğü görülmektedir.

Katılımcıların %3,43'ünün bu güne kadar psikolojik bir rahatsızlık geçirdiği ve %1,44'ünün psikiyatrik bir ilaç kullandığı rapor edilmiştir.

Tablo 5. Kendine Zarar Verme Durumuna Göre Dağılım

	<i>f</i>	%
Bir alttaki soruda tanımlanan ve benzer biçimlerde kendinize zarar verdiğiniz oldu mu?		
Evet	6	,66
Hayır	897	99,34
Kollarınızı ya da vücudunuzun diğer yerlerini kesme ve/ya çizme		
Yok	902	99,78
Var	2	,22

Sigara ya da diğer yollarla yakma		
Yok	904	100,00
Saçlarınızı yolma		
Yok	903	99,89
Var	1	,11
Başınızı, yumruğunuzu ya da diğer beden parçalarınızı şiddetle sert yerlere vurma		
Yok	900	99,56
Var	4	,44

Katılımcıların %0,66'sı kendine zarar verdiklerini, 2'si kollarını ya da vücudunun diğer kısımlarını kesme veya çizme yoluyla, 1'i saçlarını yolma yoluyla, 4'ü ise başını, yumruğunu ya da diğer beden parçalarını şiddetle sert yerlere vurma yoluyla kendisine zarar verdiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların uyguladıkları diğer şiddet türlerinin küçükken toprak yemek ve sinirli bir şekilde bağırma, kızma şeklinde olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir.

Tablo 6. Aile Üyelerine Şiddet Uygulama Durumuna Göre Dağılım

	<i>f</i>	<i>%</i>
Aile üyelerinden birine yukarıdaki zarar verme davranışlarından bir ya da bir kaçını uyguladınız mı?		
Evet	6	,66
Hayır	897	99,34

Katılımcıların 6'sı aile üyelerine şiddet uyguladıklarını belirtmiştir. %99,34'ünün (897 kişi) ise aile üyelerine zarar vermediklerini belirttikleri tespit edilmiştir.

Tablo7. İntihar Girişimine Göre Dağılım

	<i>f</i>	%
Daha önce intihar girişiminde buldunuz mu?		
Evet	4	,44
Hayır	899	99,56
İntihar türü		
İlaç veya kimyasal herhangi bir madde olarak	3	75,00
Kesici veya delici bir alet ile	1	25,00
Üstteki soruya yanıtınız evet ise, bu olayın oluş sıklığını aşağıdakilerden hangisi en iyi tanımlar?		
Yaşamda birkaç kere	3	100,00
Ailenizdeki bireylerin(anne/baba/kardeşler) bu zamana kadar hiç intihar girişimi oldu mu?		
Evet	6	,66
Hayır	897	99,34

Katılımcı ebeveynlerden 4'ü daha önce intihar girişiminde bulunduğunu, bu ebeveynlerden 3'ü ilaç veya kimyasal madde, 1'i ise kesici ve delici bir alet ile intihar girişiminde bulunduğunu belirtmiştir. İntihar girişiminde bulunanlardan 3'ü yaşamında birkaç kere intihar girişiminde bulunduğunu belirtmiştir. Katılımcı ebeveynlerden 6'sı ailesinde bulunan bireylerin daha önce intihar girişiminde bulduklarını belirtmiştir.

Tablo 8. Ölçeklere İlişkin Güvenilirlik Analizi

	Cronbach's Alpha	N of Items
Buss Perry Agresyon Ölçeği ($\alpha =0,824$)		
Fiziksel Saldırganlık	0,792	5
Sözel Saldırganlık	0,765	9
Öfke	0,712	7
Düşmanlık	0,710	8
Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu		
Dışadönüklük kişilik yapısı	0,782	4

İçedönük kişilik yapısı	0,758	4
Yumuşak başlılık	0,698	5
Düşmanlık	0,855	3
Sorumluluk	0,867	5
Dağınıklılık	0,803	4
Duygusal dengesizlik	0,737	8
Gelişime açıklık	0,773	6
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	-	-

Ölçme araçları vasıtası ile toplanan nicel veri setine ilişkin niç tutarlılık katsayısını tespit amacıyla Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Katsayı tablosu incelendiğinde Buss Perry Agresyon Ölçeği alt boyutlarının güvenilirlik katsayılarının 0,710 ile 0,792 arasında (orta derece güvenilir) Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu alt boyutlarının ise 0,698 ile 0,867 (orta derece güvenilir ile yüksek derecede güvenilir) aralığında olduğu tespit edilmiştir. Bu katsayılar veri setinden elde edilen sonuçların genelleştirilebileceğini ifade etmektedir.

Tablo 9. Kişilik Yapısı ile Fiziksel saldırganlık düzeyleri arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi

Bağımsız Değişkenler	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p
	B	Std. Hata	Beta		
(Constant)	13,649	,538		25,376	,000
Duygusal dengesizlik	1,108	,185	,196	5,993	,000

Kişilik yapısının saldırganlık düzeylerini yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla bağımlı değişkenin fiziksel saldırganlık düzeyi olduğu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi backward yöntemi ile yapılarıdaki modelde anlamsız olan değişkenlerin model dışında kalması sağlanmış ve sonuçları raporlanmıştır.

Bağımlı değişkenin fiziksel saldırganlık düzeyi olan modelde sadece duygusal dengesizlik kişilik tipolojisinin fiziksel saldırganlığı pozitif yönlü anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir. ($\beta = 0,196$, $p = 0,000$)

Oluşturulan modelin açıklama gücünün %3,8 olduğu ($R^2 = 0,038$, $F = 35,912$, $p = 0,00$) fiziksel saldırganlık düzeyinde meydana gelen değişimin %3,8'i oluşturulan model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo10. Kişilik tipolojisi ile şiddet davranışlarından sözel saldırganlık düzeyleri arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi

Bağımsız Değişkenler	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p	Collinearity Statistics	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
(Constant)	7,388	,933		7,918	,000		
Duygusal dengesizlik	,773	,144	,194	5,349	,000	,765	1,308
Dışadönüklük kişilik yapısı	,923	,170	,229	5,429	,000	,567	1,764
Sorumluluk	-,537	,169	-,117	-3,176	,002	,743	1,345
Gelişime açıklık	,658	,211	,121	3,116	,002	,672	1,487
İçedönük kişilik yapısı	,422	,150	,109	2,802	,005	,671	1,490
Yumuşak başlılık	-,441	,181	-,099	-2,430	,015	,609	1,643

Kişilik düzeylerinin saldırganlık düzeylerini yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla bağımlı değişkenin sözel saldırganlık düzeyi olduğu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi backward yöntemi ile yapılaraki modelde

anlamsız olan değişkenlerin model dışında kalması sağlanmış ve sonuçları raporlanmıştır.

Regresyon analizi için oluşturulan modelde yer alan bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amaçlı VIF ve tolerans değerleri hesaplanmıştır. Tolerans değerlerinin 0,567 ile 0,765 arasında olması ve VIF değerlerinin istenen aralıkta 1-3 arasında olduğu tespit edilmiş ve bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin oto korelasyon olup olmadığını tespit etmek amaçlı Durbin Watson değeri hesaplanmış ve değerinin 1,927 ile 2'ye yakın ve arzu edilen bir değer olarak otokorelasyon sorunu olmadığı tespit edilmiştir.

Oluşturulan modelin açıklama gücünün %9,1 olduğu ($F = 0,097$, $R^2 = 0,16077$, $p = 0,000$). Sözel saldırganlık düzeyinde meydana gelen değişimin %9,3'ünü oluşturulan model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 11. Kişilik tipolojisi ile öfke saldırganlık tipi düzeyleri arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi

Bağımsız Değişkenler	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p	Collinearity Statistics	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
(Constant)	8,589	,472		18,195	,000		
Duygusal dengesizlik	2,161	,160	,442	13,503	,000	,776	1,289
İçedönük kişilik yapısı	,626	,162	,131	3,857	,000	,718	1,393
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	-,198	,088	-,068	-2,246	,025	,900	1,111

Kişilik tipi düzeylerinin saldırganlık düzeylerini yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla bağımlı değişkenin öfke saldırganlık tipi düzeyi olduğu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi backward yöntemi ile yapılarak modelde anlamsız olan değişkenlerin model dışında kalması sağlanmış ve sonuçları raporlanmıştır.

Regresyon analizi için oluşturulan modelde yer alan bağımsız değişkenler çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amaçlı VIF ve tolerans değerleri hesaplanmıştır. Tolerans değerlerinin 0,672 ile 0,840 arasında olması ve VIF değerlerinin istenen aralıkta 1-3 arasında olduğu tespit edilmiş ve bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin oto korelasyon olup olmadığını tespit etmek amaçlı Durbin Watson değeri hesaplanmış ve değerinin 1,978 ile 2'ye yakın ve arzu edilen bir değer olarak otokorelasyon sorunu olmadığı tespit edilmiştir.

Oluşturulan modelin açıklama gücünün %25,6 olduğu ($R^2 = 0,256$, $F = 102,886$, $p = 0,000$). Öfke saldırganlık tipi düzeyinde meydana gelen değişimin %25,6'sını oluşturulan model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 12. Kişilik tipolojisi ile düşmanlık saldırganlık tipi düzeyleri arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi

Bağımsız Değişkenler	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p	Collinearity Statistics	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
(Constant)	11,535	1,085		10,634	,000		
Duygusal dengesizlik	2,385	,197	,401	12,105	,000	,772	1,296
İçedönük kişilik yapısı	,802	,196	,138	4,085	,000	,739	1,353
Gelişime açıklık	-,548	,243	-,067	-2,253	,025	,951	1,051

Kişilik düzeylerinin saldırganlık düzeylerini yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla bağımlı değişkenin düşmanlık saldırganlık tipi düzeyi olduğu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi backward yöntemi ile yapılarak modelde anlamsız olan değişkenlerin model dışında kalması sağlanmış ve sonuçları raporlanmıştır.

Regresyon analizi için oluşturulan modelde yer alan bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amaçlı VIF ve tolerans

değerleri hesaplanmıştır. Tolerans değerlerinin 0,739 ile 0,951 arasında olması ve VIF değerlerinin istenen aralıkta 1-3 arasında olduğu tespit edilmiş ve bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin oto korelasyon olup olmadığını tespit etmek amaçlı Durbin Watson değeri hesaplanmış ve değerinin 1,965 ile 2'ye yakın ve arzu edilen bir değer olarak otokorelasyon sorunu olmadığı tespit edilmiştir.

Oluşturulan modelin açıklama gücünün %24,2 olduğu ($R^2 = 0,242$, $F = 95,478$, $p = 0,000$). Düşmanlık saldırganlık tipi düzeyinde meydana gelen değişimin %24,2'sini oluşturulan model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 13. Kişilik düzeyleri ile toplam saldırganlık düzeyleri arasında yordama ilişkisinin tespiti için yapılan regresyon analizi

Bağımsız Değişkenler	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p	Collinearity Statistics	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
(Constant)	39,909	1,578		25,290	,000		
Duygusal dengesizlik	6,723	,544	,414	12,362	,000	,776	1,288
İçedönük kişilik yapısı	1,520	,531	,096	2,865	,004	,776	1,288

Kişilik tipi düzeylerinin saldırganlık düzeylerini yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla bağımlı değişkenin toplam saldırganlık düzeyi olduğu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi forward yöntemi ile yapılarak modelde anlamsız olan değişkenlerin model dışında kalması sağlanmış ve sonuçları raporlanmıştır.

Regresyon analizi için oluşturulan modelde yer alan bağımsız değişkenler çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amaçlı VIF ve tolerans değerleri hesaplanmıştır. Tolerans değerlerinin 0,776 olması ve VIF değerlerinin istenen aralıkta 1-3 arasında olduğu tespit edilmiş ve bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin oto

korelasyon olup olmadığını tespit etmek amaçlı Durbin Watson değeri hesaplanmış ve değerinin 1,973 ile 2'ye yakın ve arzu edilen bir değer olarak otokorelasyon sorunu olmadığı tespit edilmiştir.

Oluşturulan modelin açıklama gücünün %21,8 olduğu ($r = 0,218$, $r^2 = 0,047$, $p = 0,000$). Toplam saldırganlık düzeyinde meydana gelen değişimin %21,8'ini oluşturulan model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 14. Cinsiyete göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s.s.</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	605	15,96	4,10	-6,972	458,635	0,000
	Erkek	287	18,40	5,24			
Sözel Saldırganlık	Kadın	605	11,97	3,04	-6,410	498,412	0,000
	Erkek	287	13,52	3,50			
Öfke	Kadın	605	15,90	3,95	0,435	890	0,664
	Erkek	287	15,77	4,20			
Düşmanlık	Kadın	605	18,49	4,82	-0,081	890	0,936
	Erkek	287	18,52	5,07			
Toplam Saldırganlık	Kadın	605	61,57	12,18	-3,866	462,973	0,000
	Erkek	287	65,56	15,34			

Cinsiyete göre saldırganlık tipi düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda,

Fiziksel Saldırganlık düzeyinde ($p = 0,000$) erkek ($\bar{X} = 18,40$) ve kadınlar ($\bar{X} = 15,96$) arasında, Sözel Saldırganlık düzeyinde ($p = 0,000$) erkek ($\bar{X} = 18,40$) ve kadınlar ($\bar{X} = 15,96$) arasında, Toplam Saldırganlık düzeyinde ($p = 0,000$) erkek ($\bar{X} = 18,40$) ve kadınlar ($\bar{X} = 15,96$) arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve toplam saldırganlık düzeyleri kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öfke ($p = 0,664$) ve Düşmanlık ($p = 0,936$) saldırganlık düzeylerinde kadın ve erkekler arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Kadın ve erkeklerin öfke ve düşmanlık saldırganlık türleri birbirine benzer düzeydedir.

Tablo 15. Cinsiyete göre kişilik tipolojisinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s.s.</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>p</i>
Dışadönüklük kişilik yapısı	Kadın	605	3,56	,84	-3,076	636,047	0,002
	Erkek	287	3,72	,73			
İçedönük kişilik yapısı	Kadın	605	2,80	,87	2,626	616,126	0,009
	Erkek	287	2,65	,78			
Yumuşak başlılık	Kadın	605	3,94	,76	1,284	624,615	0,200
	Erkek	287	3,87	,68			
Düşmanlık	Kadın	605	2,54	,91	2,734	890	0,006
	Erkek	287	2,36	,89			
Sorumluluk	Kadın	605	3,96	,70	-0,286	890	0,775
	Erkek	287	3,97	,74			
Dağınıklık	Kadın	605	2,03	,85	-0,189	890	0,850
	Erkek	287	2,04	,83			
Duygusal dengesizlik	Kadın	605	2,83	,81	1,941	890	0,053
	Erkek	287	2,72	,85			
Gelişime açıklık	Kadın	605	3,46	,60	-0,991	890	0,322
	Erkek	287	3,51	,61			
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	Kadın	605	2,31	1,37	-4,378	886	0,000
	Erkek	287	2,74	1,35			

Dışadönüklük kişilik tipolojisinde ($p=0,002$) kadın ($\bar{X}=3,56$) ve erkekler ($\bar{X}=3,72$) arasında, İçedönüklük kişilik tipolojisinde ($p=0,009$) kadın ($\bar{X}=2,80$) ve erkekler ($\bar{X}=2,65$) arasında, Düşmanlık kişilik tipolojisinde ($p=0,006$) kadın ($\bar{X}=2,54$) ve erkekler ($\bar{X}=2,36$) arasında, Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tipolojisinde ($p=0,000$) kadın ($\bar{X}=2,31$) ve erkekler ($\bar{X}=2,74$) arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin kadınlara göre Dışadönüklük kişilik tipolojisi ve Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak alt boyutlarında daha yüksek ortalamaya sahip oldukları kadınların ise erkeklere göre İçedönüklük kişilik tipolojisine Düşmanlık kişilik tipolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yumuşak başlılık ($p=0,200$), Sorumluluk ($p=0,775$), Dağınıklık ($p=0,850$), Duygusal dengesizlik ($p=0,53$), Gelişime açıklık ($p=0,322$) kişilik özelliklerinde ise erkek ve kadınlar arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 16. Medeni duruma göre Saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi

Medeni durum		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s.s.</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>p</i>
Fiziksel Saldırganlık	Bekar	45	17,0000	5,42720	0,391	47,635	0,698
	Evli	806	16,6774	4,62428			
Sözel Saldırganlık	Bekar	45	12,6889	2,63561	0,446	849	0,656
	Evli	806	12,4640	3,32699			
Öfke	Bekar	45	17,1333	4,00908	2,282	849	0,023
	Evli	806	15,7407	3,98207			
Düşmanlık	Bekar	45	19,8444	4,45153	2,043	849	0,041
	Evli	806	18,3337	4,84713			
Toplam Saldırganlık	Bekar	45	65,2222	11,36160	1,324	849	0,186
	Evli	806	62,5186	13,42692			

Medeni duruma göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Fiziksel Saldırganlık (=0,698), Sözel Saldırganlık (=0,656), Toplam Saldırganlık (=0,186) tiplerinde evli ve bekarlar arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Öfke (=0,023) ve Düşmanlık (=0,041) tiplerinde bekar ve evliler arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Öfke saldırganlık tipinde bekarların (=17,13) evlilere (=15,74) ve düşmanlık saldırganlık tipinde bekarların (=19,84) evlilere göre (=18,33) daha yüksek ortalamaya sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 17. Medeni duruma göre kişilik tipolojisinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi

Medeni durum		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s.s.</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>p</i>
Dışadönüklük kişilik yapısı	Bekar	45	3,4574	0,78890	-1,320	849	0,187
	Evli	806	3,6220	0,81512			
İçedönük kişilik yapısı	Bekar	45	2,8296	0,72843	0,687	849	0,492
	Evli	806	2,7427	0,83168			
Yumuşak başlılık	Bekar	45	3,9200	0,96897	0,028	46,733	0,978
	Evli	806	3,9159	0,71756			
Düşmanlık	Bekar	45	2,3148	0,91302	-1,189	849	0,235

	Evli	806	2,4801	0,90769				
Sorumluluk	Bekar	45	3,7393	0,75516	-2,169	849	0,030	
	Evli	806	3,9732	0,70111				
Dağınıklık	Bekar	45	2,2333	0,84024	1,736	849	0,083	
	Evli	806	2,0094	0,84216				
Duygusal dengesizlik	Bekar	45	2,7852	0,83418	-0,065	849	0,948	
	Evli	806	2,7933	0,81126				
Gelişime açıklık	Bekar	45	3,0630	0,73369	-4,827	849	0,000	
	Evli	806	3,5043	0,58856				
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	Bekar	45	2,4667	1,50151	0,013	845	0,989	
	Evli	802	2,4638	1,38453				

Medeni duruma göre kişilik tiplerinin farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Dışadönüklük kişilik tipolojisi (=0,187), İçedönük kişilik tipolojisi (=0,492), Yumuşak başlılık (=0,978), Düşmanlık (=0,235), Dağınıklık (=0,083), Duygusal dengesizlik (=0,948), Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak (=0,989) kişilik tiplerinde bekar ve evli olan bireyler arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Evli ve bekarların bu kişilik tipleri birbirine benzer düzeydedir.

Sorumluluk (=0,030) ve Gelişime açıklık (=0,00) kişilik özelliklerinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Evli olanların bekarlara göre daha yüksek düzeyde sorumluluk ve gelişime açıklık kişilik tipolojisi gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 18. Aile tipine göre şiddet davranış türlerinin düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

f , \bar{X} ve $s.s.$ Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	\bar{X}	$s.s.$	Var. K.	$K.T.$	$s.d.$	$K.O.$	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Çekirdek aile	784	16,78	4,59	G.Arası	72,804	2	36,402	1,721	,179
	Geniş aile	73	15,82	4,34	G.İçi	18694,734	884	21,148		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	17,33	5,36	Toplam	18767,538	886			

Sözel Saldırganlık	Çekirdek aile	784	12,46	3,30	G.Arası	6,392	2	3,196	,300	,741
	Geniş aile	73	12,48	3,03	G.İçi	9413,013	884	10,648		
	Parçalanm İş/Boşanm İş aile	30	12,93	2,63	Toplam	9419,405	886			
Öfke	Çekirdek aile	784	15,80	4,03	G.Arası	69,708	2	34,854	2,179	,114
	Geniş aile	73	15,59	3,85	G.İçi	14140,930	884	15,997		
	Parçalanm İş/Boşanm İş aile	30	17,30	3,48	Toplam	14210,638	886			
Düşmanlık	Çekirdek aile	784	18,37	4,90	G.Arası	227,110	2	113,555	4,836	,008
	Geniş aile	73	18,36	4,41	G.İçi	20755,375	884	23,479		
	Parçalanm İş/Boşanm İş aile	30	21,17	4,38	Toplam	20982,485	886			
Toplam Saldırganlık	Çekirdek aile	784	62,73	13,57	G.Arası	743,060	2	371,530	2,113	,122
	Geniş aile	73	61,66	11,06	G.İçi	155450,018	884	175,848		
	Parçalanm İş/Boşanm İş aile	30	67,43	9,39	Toplam	156193,078	886			

Aile tipine göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Fiziksel Saldırganlık ($p=0,179$), Sözel Saldırganlık ($p=0,741$), Öfke ($p=0,114$) ve Toplam Saldırganlık ($p=0,122$) düzeylerinde aile tipine göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu saldırganlık tiplerinde aile tipi farklı olan katılımcıların saldırganlık düzeyleri birbirine benzerdir.

Düşmanlık ($p=0,008$) saldırganlık tipinde ise anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yapılan post-hoc testi sonrasında anlamlı farklılığın parçalanmış aile yapısında olan katılımcı bireylerin geniş aile ($p=0,006$) ve çekirdek aile ($p=0,023$) tipinde olan bireylere göre daha yüksek düzeyde düşmanlık tipi saldırganlık özelliğine sahip oldukları tespit edilmiştir. ($p < 0,05$)

Tablo 19. Aile yapısına göre kişilik tipolojisinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi

f , \bar{X} ve $s.s.$ Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	\bar{X}	$s.s.$	Var. K.	$K.T.$	$s.d.$	$K.O.$	F	P
Dışadönüklük kişilik yapısı	Çekirdek aile	784	3,60	0,81	G.Arası	72,804	2	36,402	1,966	,141
	Geniş aile	73	3,79	0,76	G.İçi	18694,734	884	21,148		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	3,52	0,82	Toplam	18767,538	886			
İçedönük kişilik yapısı	Çekirdek aile	784	2,74	0,84	G.Arası	,334	2	,167	,417	,659
	Geniş aile	73	2,75	0,96	G.İçi	580,146	848	,684		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	2,88	0,65	Toplam	580,480	850			
Yumuşak başlılık	Çekirdek aile	784	3,90	0,73	G.Arası	,088	2	,044	1,940	,144
	Geniş aile	73	4,06	0,72	G.İçi	455,715	848	,537		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	4,03	0,96	Toplam	455,803	850			
Düşmanlık	Çekirdek aile	784	2,47	0,91	G.Arası	3,546	2	1,773	,442	,643
	Geniş aile	73	2,57	0,85	G.İçi	697,536	848	,823		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	2,43	0,94	Toplam	701,082	850			
Sorumluluk	Çekirdek aile	784	3,95	0,72	G.Arası	2,584	2	1,292	,624	,536
	Geniş aile	73	4,04	0,65	G.İçi	420,546	848	,496		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	3,88	0,76	Toplam	423,130	850			
Dağınıklık	Çekirdek aile	784	2,01	0,84	G.Arası	5,503	2	2,751	4,466	,012
	Geniş aile	73	2,00	0,83	G.İçi	598,634	848	,706		

	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	2,47	0,74	Toplam	604,137	850			
Duygusal dengesizlik	Çekirdek aile	784	2,78	0,81	G.Arası	,010	2	,005	2,256	,105
	Geniş aile	73	2,74	0,83	G.İçi	560,422	848	,661		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	3,09	0,90	Toplam	560,432	850			
Gelişime açıklık	Çekirdek aile	784	3,49	0,60	G.Arası	8,389	2	4,195	2,598	,075
	Geniş aile	73	3,47	0,64	G.İçi	302,451	848	,357		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	3,23	0,66	Toplam	310,840	850			
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	Çekirdek aile	784	2,46	1,39	G.Arası	,814	2	,407	,851	,427
	Geniş aile	73	2,40	1,23	G.İçi	1633,838	844	1,936		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	2,13	1,36	Toplam	1634,652	846			

Aile yapısına göre kişilik düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda,

Dışadönüklük kişilik tipolojisi ($p = 0,141$), İçedönük kişilik tipolojisi ($p = 0,659$), Yumuşak başlılık ($p = 0,144$), Düşmanlık ($p = 0,643$), Sorumluluk ($p = 0,536$), Duygusal dengesizlik ($p = 0,105$), Gelişime açıklık ($p = 0,075$), Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak ($p = 0,427$) kişilik tipolojilerinde aile yapısına göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Dağınıklık ($p = 0,012$) kişilik tipolojisinin ise aile tipine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Yapılan post-hoc testi sonrasında Parçalanmış aile yapısında olan katılımcı bireylerin geniş aile ($p = 0,009$) ve çekirdek aile ($p = 0,030$) tipinde olan bireylere göre daha yüksek düzeyde dağınıklık kişilik özelliğine sahip oldukları tespit edilmiştir. ($p < 0,05$)

Tablo 20. Ebeveynin doğum sırasına göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi

<i>f</i> , \bar{X} ve <i>s.s.</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	\bar{X}	<i>s.s.</i>	Var. K.	<i>K.T.</i>	<i>s.d.</i>	<i>K.O.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Fiziksel Saldırganlık	1. çocuk	230	16,59	4,44	G.Arası	31,741	3	10,580	,497	,684
	2. Çocuk	346	16,53	4,67	G.İçi	17238,028	810	21,282		
	3. Çocuk	169	16,80	4,76	Toplam	17269,769	813			
	4. ve yukarı	69	17,22	4,50						
	Total	814	16,66	4,61						
Sözel Saldırganlık	1. çocuk	230	12,52	3,12	G.Arası	5,162	3	1,721	,161	,923
	2. Çocuk	346	12,34	3,31	G.İçi	8652,887	810	10,683		
	3. Çocuk	169	12,48	3,41	Toplam	8658,049	813			
	4. ve yukarı	69	12,49	3,20						
	Total	814	12,43	3,26						
Öfke	1. çocuk	230	15,84	3,86	G.Arası	29,825	3	9,942	,611	,608
	2. Çocuk	346	15,58	4,12	G.İçi	13181,552	810	16,274		
	3. Çocuk	169	16,03	4,30	Toplam	13211,377	813			
	4. ve yukarı	69	16,03	3,40						
	Total	814	15,79	4,03						
Düşmanlık	1. çocuk	230	18,54	4,59	G.Arası	95,136	3	31,712	1,331	,263
	2. Çocuk	346	18,10	4,84	G.İçi	19304,299	810	23,832		
	3. Çocuk	169	18,98	5,35	Toplam	19399,435	813			
	4. ve yukarı	69	18,61	4,85						
	Total	814	18,45	4,88						
Toplam Saldırganlık	1. çocuk	230	62,74	12,25	G.Arası	407,771	3	135,924	,765	,514
	2. Çocuk	346	61,93	13,58	G.İçi	143902,534	810	177,657		
	3. Çocuk	169	63,65	14,48	Toplam	144310,305	813			
	4. ve yukarı	69	63,55	12,54						
	Total	814	62,65	13,32						

Ebeveynin kaçınıncı çocuk olduğuna göre saldırgan düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla Tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Fiziksel Saldırganlık (=0,684), Sözel Saldırganlık (=0,923), Öfke (=0,608), Düşmanlık (=0,263) ve Toplam Saldırganlık (=0,514) düzeylerinde ebeveynin doğum sırasına göre anlamlı farklılık olmadığı tespit

edilmiştir. Farklı sıralamada olan katılımcıların saldırganlık düzeyleri birbirine benzerdir.

Tablo 21. Ebeveynin Doğum sırasına göre kişilik özellikleri düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi

f , \bar{X} ve $s.s.$ Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	\bar{X}	$s.s.$	Var. K.	$K.T.$	$s.d.$	$K.O.$	F	P
Dışadönüklük kişilik yapısı	1. çocuk	230	3,62	0,82	G.Arası	2,253	3	,751	1,149	,329
	2. Çocuk	346	3,55	0,83	G.İçi	529,686	810	,654		
	3. Çocuk	169	3,68	0,75	Toplam	531,939	813			
	4. ve yukarı	69	3,53	0,84						
	Total	814	3,60	0,81						
İçedönük kişilik yapısı	1. çocuk	230	2,75	0,86	G.Arası	2,866	3	,955	1,367	,252
	2. Çocuk	346	2,71	0,83	G.İçi	566,153	810	,699		
	3. Çocuk	169	2,82	0,79	Toplam	569,019	813			
	4. ve yukarı	69	2,89	0,90						
	Total	814	2,76	0,84						
Yumuşak başlılık	1. çocuk	230	3,88	0,73	G.Arası	,988	3	,329	,598	,616
	2. Çocuk	346	3,90	0,75	G.İçi	446,105	810	,551		
	3. Çocuk	169	3,98	0,68	Toplam	447,094	813			
	4. ve yukarı	69	3,89	0,87						
	Total	814	3,91	0,74						
Düşmanlık	1. çocuk	230	2,44	0,89	G.Arası	2,200	3	,733	,880	,451
	2. Çocuk	346	2,48	0,91	G.İçi	675,260	810	,834		
	3. Çocuk	169	2,56	0,96	Toplam	677,461	813			
	4. ve yukarı	69	2,38	0,90						
	Total	814	2,48	0,91						
Sorumluluk	1. çocuk	230	3,99	0,64	G.Arası	,551	3	,184	,374	,772
	2. Çocuk	346	3,93	0,71	G.İçi	397,714	810	,491		
	3. Çocuk	169	3,95	0,75	Toplam	398,266	813			
	4. ve yukarı	69	3,99	0,74						
	Total	814	3,96	0,70						

Dağınıklık	1. çocuk	230	2,05	0,88	G.Arası	1,537	3	,512		
	2. Çocuk	346	2,00	0,81	G.İçi	571,086	810	,705		
	3. Çocuk	169	2,09	0,88	Toplam	572,622	813			
	4. ve yukarı	69	1,93	0,73						
	Total	814	2,03	0,84						
Duygusal dengesizlik	1. çocuk	230	2,74	0,85	G.Arası	2,891	3	,964	1,430	,233
	2. Çocuk	346	2,76	0,81	G.İçi	545,660	810	,674		
	3. Çocuk	169	2,90	0,81	Toplam	548,551	813			
	4. ve yukarı	69	2,77	0,81						
	Total	814	2,78	0,82						
Gelişime açıklık	1. çocuk	230	3,46	0,60	G.Arası	,142	3	,047	,127	,944
	2. Çocuk	346	3,48	0,62	G.İçi	301,622	810	,372		
	3. Çocuk	169	3,49	0,60	Toplam	301,764	813			
	4. ve yukarı	69	3,45	0,62						
	Total	814	3,47	0,61						
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	1. çocuk	230	2,36	1,37	G.Arası	4,192	3	1,397	,720	,540
	2. Çocuk	344	2,50	1,39	G.İçi	1563,270	806	1,940		
	3. Çocuk	167	2,54	1,41	Toplam	1567,462	809			
	4. ve yukarı	69	2,42	1,44						
	Total	810	2,46	1,39						

Kaçıncı çocuk olma durumuna göre kişilik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla Tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Dışadönüklük kişilik tipolojisi ($=0,329$), İçedönük kişilik tipolojisi ($=0,252$), Yumuşak başlılık ($=0,626$), Düşmanlık ($=0,451$), Sorumluluk ($=0,772$), Dağınıklık ($=0,536$), Duygusal dengesizlik ($=0,233$), Gelişime açıklık ($=0,944$) ve Yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak ($=0,540$) kişilik tipolojilerinde kaçıncı çocuk olma durumuna göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Farklı sıralamada yer alan katılımcıların kişilik tipolojileri birbirine benzer düzeydedir.

Tablo 22. Aile gelirine göre Saldırganlık tipi düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi

f , \bar{X} ve $s.s.$ Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	\bar{X}	$s.s.$	Var. K.	$K.T.$	$s.d.$	$K.O.$	F	P
Fiziksel Saldırganlık	1000 TL – 2500 TL arası	201	16,68	4,93	G.Arası	171,725	3	57,242	2,690	,055
	2600 TL – 4000 TL arası	434	17,09	4,71	G.İçi	19020,432	894	21,276		
	4100 TL – 6500 TL arası	218	16,32	4,25	Toplam	19192,157	897			
	6500 TL ve üzeri	45	15,42	3,87						
	Total	898	16,73	4,63						
Sözel Saldırganlık	1000 TL – 2500 TL arası	201	11,76	3,29	G.Arası	297,011	3	99,004	9,537	,000
	2600 TL – 4000 TL arası	434	13,04	3,42	G.İçi	9280,201	894	10,381		
	4100 TL – 6500 TL arası	218	11,97	2,80	Toplam	9577,213	897			
	6500 TL ve üzeri	45	12,42	2,77						
	Total	898	12,46	3,27						
Öfke	1000 TL – 2500 TL arası	201	16,83	4,51	G.Arası	324,911	3	108,304	6,797	,000
	2600 TL – 4000 TL arası	434	15,80	4,07	G.İçi	14244,391	894	15,933		
	4100 TL – 6500 TL arası	218	15,08	3,41	Toplam	14569,302	897			
	6500 TL ve üzeri	45	15,76	3,34						
	Total	898	15,85	4,03						
Düşmanlık	1000 TL – 2500 TL arası	201	19,73	5,73	G.Arası	1166,852	3	388,951	17,251	,000
	2600 TL – 4000 TL arası	434	18,92	4,78	G.İçi	20157,109	894	22,547		
	4100 TL – 6500 TL arası	218	16,85	3,90	Toplam	21323,961	897			
	6500 TL ve üzeri	45	16,42	2,92						
	Total	898	18,48	4,88						
	1000 TL – 2500 TL arası	201	64,24	15,41	G.Arası	4623,012	3	1541,004	8,906	,000

Toplam Saldırganlık	2600 TL – 4000 TL arası	434	64,27	13,38	G.İçi	154691,101	894	173,033		
	4100 TL – 6500 TL arası	218	59,26	10,79	Toplam	159314,112	897			
	6500 TL ve üzeri	45	59,38	9,96						
	Total	898	62,80	13,33						

Aile gelirine göre saldırgan düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla Tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Sözel Saldırganlık (=0,000), Öfke (=0,000), Düşmanlık (=0,000) ve Toplam Saldırganlık (=0,000) tipi düzeylerinde aile gelirine göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Fiziksel Saldırganlık (=0,055), saldırganlık düzeylerinde ise anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Anlamlı farklılığın kaynağını tespit edebilmek amacıyla yapılan Post-Hoc testleri sonucunda,

Sözel saldırganlık, saldırganlık düzeylerinde,

2600 TL – 4000 TL arası gelire sahip ailelerden olan katılımcı bireylerin sözel saldırganlık tipi, saldırganlık düzeylerinin 1000 TL – 2500 TL arası (=0,000) ve 4100 TL – 6500 TL arası (=0,000) gelire sahip olan ailelerden olan katılımcı bireylere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Öfke saldırganlık düzeylerinde ise,

1000 TL – 2500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin öfke saldırganlık düzeylerinin 2600 TL – 4000 TL arası (=0,015) ve 4100 TL – 6500 TL arası (=0,000) gelire sahip olan ailelerden olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Düşmanlık saldırganlık düzeylerinde ise,

1000 TL – 2500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin düşmanlık saldırganlık düzeylerinin 4100 TL – 6500 TL arası (=0,000) ve 6500 TL ve üzeri (=0,000) gelire sahip olan ailelerden olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

2600 TL – 4000 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin düşmanlık saldırganlık düzeylerinin 4100 TL – 6500 TL arası (=0,000) ve 6500 TL ve üzeri (=0,005) gelire sahip olan ailelerden olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Toplam saldırganlık tipi düzeylerinde ise,4100 TL – 6500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin toplam saldırganlık düzeylerinin 1000 TL – 2500 TL arası (=0,001) ve 2600 TL – 4000 TL arası (=0,000) gelire sahip olan ailelerden olan katılımcılara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 23. Aile gelirine göre kişilik düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi

<i>f</i> , \bar{X} ve <i>s.s.</i> Değerleri		ANOVA Sonuçları									
Puan	Grup	<i>N</i>	\bar{X}	<i>s.s.</i>	Var . K.	<i>K.T.</i>	<i>s.d.</i>	<i>K.O.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	
Dışadönüklük kişilik yapısı	1000 TL – 2500 TL arası	201	3,47	0,79	G.A rasası	11,546	3	3,849	5,962	,001	
	2600 TL – 4000 TL arası	434	3,58	0,79	G.l çi	577,135	894	,646			
	4100 TL – 6500 TL arası	218	3,77	0,85	Top lam	588,681	897				
	6500 TL ve üzeri	45	3,81	0,74							
	Total	898	3,61	0,81							
İçedönük kişilik yapısı	1000 TL – 2500 TL arası	201	2,93	0,92	G.A rasası	35,190	3	11,730	17,399	,000	
	2600 TL – 4000 TL arası	434	2,85	0,75	G.l çi	602,732	894	,674			
	4100 TL – 6500 TL arası	218	2,47	0,87	Top lam	637,922	897				
	6500 TL ve üzeri	45	2,33	0,82							
	Total	898	2,75	0,84							
Yumuşak başlılık	1000 TL – 2500 TL arası	201	3,98	0,73	G.A rasası	4,790	3	1,597	2,946	,032	
	2600 TL – 4000 TL arası	434	3,85	0,75	G.l çi	484,553	894	,542			
	4100 TL – 6500 TL arası	218	3,95	0,71	Top lam	489,343	897				
	6500 TL ve üzeri	45	4,13	0,70							
	Total	898	3,92	0,74							
Düşmanlık	1000 TL – 2500 TL arası	201	2,62	0,86	G.A rasası	24,772	3	8,257	10,467	,000	
	2600 TL – 4000 TL arası	434	2,57	0,90	G.l çi	705,316	894	,789			

	4100 TL – 6500 TL arası	218	2,23	0,89	Toplam	730,088	897				
	6500 TL ve üzeri	45	2,22	0,88							
	Total	898	2,48	0,90							
Sorumluluk	1000 TL – 2500 TL arası	201	4,02	0,70	G.A rası	2,779	3	,926	1,835	,139	
	2600 TL – 4000 TL arası	434	3,91	0,72	G.I ç i	451,257	894	,505			
	4100 TL – 6500 TL arası	218	3,97	0,72	Toplam	454,037	897				
	6500 TL ve üzeri	45	4,11	0,58							
	Total	898	3,96	0,71							
Dağınkılık	1000 TL – 2500 TL arası	201	2,17	0,90	G.A rası	7,194	3	2,398			
	2600 TL – 4000 TL arası	434	2,04	0,83	G.I ç i	626,194	894	,700	3,424	,017	
	4100 TL – 6500 TL arası	218	1,92	0,80	Toplam	633,388	897				
	6500 TL ve üzeri	45	1,94	0,79							
	Total	898	2,03	0,84							
Duygusal dengesizlik	1000 TL – 2500 TL arası	201	3,05	0,83	G.A rası	56,242	3	18,747			
	2600 TL – 4000 TL arası	434	2,89	0,79	G.I ç i	548,313	894	,613	30,56		,000
	4100 TL – 6500 TL arası	218	2,44	0,75	Toplam	604,555	897		7		
	6500 TL ve üzeri	45	2,27	0,64							
	Total	898	2,79	0,82							
Gelişime açıklık	1000 TL – 2500 TL arası	201	3,35	0,60	G.A rası	6,725	3	2,242			
	2600 TL – 4000 TL arası	434	3,47	0,60	G.I ç i	322,004	894	,360	6,224	,000	
	4100 TL – 6500 TL arası	218	3,57	0,60	Toplam	328,729	897				
	6500 TL ve üzeri	45	3,65	0,61							
	Total	898	3,48	0,61							
Yeniliklere kapalı	1000 TL – 2500 TL arası	199	2,79	1,54	G.A rası	74,838	3	24,946	13,71		,000
	2600 TL – 4000 TL arası	432	2,54	1,32	G.I ç i	1618,295	890	1,818	9		

olmak/gelişime açık olmamak	4100 TL – 6500 TL arası	218	2,00	1,21	Top lam	1693,13 3	893				
	6500 TL ve üzeri	45	2,18	1,34							
	Total	894	2,45	1,38							

Aile gelirine göre saldırgan düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla Tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Yumuşak başlılık ($\alpha=0,032$) kişilik tipolojisi alt boyutunda aile gelirine göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Dışadönüklük kişilik tipolojisi ($\alpha=0,001$), İçedönüklük kişilik tipolojisi ($\alpha=0,000$), Düşmanlık ($\alpha=0,000$), Sorumluluk ($\alpha=0,139$), Dağınıklık ($\alpha=0,017$), Duygusal dengesizlik ($\alpha=0,000$), Gelişime açıklık ($\alpha=0,000$), Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak ($\alpha=0,000$) kişilik tipolojileri alt boyutlarında aile gelirine göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Anlamlı farklılığın kaynağını tespit edebilmek amacıyla yapılan Post-Hoc analizleri sonucunda,

Dışadönüklük kişilik tipolojisinde, 4100 TL – 6500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin dışadönük kişilik tipolojilerinin 1000 TL – 2500 TL arası ($\alpha=0,001$) ve 2600 TL – 4000 TL arası ($\alpha=0,025$) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İçedönüklük kişilik tipolojilerinde, 1000 TL – 2500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin içedönük kişilik tipolojilerinin 4100 TL – 6500 TL arası ($\alpha=0,000$) ve 6500 TL ve üzeri ($\alpha=0,000$) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre içedönüklük kişilik tipolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. 2600 TL – 4000 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin içedönüklük kişilik tipolojilerinin 4100 TL – 6500 TL arası ($\alpha=0,000$) ve 6500 TL ve üzeri ($\alpha=0,000$) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre içedönüklük kişilik tipolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yumuşak başlılık kişilik tipolojisinde, 2600 TL – 4000 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin içedönük kişilik tipolojisinin 1000 TL – 2500 TL arası ($\alpha=0,000$) ve 6500 TL ve üzeri ($\alpha=0,000$) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre yumuşak başlılık kişilik tipolojilerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Düşmanlık kişilik tipolojisinde, 1000 TL – 2500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin içedönüklük kişilik tipolojilerinin 4100 TL – 6500 TL arası ($\alpha=0,000$) ve 6500 TL ve üzeri ($\alpha=0,037$) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre düşmanlık kişilik tipolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

2600 TL – 4000 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin içedönüklük kişilik tiyolojilerinin 4100 TL – 6500 TL arası (=0,000) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre düşmanlık kişilik tiyolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Dağınıklık kişilik tiyolojilerinde, 1000 TL – 2500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin içedönüklük kişilik tiyolojilerinin 4100 TL – 6500 TL arası (=0,012) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre dağınıklık kişilik tiyolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Duygusal dengesizlik kişilik tiyolojilerinde,1000 TL – 2500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin duygusal dengesizlik kişilik tiyolojilerinin 4100 TL – 6500 TL arası (=0,000) ve 6500 TL ve üzeri (=0,000) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre duygusal dengesizlik kişilik tiyolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

2600 TL – 4000 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin duygusal dengesizlik kişilik tiyolojilerinin 4100 TL – 6500 TL arası (=0,000) ve 6500 TL ve üzeri (=0,000) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre duygusal dengesizlik kişilik tiyolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gelişime açıklık kişilik tiyolojisinde, 1000 TL – 2500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin duygusal gelişime açıklık kişilik tiyolojilerinin 4100 TL – 6500 TL arası (=0,001) ve 6500 TL ve üzeri (=0,014) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre duygusal gelişime açıklık kişilik tiyolojilerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tiyolojisinde, 1000 TL – 2500 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tiyolojisinin, 4100 TL – 6500 TL arası (=0,000) ve 6500 TL ve üzeri (=0,000) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tiyolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

2600 TL – 4000 TL arası gelire sahip ailelerden olan bireylerin Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tiyolojilerinin , 4100 TL – 6500 TL arası (=0,000) ve 6500 TL ve üzeri (=0,000) arası gelire sahip olan ailelerden olan bireylere göre Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tiyolojilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 24. Ebeveynde kronik bir hastalığın varlığı değişkenine göre Saldırganlık tipi düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s . s .</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Fiziksel Saldırganlık	Evet	49	16,61	4,29	-,186	901	,853
	Hayır	854	16,74	4,65			
Sözel Saldırganlık	Evet	49	11,65	2,38	-2,390	59,203	,020
	Hayır	854	12,51	3,31			
Öfke	Evet	49	15,96	4,31	,198	901	,843
	Hayır	854	15,84	4,01			
Düşmanlık	Evet	49	19,29	5,53	1,198	901	,231
	Hayır	854	18,43	4,85			
Toplam Saldırganlık	Evet	49	62,92	13,11	,065	901	,949
	Hayır	854	62,79	13,38			

Kronik hastalık olma durumuna göre saldırgan düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Sözel Saldırganlık (=0,020) düzeylerinde kronik hastalığı olmayanların olanlara göre sözel saldırganlık düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Fiziksel Saldırganlık (=0,853), Öfke (=0,843), Düşmanlık (=0,231) ve Toplam Saldırganlık (=0,949) düzeylerinde kronik hastalığı olanlar ile olmayanlar arasında saldırganlık tipleri düzeylerinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 25. Ebeveynde kronik bir hastalığın varlığı değişkenine göre kişilik düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s . s .</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Dışadönüklük kişilik yapısı	Evet	49	3,52	0,86	-,846	901	,398
	Hayır	854	3,62	0,81			
İçedönük kişilik yapısı	Evet	49	3,00	0,78	2,142	901	,032
	Hayır	854	2,74	0,84			
Yumuşak	Evet	49	4,05	0,77	1,321	901	,187

başlılık	Hayır	854	3,91	0,74			
Düşmanlık	Evet	49	2,67	1,10	1,540	901	,124
	Hayır	854	2,47	0,89			
Sorumluluk	Evet	49	3,99	0,76	,278	901	,781
	Hayır	854	3,96	0,71			
Dağınıklılık	Evet	49	2,03	0,90	,010	901	,992
	Hayır	854	2,03	0,84			
Duygusal dengesizlik	Evet	49	2,96	0,89	1,498	901	,134
	Hayır	854	2,78	0,82			
Gelişime açıklık	Evet	49	3,30	0,56	-2,138	901	,033
	Hayır	854	3,49	0,61			
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	Evet	48	3,02	1,38	2,949	897	,003
	Hayır	851	2,42	1,37			

Kronik hastalık olma durumuna göre kişilik düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda,

Dışadönüklük kişilik yapısı ($\beta = 0,398$), Yumuşak başlılık ($\beta = 0,187$), Düşmanlık ($\beta = 0,124$), Sorumluluk ($\beta = 0,781$), Dağınıklılık ($\beta = 0,992$), Duygusal dengesizlik ($\beta = 0,134$) kişilik tipi düzeylerinde kronik hastalığı olan ve olmayanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

İçedönük kişilik yapısı ($\beta = 0,032$) ve Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak ($\beta = 0,003$) kişilik düzeylerinde, kronik hastalığı olanların olmayanlara göre daha yüksek düzeyde, Gelişime açıklık ($\beta = 0,033$) kişilik tipolojisinde ise kronik hastalığı olmayanların olanlara göre daha yüksek düzeyde gelişime açıklık kişilik tipolojisi sergiledikleri tespit edilmiştir.

Tablo 26. Ebeveynde psikolojik bir hastalığın varlığı değişkenine göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s . s .</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Fiziksel Saldırganlık	Evet	31	19,71	5,61	3,666	901	,000
	Hayır	872	16,63	4,56			
Sözel Saldırganlık	Evet	31	12,68	3,23	,374	901	,709
	Hayır	872	12,45	3,27			
Öfke	Evet	31	18,45	3,54	3,689	901	,000
	Hayır	872	15,76	4,01			
Düşmanlık	Evet	31	20,90	4,19	2,829	901	,005
	Hayır	872	18,39	4,89			
Toplam Saldırganlık	Evet	31	71,29	12,14	3,625	901	,000
	Hayır	872	62,50	13,31			

Psikolojik rahatsızlık olma durumuna saldırganlık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Sözel Saldırganlık (=0,709) düzeylerinde psikolojik rahatsızlığı olan ve olmayanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilirken Fiziksel Saldırganlık (=0,000), Öfke (=0,000), Düşmanlık (=0,005) ve Toplam Saldırganlık (=0,000) düzeylerinde ise psikolojik rahatsızlığı olanların daha yüksek düzeyde bu saldırganlık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 27. Psikolojik rahatsızlığın varlığı değişkenine göre kişilik özellikleri düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s . s .</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Dışadönüklük kişilik yapısı	Evet	31	3,32	,76	-2,021	901	,044
	Hayır	872	3,62	,81			
İçedönük kişilik yapısı	Evet	31	2,95	,85	1,339	901	,181
	Hayır	872	2,74	,84			
Yumuşak başlılık	Evet	31	3,93	1,01	,084	901	,933
	Hayır	872	3,92	,73			

Düşmanlık	Evet	31	2,33	1,09	-,923	901	,356
	Hayır	872	2,49	,90			
Sorumluluk	Evet	31	3,73	,73	-1,846	901	,065
	Hayır	872	3,97	,71			
Dağınıklık	Evet	31	2,38	,67	2,336	901	,020
	Hayır	872	2,02	,84			
Duygusal dengesizlik	Evet	31	3,21	,76	2,936	901	,003
	Hayır	872	2,77	,82			
Gelişime açıklık	Evet	31	3,18	,68	-2,834	901	,005
	Hayır	872	3,49	,60			
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	Evet	31	2,52	1,43	,265	897	,791
	Hayır	872	2,45	1,38			

Psikolojik rahatsızlık olma durumuna kişilik düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, İçedönüklük kişilik yapısı (=0,181), Yumuşak başlılık (=0,933), Düşmanlık (=0,356), Sorumluluk (=0,065), Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak (=0,791) kişilik düzeylerinde psikolojik rahatsızlığı olan ve olmayanlar arasında anlamlı farklılık bulunmazken; Dışadönüklük kişilik yapısı (=0,044) ve Gelişime açıklık (=0,005) kişilik düzeylerinde psikolojik rahatsızlığı olmayanların olanlara göre bu kişilik özelliklerini daha fazla sergiledikleri saptanırken, Dağınıklık (=0,020) ve Duygusal dengesizlik (=0,003) kişilik düzeylerinde psikolojik rahatsızlığı olanların olmayanlara göre bu kişilik özelliklerini daha fazla sergiledikleri tespit edilmiştir.

Tablo 28. Ebeveynin düzenli ilaç kullanma değişkenine göre Saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s . s .</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>p</i>
Fiziksel Saldırganlık	Evet	10	19,00	4,90	96,500	-0,361	0,718
	Hayır	21	20,05	6,00			
Sözel Saldırganlık	Evet	10	12,00	2,79	89,500	-0,662	0,508
	Hayır	21	13,00	3,44			
Öfke	Evet	10	18,30	3,86	103,500	-0,064	0,949
	Hayır	21	18,52	3,47			
Düşmanlık	Evet	10	21,90	4,36	80,500	-1,042	0,297

	Hayır	21	20,43	4,13			
Toplam	Evet	10	70,70	11,32	93,500	-0,488	0,625
Saldırganlık	Hayır	21	71,57	12,77			

İlaç kullanma durumuna saldırganlık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Fiziksel Saldırganlık (=0,718), Sözel Saldırganlık (=0,508), Öfke (=0,949), Düşmanlık (=0,297) ve Toplam Saldırganlık (=0,625) düzeylerinde ilaç kullanan ve kullanmayan bireyler arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. İlaç kullanan ve kullanmayan bireylerin saldırganlık davranışları düzeyleri birbirine benzer bulunmuştur.

Tablo 29. Ebeveynin düzenli ilaç kullanma değişkenine göre kişilik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan t testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s . s .</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>P</i>
Dışadönüklük kişilik yapısı	Evet	10	3,25	0,59	98,5	-0,277	0,781
	Hayır	21	3,36	0,85			
İçedönük kişilik yapısı	Evet	10	3,03	0,92	92,5	-0,532	0,595
	Hayır	21	2,91	0,83			
Yumuşak başlılık	Evet	10	4,14	1,01	82	-0,978	0,328
	Hayır	21	3,83	1,02			
Düşmanlık	Evet	10	2,37	1,17	103,5	-0,064	0,949
	Hayır	21	2,32	1,07			
Sorumluluk	Evet	10	3,88	0,64	88	-0,727	0,467
	Hayır	21	3,66	0,77			
Dağınıklık	Evet	10	2,35	0,65	99,5	-0,235	0,814
	Hayır	21	2,39	0,7			
Duygusal dengesizlik	Evet	10	3,34	0,71	85,5	-0,826	0,409
	Hayır	21	3,15	0,8			
Gelişime açıklık	Evet	10	3,35	0,6	84,5	-0,874	0,382
	Hayır	21	3,1	0,72			
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	Evet	10	2,2	1,48	84	-0,917	0,359
	Hayır	21	2,67	1,43			

İlaç kullanma durumuna göre kişilik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda; dışadönüklük kişilik tipolojisi (=0,781), içedönük kişilik tipolojisi (=0,595), yumuşak başlılık (=0,328), düşmanlık (=0,949), sorumluluk (=0,467), dağınıklık (=0,814), duygusal dengesizlik (=0,409), gelişime açıklık (=0,382), ve yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak (=0,359) kişilik tipolojilerinde ilaç kullanan ve kullanmayanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. İlaç kullanan ve kullanmayanların kişilik tipolojileri birbirine benzer bulunmuştur.

Tablo 30. Kişilik özellikleri ile saldırganlık davranışı türleri arasında anlamlı ilişki olup olmadığını test etmek için yapılan Pearson korelasyon analizi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1- Dışadönüklük kişilik yapısı	r	1	-,383**	,504**	-,214**	,315**	-,222**	-,186**	,478**	-,326**	0,034	,114**	-,077*	-,196**	-,096**
	p		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,312	0,001	0,021	0,000	0,004
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904
2-İçedönük kişilik yapısı	r	-,383**	1	-,094**	,357**	-,066*	,310**	,478**	-,190**	,316**	,123**	,112**	,326**	,345**	,297**
	p	0,000		0,005	0,000	0,047	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
3-Yumuşak başlılık	r	,504**	-,094**	1	-,184**	,445**	-,284**	-,047	,454**	-,186**	0,025	0,010	0,031	-,069*	-,052
	p	0,000	0,005		0,000	0,000	0,000	0,155	0,000	0,000	0,452	0,758	0,358	0,039	0,115
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
4-Düşmanlık	r	-,214**	,357**	-,184**	1	-,043	,405**	,422**	-,109**	,116**	,109**	,106**	,237**	,198**	,229**
	p	0,000	0,000	0,000		0,197	0,000	0,000	0,001	0,001	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
5-Sorumluluk	r	,315**	-,066*	,445**	-,043	1	-,339**	0,040	,379**	-,075*	0,035	0,048	0,017	-,049	-,036
	p	0,000	0,047	0,000	0,197		0,000	0,229	0,000	0,025	0,296	0,153	0,620	0,142	0,277
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
6-Dağınıklık	r	-,222**	,310**	-,284**	,405**	-,339**	1	,328**	-,232**	-,002	0,065	,079*	,225**	,204**	,189**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,956	0,052	0,018	0,000	0,000	0,000
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
7-Duygusal dengesizlik	r	-,186**	,478**	-,047	,422**	0,040	,328**	1	-,021	,164**	,200**	,206**	,498**	,472**	,464**
	p	0,000	0,000	0,155	0,000	0,229	0,000		0,531	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
8-Gelişime açıklık	r	,478**	-,190**	,454**	-,109**	,379**	-,232**	-,021	1	-,282**	0,030	,124**	0,006	-,093**	-,038
	p	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000	0,531		0,000	0,371	0,000	0,863	0,005	0,259
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
9-Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık	r	-,326**	,316**	-,186**	,116**	-,075*	-,002	,164**	-,282**	1	,087**	0,029	0,046	,154**	,113**
	p	0,000	0,000	0,000	0,001	0,025	0,956	0,000	0,000		0,009	0,390	0,171	0,000	0,001
	n	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900

olmamak															
10-Fiziksel Saldırganlık	r	-,034	,123**	-,025	,109**	-,035	0,065	,200**	-,030	,087**	1	,403**	,504**	,429**	,775**
	p	0,312	0,000	0,452	0,001	0,296	0,052	0,000	0,371	0,009		0,000	0,000	0,000	0,000
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
11-Sözel Saldırganlık	r	,114**	,112**	0,010	,106**	-,048	,079*	,206**	,124**	0,029	,403**	1	,344**	,346**	,630**
	p	0,001	0,001	0,758	0,001	0,153	0,018	0,000	0,000	0,390	0,000		0,000	0,000	0,000
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
12-Öfke	r	-,077*	,326**	-,031	,237**	0,017	,225**	,498**	-,006	0,046	,504**	,344**	1	,676**	,803**
	p	0,021	0,000	0,358	0,000	0,620	0,000	0,000	0,863	0,171	0,000	0,000		0,000	0,000
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
13-Düşmanlık	r	-,196**	,345**	-,069*	,198**	-,049	,204**	,472**	-,093**	,154**	,429**	,346**	,676**	1	,819**
	p	0,000	0,000	0,039	0,000	0,142	0,000	0,000	0,005	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904
14-Toplam Saldırganlık	r	-,096**	,297**	-,052	,229**	-,036	,189**	,464**	-,038	,113**	,775**	,630**	,803**	,819**	1
	p	0,004	0,000	0,115	0,000	0,277	0,000	0,000	0,259	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	
	n	904	904	904	904	904	904	904	904	900	904	904	904	904	904

Kişilik tipolojileri ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı ilişki olup olmadığının tespiti için pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda,

Dışadönüklük kişilik yapısı ile Sözel Saldırganlık ($r = 0,114$, $p = 0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu, Öfke ($r = -0,077$, $p = 0,021$), Düşmanlık ($r = -0,196$, $p = 0,000$), ve Toplam Saldırganlık ($r = -0,096$, $p = 0,004$) düzeyleri ile ise negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dışadönüklük kişilik yapısı düzeyi arttığında sözel saldırganlık artarken öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyleri azalmaktadır.

İçedönüklük kişilik özelliği ile Fiziksel Saldırganlık ($r = 0,123$, $p = 0,000$), Sözel Saldırganlık ($r = 0,112$, $p = 0,001$), Öfke ($r = 0,326$, $p = 0,001$), Düşmanlık ($r = 0,345$, $p = 0,000$), Toplam Saldırganlık ($r = 0,297$, $p = 0,000$), düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. İçe dönük kişilik yapısı arttıkça saldırganlık tipi düzeyleri de artmaktadır.

Yumuşak başlılık kişilik yapısı ile düşmanlık ($r = -0,069$) saldırganlık arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yumuşak başlılık düzeyi arttıkça düşmanlık tipi saldırganlık davranışı azalmaktadır.

Düşmanlık kişilik tipolojisi ile Fiziksel Saldırganlık ($r = 0,109$, $p = 0,001$), Sözel Saldırganlık ($r = 0,106$, $p = 0,001$), Öfke ($r = 0,237$, $p = 0,001$), Düşmanlık ($r = 0,198$, $p = 0,000$), Toplam Saldırganlık ($r = 0,229$, $p = 0,000$) düzeyleri arasında

pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Düşmanlık kişilik tipolojisi arttıkça şiddet davranışı türleri de artmaktadır.

Sorumluluk kişilik tipolojisi ile şiddet davranışları türleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. ($p < 0,05$)

Dağınıklık kişilik tipolojisi ile Sözel Saldırganlık ($r = 0,079$, $p = 0,018$), Öfke ($r = 0,225$, $p = 0,000$), Düşmanlık ($r = 0,204$, $p = 0,000$), Toplam Saldırganlık ($r = 0,189$, $p = 0,000$) şiddet davranışı türleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dağınıklık kişilik tipolojisi arttıkça saldırganlık düzeyleri de artmaktadır.

Duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi ile Fiziksel Saldırganlık ($r = 0,200$, $p = 0,000$), Sözel Saldırganlık ($r = 0,206$, $p = 0,000$), Öfke ($r = 0,498$, $p = 0,000$), Düşmanlık ($r = 0,472$, $p = 0,000$), Toplam Saldırganlık ($r = 0,476$, $p = 0,000$) şiddet türleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi arttıkça şiddet davranış türleri de artmaktadır.

Gelişime açıklık kişilik tipolojisi ile Sözel Saldırganlık ($r = 0,124$, $p = 0,000$) şiddet türü arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ve düşmanlık ($r = -0,093$) saldırganlık şiddet türü ile negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Gelişime açıklık kişilik tipolojisi arttıkça sözel saldırganlık şiddet türü artmakta düşmanlık şiddet türü ise azalmaktadır.

Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tipolojisi ile Fiziksel Saldırganlık ($r = 0,087$, $p = 0,009$), Düşmanlık ($r = 0,154$, $p = 0,000$) ve Toplam Saldırganlık ($r = 0,113$, $p = 0,001$) şiddet türleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tipolojisi arttıkça fiziksel, saldırganlık, düşmanlık ve toplam saldırganlık şiddet türleri de artmaktadır.

Tablo 31. Eğitim durumuna göre Saldırganlık düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi

f , \bar{X} ve $s.s.$ Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	\bar{X}	$s.s.$	Var. K.	$K.T.$	$s.d.$	$K.O.$	F	P
Fiziksel Saldırganlık	İlkokul	62	15,31	4,32	G.Arası	295,977	5	59,195	2,834	,055
	Ortaokul	83	15,52	4,55	G.İçi	18546,04 5	888	20,885		
	Lise	331	16,99	4,28	Toplam	18842,02 2	893			
	Ön Lisans	116	16,59	4,66						
	Üniversite	270	17,00	4,98						
	Yüksek Lisans	32	17,16	3,94						
	Total	894	16,69	4,59						
Sözel saldırganlık	İlkokul	62	11,18	2,94	G.Arası	203,025	5	40,605	3,874	,002
	Ortaokul	83	11,83	3,55	G.İçi	9307,566	888	10,481		
	Lise	331	12,82	3,45	Toplam	9510,591	893			
	Ön Lisans	116	12,38	3,29						
	Üniversite	270	12,58	2,95						
	Yüksek Lisans	32	11,66	2,82						
	Total	894	12,44	3,26						
Öfke	İlkokul	62	17,05	4,98	G.Arası	166,303	5	33,261	2,072	,067
	Ortaokul	83	16,46	4,32	G.İçi	14253,19 3	888	16,051		
	Lise	331	15,48	3,93	Toplam	14419,49 6	893			
	Ön Lisans	116	15,83	4,25						
	Üniversite	270	15,79	3,59						
	Yüksek Lisans	32	15,84	4,27						
	Total	894	15,83	4,02						
Düşmanlık	İlkokul	62	20,53	5,65	G.Arası	368,148	5	73,630	3,173	,008

	Ortaokul	83	18,48	5,60	G.İçi	20608,98 6	888	23,208		
	Lise	331	18,30	4,44	Toplam	20977,13 3	893			
	Ön Lisans	116	18,34	4,63						
	Üniversite	270	18,39	4,89						
	Yüksek Lisans	32	16,78	4,63						
	Total	894	18,45	4,85						
Toplam Saldırganlık	İlkokul	62	63,81	14,44	G.Arası	599,382	5	119,876	,684	,636

Eğitim düzeyine göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Anova testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda,

Fiziksel Saldırganlık ($P = 0,055$), Öfke ($P = 0,067$) ve Toplam Saldırganlık ($P = 0,036$) saldırganlık düzeylerinde eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Sözel saldırganlık ($P = 0,002$), Düşmanlık ($P = 0,008$) saldırganlık düzeylerinde ise eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık elde edilmiştir. Anlamlı farklılıkların kaynağını tespit edebilmek amacıyla yapılan Post-Hoc analizleri sonucunda,

Sözel saldırganlık tipi saldırganlık davranışı düzeylerinde, ilkokul mezunlarının, lise ($P = 0,004$) ve üniversite ($P = 0,033$) mezunlarına göre daha düşük düzeyde sözel saldırganlık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Düşmanlık tipi saldırganlık davranışı düzeylerinde, ilkokul mezunlarının, lise ($P = 0,012$), üniversite ($P = 0,025$) ve yüksek lisans ($P = 0,005$) mezunlarına göre daha yüksek düzeyde sözel saldırganlık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo32. Eğitim durumuna göre kişilik özellikleri düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi testi

f , \bar{X} ve $s.s.$ Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	\bar{X}	$s.s.$	Var. K.	$K.T.$	$s.d.$	$K.O.$	F	P
Dışadönüklük kişilik yapısı	İlkokul	62	3,11	0,70	G.Arası	25,940	5	5,188	8,260	,000
	Ortaokul	83	3,37	0,82	G.İçi	557,719	888	,628		
	Lise	331	3,64	0,69	Toplam	583,659	893			
	Ön Lisans	116	3,78	0,89						
	Üniversite	270	3,69	0,88						
	Yüksek Lisans	32	3,62	0,71						
	Total	894	3,61	0,81						
İçedönük kişilik yapısı	İlkokul	62	3,23	0,78	G.Arası	35,732	5	7,146	10,659	,000
	Ortaokul	83	2,94	0,93	G.İçi	595,371	888	,670		
	Lise	331	2,84	0,78	Toplam	631,103	893			
	Ön Lisans	116	2,74	0,84						
	Üniversite	270	2,52	0,80						
	Yüksek Lisans	32	2,50	0,99						
	Total	894	2,75	0,84						
Yumuşak başlılık	İlkokul	62	3,66	0,82	G.Arası	10,462	5	2,092	3,924	,002
	Ortaokul	83	3,69	0,91	G.İçi	473,465	888	,533		
	Lise	331	3,98	0,68	Toplam	483,926	893			
	Ön Lisans	116	3,99	0,73						
	Üniversite	270	3,95	0,68						
	Yüksek Lisans	32	3,97	0,90						
	Total	894	3,92	0,74						
Düşmanlık	İlkokul	62	2,94	0,91	G.Arası	42,046	5	8,409	10,828	,000
	Ortaokul	83	2,63	0,89	G.İçi	689,612	888	,777		
	Lise	331	2,60	0,87	Toplam	731,658	893			
	Ön Lisans	116	2,36	0,94						
	Üniversite	270	2,29	0,88						

	Yüksek Lisans	32	1,89	0,63						
	Total	894	2,48	0,91						
Sorumluluk	İlkokul	62	3,86	0,76	G.Arası	1,843	5	,369	,749	,587
	Ortaokul	83	4,05	0,74	G.İçi	436,777	888	,492		
	Lise	331	3,99	0,67	Toplam	438,620	893			
	Ön Lisans	116	3,98	0,69						
	Üniversite	270	3,94	0,72						
	Yüksek Lisans	32	3,90	0,67						
	Total	894	3,97	0,70						
Dağınıklılık	İlkokul	62	2,43	0,89	G.Arası	24,781	5	4,956	7,295	,000
	Ortaokul	83	2,36	1,00	G.İçi	603,325	888	,679		
	Lise	331	1,95	0,80	Toplam	628,105	893			
	Ön Lisans	116	1,86	0,76						
	Üniversite	270	2,00	0,81						
	Yüksek Lisans	32	2,09	0,74						
	Total	894	2,03	0,84						
Duygusal dengesizlik	İlkokul	62	3,18	0,86	G.Arası	26,241	5	5,248	8,167	,000
	Ortaokul	83	2,91	0,90	G.İçi	570,639	888	,643		
	Lise	331	2,89	0,73	Toplam	596,881	893			
	Ön Lisans	116	2,70	0,77						
	Üniversite	270	2,62	0,84						
	Yüksek Lisans	32	2,50	0,85						
	Total	894	2,79	0,82						
Gelişime açıklık	İlkokul	62	3,31	0,57	G.Arası	6,647	5	1,329	3,715	,002
	Ortaokul	83	3,37	0,71	G.İçi	317,802	888	,358		
	Lise	331	3,44	0,59	Toplam	324,449	893			
	Ön Lisans	116	3,55	0,62						
	Üniversite	270	3,58	0,55						
	Yüksek Lisans	32	3,44	0,70						

	Total	894	3,48	0,60						
Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak	İlkokul	62	2,90	1,42	G.Arası	42,693	5	8,539	4,564	,000
	Ortaokul	81	2,46	1,48	G.İçi	1653,729	884	1,871		
	Lise	330	2,62	1,45	Toplam	1696,422	889			
	Ön Lisans	116	2,11	1,27						
	Üniversite	269	2,32	1,21						
	Yüksek Lisans	32	2,19	1,64						
	Total	890	2,45	1,38						

Eğitim durumuna göre kişilik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Sorumluluk ($=0,468$), kişilik düzeylerinde eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Dışadönüklük kişilik yapısı ($=0,000$), İçedönük kişilik yapısı ($=0,000$), Yumuşak başlılık ($=0,002$), Düşmanlık ($=0,000$), Dağınıklık ($=0,000$), Duygusal dengesizlik ($=0,000$), Gelişime açıklık ($=0,002$), Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak ($=0,000$) kişilik düzeylerinde eğitim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Post-Hoc Testi sonucuna göre,

Dışadönüklük kişilik yapısı düzeylerinde, İlkokul mezunlarının lise ($=0,000$), ön lisans ($=0,000$) ve üniversite ($=0,000$) mezunlarına göre daha düşük düzeyde dışadönüklük kişilik tipolojisine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ortaokul mezunlarının ön lisans ($=0,004$) ve üniversite ($=0,018$) mezunlarına göre daha düşük düzeyde dışadönüklük kişilik tipolojisi sergiledikleri tespit edilmiştir.

İçedönüklük kişilik özelliğinde, İlkokul mezunlarının lise ($=0,008$), ön lisans ($=0,003$), Üniversite ($=0,000$), Yüksek lisans ($=0,001$) mezunlarına göre daha yüksek düzeyde içedönük kişilik tipolojisi sergiledikleri tespit edilmiştir.

Üniversite mezunlarının ortaokul ($=0,001$) ve lise ($=0,000$) mezunlarına göre daha düşük düzeyde içedönüklük kişilik tipolojisi sergiledikleri tespit edilmiştir.

Yumuşak başlılık kişilik tipolojisinde, Lise mezunlarının ilkokul ($=0,027$) ve ortaokul ($=0,022$) mezunlarına göre daha yüksek düzeyde yumuşak başlılık kişilik tipolojisi sergiledikleri tespit edilmiştir.

Düşmanlık kişilik tipolojisinde, İlkokul mezunlarının, ön lisans ($=0,001$), üniversite ($=0,000$), ve yüksek lisans ($=0,000$), mezunlarına göre daha yüksek düzeyde düşmanlık kişilik tipolojisi sahip oldukları tespit edilmiştir.

Ortaokul mezunlarının üniversite (=0,030), ve Yüksek lisans (=0,000), mezunlarına göre daha yüksek düşmanlık kişilik tipolojisine sahip oldukları tespit edilmiştir. Lise mezunlarının üniversite (=0,000), ve Yüksek lisans(=0,000), mezunlarına göre daha yüksek düşmanlık kişilik tipolojisine sahip oldukları tespit edilmiştir

Dağınıklık kişilik tipolojisinde, İlkokul mezunlarının, Lise (=0,000), ön lisans (=0,000), ve üniversite (=0,003), mezunlarına göre daha yüksek düzeyde dağınıklık kişilik tipolojisine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ortaokul mezunlarının, Lise (=0,001), ön lisans (=0,000), ve üniversite (=0,007), mezunlarına göre daha yüksek düzeyde dağınıklık kişilik tipolojisi sahip oldukları tespit edilmiştir.

Duygusal dengesizlik kişilik tipolojisinde, İlkokul mezunlarının, ön lisans (=0,002), ve üniversite (=0,000), ve Yüksek lisans (=0,002), mezunlarına göre daha yüksek düzeyde Duygusal dengesizlik kişilik tipolojisine sahip oldukları tespit edilmiştir. Üniversite mezunlarının, ortaokul (=0,046) ve lise (=0,000) mezunlarına göre daha düşük düzeyde Duygusal dengesizlik kişilik tipolojisine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Gelişime açıklık kişilik tipolojisinde, İlkokul mezunlarının üniversite mezunlarına göre (=0,019) daha düşük düzeyde Gelişime açıklık kişilik tipolojisine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tipolojisinde, İlkokul mezunlarının, ön lisans (=0,004), ve üniversite (=0,036), mezunlarına göre daha düşük düzeyde Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tipolojisine sahip oldukları tespit edilmiştir. Lise mezunlarının üniversite mezunlarına göre daha yüksek düzeyde Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tipolojisinesahip oldukları tespit edilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışmada; ebeveynlerin kişilik tipleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler literatür ışığında tartışılmıştır.

Yaptığımız çalışmada kişilik tipleri ile fiziksel saldırganlık düzeyleri arasında yordama ilişkisine bakıldığında, sadece duygusal dengesizlik kişilik tiplerinin fiziksel saldırganlığı pozitif yönde anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Duygusal dengesizlik kişilik tipleri puanı yüksek ebeveynlerin fiziksel saldırganlık puanları da yüksek bulunmuştur. Duygusal dengesizlik; akılcılıktan uzak duygusallığa sahip, kıskanç, dengesiz mizaçlı, barışçıl olmayan, olumsuz özellikleri içermektedir.¹⁶²

Kişilik tipleri ile sözel saldırganlık düzeyleri arasında yordama ilişkisinde ise duygusal dengesizlik, dışadönüklük kişilik tipleri, sorumluluk, gelişime açıklık, içedönüklük kişilik tipleri, yumuşak başlılık kişilik tipleri ile sözel saldırganlık düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Duygusal dengesizlik, dışadönüklük kişilik tipleri, sorumluluk, gelişime açıklık, içedönük kişilik tipleri, yumuşak başlılık kişilik tiplerinden yüksek puan alan ebeveynlerin aynı zamanda sözel saldırganlık puanları yüksek çıkmıştır. Alan yazınında yapılan araştırmalar da bu durumu desteklemektedir. Eroğlu (2009)¹⁶³ yaptığı çalışmada saldırganlık ölçeği alt boyutlarından sözel saldırganlık boyutunda lise ve üniversite öğrencilerinin puan ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığını ortaya koymuştur. Lise ve üniversite öğrencilerinin sözel saldırganlık puanları benzer bulunmuştur. Yine benzer çalışmada Gündoğdu (2010)¹⁶⁴; öğrencilerin cinsiyetlerine göre toplam saldırganlık ve alt boyutlarının puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını sınamak amacıyla yapılan t testi sonucunda, kız ve erkek öğrencilerin sözel saldırganlık puanlarının benzer bulunduğunu göstermiştir.

Kişilik tipleri ile öfke saldırganlık düzeyi arasında yordama ilişkisinde duygusal dengesizlik, içedönüklük ve yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık

¹⁶²Elif Güneri Yöyen, Uluslararası Kişilik Envanteri (IPI) Kısa Versiyonunun Türkçe'ye Uyarlanması: Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizi, International Journal of Social Sciences and Education Research, 2016, 2(4), s.1309-1321

¹⁶³Susran Erkan Eroğlu, Saldırganlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 / 2009, s.206-220

¹⁶⁴Rezzan GÜNDOĞDU, 9.Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme,Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 3, 2010, Sayfa 257-276

olmamak kişilik düzeyleri ile öfke saldırganlık düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmasına rağmen, dışadönüklük, sorumluluk ve yumuşak başlılık kişilik düzeyleri ile öfke saldırganlık düzeyi arasında ilişki anlamsız bulunmuştur. Duygusal dengesizlik, içedönük ve yeniliklere kapalı olmak/ gelişime açık olmamak kişilik düzeylerinden yüksek puan alan ebeveynler öfke saldırganlık düzeyinde de yüksek puan almıştır. Alan yazınında bu durumu destekler çalışmalar bulunmaktadır. Yıldız(2008)¹⁶⁵ yaptığı çalışmada dışadönüklük kişilik tipolojisi ile öfke arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirlemiştir. Dışadönüklük; konuşkan, cesur, şamatacı, zorlayıcı, girişken, doğal, gösterimci, enerjik, maceracı, dostça, sözünü sakınmayan, yüksek sesli, gürültülü, hırslı, baskın ve sosyaldir. Bu özelliklere sahip bireylerin hayata bakış açısı pozitif ve yapıcı özellikte olduğu düşünülebilir. Bu sebeple dışadönüklük ile öfke saldırganlık düzeyinin arasında anlamlı bir ilişkinin olmaması beklenebilir. İçedönüklük, duygusal dengesizlik, yeniliklere kapalı/ gelişime açık olmamak kişilik düzeyleri ile öfke saldırganlık düzeyi arasında bulunan anlamlı ilişkiyi alanda destekler yazın bulunmamıştır. Kişilik düzeyleri ile birçok farklı değişken arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Ölçekte dışadönüklük kişilik tipolojisine karşıtı olarak içedönüklük kişilik tipolojisinin bulunması, içedönüklük puanı yüksek olan ebeveynlerin, öfke saldırganlık düzeyi puanlarının da yüksek olması bu durumun desteklediğini gösterir. Duygusal dengesizlik düzeyi ile fiziksel saldırganlık düzeyinin anlamlı ilişkisine ilave olarak öfke saldırganlık düzeyinin de anlamlı bulunması tutarlılık göstermektedir. Gelişime açıklık boyutunun karakteristik özellikleri olarak; zeki, uyanık, meraklı, hayal gücü yüksek, çözümleyici, derin düşünen, sanatsal, keşfedici, akıllı, esprili, yaratıcı, karmaşık düşünen, bilgili, entelektüel, ilgileri geniş, çok yönlü, özgün, derin ve kültürlü olarak belirtilmiştir.¹⁶⁶ Bunun aksini belirten kişilik tipolojisi yeniliklere kapalı/gelişime açık olmamak olarak belirtilmiştir. Bu özelliğe ait yüksek puan alan ebeveynlerin öfke saldırganlık düzeyi puanları da yüksek bulunmuştur.

Kişilik tipolojileri ile düşmanlık saldırganlık düzeyi arasındaki yordama ilişkisinde anlamlı ilişki vardır. Buna göre kişilik tipolojilerinden, duygusal dengesizlik, içedönük ve gelişime açıklık kişilik özelliklerinden yüksek puan alan ebeveynlerin şiddet türü olan düşmanlık puanları da yüksektir. Alan yazınında bulguları destekler çalışmaya rastlanmamıştır. Kişilik özellikleri ile birçok değişkeni ele alan çalışma bulunmaktadır. Bulgularımıza tam olmasa da paralellik

¹⁶⁵ Mustafa Yıldız, Amatör ve Paf Liginde Oynayan Futbolcuların Kişilik Tipleri ve Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara,2008, s.15-27
(Doktora Tezi)

¹⁶⁶Yöyen, a.g.e., s.1309-1321

gösterebilecek çalışmalar da vardır. Sarıcaoğlu(2011)¹⁶⁷ psikolojik iyi olma ile kişilik özellikleri ve öz-anlayış arasındaki ilişkilere ait bulguları incelediği çalışmasında içedönük kişilik tipolojisi özelliklerinin zıttı olan dışadönüklük ile psikolojik iyi olma arasında anlamlı ilişki bulması bulgularımızı destekler niteliktedir. Yine aynı çalışmada duygusal dengesizlik ile psikolojik iyi olma ile negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Çalışmamızda gelişime açıklık kişilik tipolojisi ile düşmanlık şiddet türü ile negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Gelişime açıklık kişilik tipolojisi arttıkça düşmanlık şiddet türü azalmaktadır. Düşmanlık şiddet türü saldırganlığın bilişsel boyutunu ifade etmektedir. Duygusal dengesizliğin başlıca karakteristik özellikleri, kıskançlık, dengesiz mizaçlı, halinden memnun olmayan, güvensiz, talepkar, uysal olmayan özelliklerdir. Bu karakteristik özellikler dikkate alındığında düşmanlık şiddet türü ile anlamlı ilişkili olması doğal sonuç olarak beklenebilir. İçedönüklük kişilik tipolojisinin karakteristik özellikleri ise konuşkan olmayan, melankolik, doğallıktan uzak, düşük enerjili ve sosyallikten uzak özelliklerdir. Bu özelliklerin düşmanlık şiddet türü ile örtüşmektedir.

Kişilik tipolojileri ile toplam saldırganlık düzeyleri arasındaki yordama ilişkisi ele alındığında duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi ile içedönüklük kişilik tipolojisinin toplam saldırganlık şiddet türünü anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Duygusal dengesizlik ve içedönüklük kişilik tipolojisi puanları yüksek ebeveynlerin, toplam şiddet türü puanları yüksek bulunmuştur. Ebeveynlerde cinsiyete göre şiddet türünün farklılaşması farklılaşmadığına dair ulaşılan sonuç şiddet türleriyle erkek ve kadın ebeveynler arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Erkeklerin fiziksel, sözel ve toplam şiddet türleri kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur. Öfke ve düşmanlık şiddet türlerinde kadın ve erkek ebeveynler arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Kadın ve erkek ebeveynlerin öfke ve düşmanlık şiddet türü düzeyleri birbirine benzerdir.

Alan yazınında bu durumu destekler çalışmalar bulunmaktadır. Karataş (2008)¹⁶⁸ çalışmasında öğrencilerin cinsiyetleri ile saldırganlık düzeylerine bakmıştır ve erkeklerin fiziksel saldırganlık puan ortalamaları kızların fiziksel saldırganlık puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulmuştur. Scharf (2000)¹⁶⁹, çalışmasında fiziksel saldırganlığın erkekler tarafından daha çok kullanıldığını ortaya

¹⁶⁷ Halim Sarıcaoğlu, Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin Kişilik Özellikleri ve Öz-Anlayış Açısından İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011, s.31-41(**Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁶⁸ Zeynep Karataş, Lise Öğrencilerinde Öfke ve Saldırganlık, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 17, Sayı 3, 2008, s.277-294

¹⁶⁹ Scharf, S.C., Gender Differences in Adolescent Aggression: an analysis of instrumentality expressiveness. Doctoral Thesis. Michigan University Department Of Clinical Psychology. Michigan.2000,

koymuştur. Efilti (2006)¹⁷⁰ yaptığı çalışmada erkeklerin saldırganlık düzeylerinin kızların saldırganlık düzeylerinden anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Kılınç ve ark. (2012)¹⁷¹ erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerini kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden yüksek bulmuştur. Bjorkqvist ve ark.(1992)¹⁷², Rys ve ark.(1997)¹⁷³, Archer ve ark. (1997)¹⁷⁴, Duncan (1992)¹⁷⁵, Amedahe ve ark. (2007)¹⁷⁶, Card ve ark. (2008)¹⁷⁷, Filiz (2009)¹⁷⁸ de yaptıkları çalışmalarda erkeklerin kızlara göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bunca destekler çalışmalar olmasına rağmen, çelişen çalışmalar da bulunmaktadır. Karataş (2002)¹⁷⁹, Ağlamaz (2006)¹⁸⁰ çalışmalarında cinsiyet açısından saldırganlık düzeyinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Cinsiyet ile kişilik özellikleri düzeyleri arasındaki ilişkide dışadönüklük kişilik tipolojisi, içedönüklük kişilik tipolojisi, düşmanlık kişilik tipolojisi ve yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Erkek ebeveynler, kadın ebeveynlere göre dışadönüklük kişilik tipolojisi ve yeniliklere kapalı olmak/ gelişime açık olmamak alt boyutlarında daha yüksek puan almıştır. Kadın ebeveynler ise erkek ebeveynlere göre içedönük kişilik tipolojisi ve düşmanlık kişilik tipolojisinde daha yüksek puana sahiptir. Yumuşak başlılık, sorumluluk, dağınıklık, duygusal dengesizlik, gelişime açıklık kişilik tipolojisinde erkek ve kadınlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

¹⁷⁰ Erkan Efilti, Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006, s. 213-228 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

¹⁷¹ Erdal Kılınç ve Mehmet Murat, Genel Lise 9. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere ve Sürekli Kaygı Düzeylerine Göre Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012 11(3),s.835-853

¹⁷² Bjorkqvist, K., Lagerspetz, K., Kaukiainen, A., Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends in regard to direct and indirect aggression, *Aggressive Behavior*, 1992, 18, s. 117-127.

¹⁷³ Rys, G. S., & Bear, G.G., Relational aggression and peer relations. *Merrill Palmer Quarterly*, 1997, 43(1): s.87-106

¹⁷⁴ Archer, J., Haigh, A., Beliefs About Aggression Among Male And Female Prisoners. *Aggressive Behavior*, 1997, 23: 405-415.

¹⁷⁵ Duncan, R., Peer and sibling aggression. An investigation of intra and behaviours: Pieces of a puzzle. *Preventing School Failure*, 1999, 42(3): , s. 135-142.

¹⁷⁶ Amedahe, F. K. Owusu-Banahene, N. O., Sex differences in the forms of aggression among adolescent students in Ghana. *Research in Education*, 2007, 78: s.54-64.

¹⁷⁷ Card, N.A., Stucky, B.D., Sawalani, G.M., Little, T.D., Direct and Indirect Aggression During Childhood and Adolescence: A Meta-Analytic Review of Gender Differences, Intercorrelations, and Relations to Maladjustment. *Child Development*, 2008, 79 (5): , s. 1185-1229

¹⁷⁸ Adem Filiz, Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimleri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2009, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

¹⁷⁹ Zeynep Bolat Karataş, Anne Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2002, s. 39-55

(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁸⁰ Turabi Ağlamaz, Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2006, s. 61-63 (Yüksek Lisans Tezi)

Costa ve ark. (2001)¹⁸¹ ve Schmitt ve ark. (2008)¹⁸² tarafından yapılan ve farklı kültürel yapıların kıyaslandığı çalışmalarda da tüm ülkelerde temel kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaştığı belirtilmiştir. Bu çalışmalarda kız öğrencilerde duygusal tutarsızlık ve uyumluluğun daha yüksek, erkeklerde ise dışadönüklük ve sorumluluğun daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Erkekler ile ilgili ulaştığı sonuç bulgumuzu desteklemektedir. Çalışmamızın ebeveynler ile olması, bu çalışmaların ise öğrenciler ile yapılması çelişmelerin sebebi olarak görülebilir.

Literatürde Bayram ve ark.(2012) öğrenciler ile yaptığı çalışmasında; tüm kişilik özelliklerinin kız ve erkek öğrencilerde farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Dışadönüklük, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliklerinde kız öğrencilerin puan ortalamaları erkek öğrencilerden daha yüksek çıkmıştır. Duygusal dengesizlik, gelişime açıklık ve olumsuz değerlilik kişilik özelliklerinde ise erkek öğrencilerin puan ortalamaları kız öğrencilerin puan ortalamasından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum ile ulaştığımız bulgu çelişmektedir. Bu durumun ölçek ve örnekleminizin farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin dışında da alan da yapılan benzer çalışmalar bulunmaktadır. Demirci (2003)¹⁸³ öğretmenlerin beş faktör kişilik özellikleriyle iş tatmini arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında cinsiyete göre kadın öğretmenlerin dışadönüklük, nevrozizm (duygusal dengesizlik) ve gelişime açıklık puanlarını daha yüksek bulmuştur. Bu yönü ile bulgumuzla çelişmektedir. Erkek ve kadınların kültürel yetiştirilme tarzları ile birlikte hem fizyolojik hem de duyuş, düşünüş ve algı farklılıklarının kişilik düzeylerinde de görülmesi olağandır.

Ebeveynlerin medeni durumu ile saldırganlık düzeyleri arasındaki yordama ilişkisine bakıldığında, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, toplam saldırganlık düzeylerinde evli ve bekar ebeveynler arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Sonucun bu şekilde oluşmasında katılımcıların 806 tanesinin evli ebeveyn, 45 tanesinin bekar ebeveyn olmasının etkili olduğu düşünülebilir. Ancak öfke ve düşmanlık saldırganlık düzeylerinde bekar ebeveynler ve evli ebeveynler arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bekar ebeveynlerin evli ebeveynlere göre öfke ve düşmanlık şiddet türü puanları daha yüksek çıkmıştır. Alan yazınında ulaştığımız sonuçlara paralel çalışmalar bulunmaktadır. Caz ve

¹⁸¹ Costa, P. T., Terracciano, A., McCrae, R. R. , Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings, *Journal of Personality and Social Psychology*, 2001, 81(2), s. 322–331

¹⁸² Schmitt, D. P., Realo, A., Voracek, M., & Allik, J., Why can't a man be more like a woman? Sex differences in Big Five personality traits across 55 cultures, *Journal of Personality and Social Psychology*, 2008, 94, s. 168–182.

¹⁸³ Serpil Demirci, Öğretmenlerde Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İş Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2003, s. 74-96
(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ark.(2015)¹⁸⁴ çalışmasında medeni duruma değişkenine göre fiziksel saldırganlık, düşmanlık ve öfke alt boyutlarında bekar olan personeller lehine anlamlı farklılıklar tespit etmiştir.

Çalışmamızda medeni durum ile kişilik düzeyleri arasında ki yordama ilişkisine bakıldığında, yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik tipolojisini anlamlı şekilde yordamadığı, sorumluluk ve gelişime açıklık kişilik düzeylerini ise anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik düzeyleri bekar ve evli ebeveynler arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir. Evli ve bekar ebeveynlerin kişilik düzeyleri benzer düzeyde bulunmuştur. Sorumluluk ve gelişime açıklık kişilik tipolojisinde ise durum farklıdır. Evli ebeveynlerin bekar ebeveynlere göre sorumluluk ve gelişime açıklık kişilik düzeyleri puanları daha yüksektir.

Alan yazını incelendiğinde benzer çalışmalar bulunmaktadır. Karaa (2013)¹⁸⁵ çalışmasında işgörenlerin kişilik tipleri ile medeni durumları arasında anlamlı ilişki bulmuştur. Evli olan işgörenlerin bekar olan işgörelere göre B tipi kişilik düzeyine daha yatkın oldukları sonucuna ulaşmıştır. B tipi kişilik özellikleri kişinin esnek olması, iyi iletişim kurabilmesi, uyumlu ve geçimkar olması gibi özellikleri içerir. Uğurlu (2012)¹⁸⁶ çalışmasında medeni durum ile kişilik düzeyleri ilişkisinde anlamlı farklılık bulmuştur. Buna göre bekâr öğretmenler, evli öğretmenlere göre daha yüksek gelişime açıklık özelliği gösterirken evli öğretmenler de bekâr olanlara göre daha yüksek özdisiplin ve uyumluluk özelliği göstermektedir. Bu durum bize bekâr öğretmenlerin, evli öğretmenlere göre daha açık görüşlü, meraklı ve yeniliğe açık olduklarını, evli öğretmenlerin de bekâr öğretmenlere göre daha sorumluluk sahibi, düşünceli, güvenilir, ılımlı, fedakar ve işbirliğinden yana olduklarını düşündürebilir.

Çalışmamızda ulaştığımız sonuç ile Uğurlu'nun (2008) çalışmasında ulaştığı sonuçta sorumluluk kişilik tipolojisi ile elde edilen bulgu benzerlik gösterirken, gelişime açıklık kişilik tipolojisi ile medeni durum ilişkisi çelişmektedir. Bu farkın ortaya çıkmasında çalışmamızda ki bekar ebeveynlerin çocuk sahibi olmasının çok belirleyici olduğu düşünülebilir. Bireylerin bekar dönemleri sorumluluğun daha az olduğu, daha esnek ve özgür olduğu, bağılıkları olmadığı için zamanlarının çoğunu kendilerine ve kariyerlerine ayırabildikleri dönemdir. Evlilik ise; sorumluluk, fedakarlık, uyum ve anlayışın çok daha fazla bulunması gereken dönemdir. Özellikle çocuk sahibi olmak sorumluluk duygusunu daha fazla artıracak etkiye sahiptir.

¹⁸⁴ Çağdaş Caz, Ali Gürel Göksel, Ömer Faruk Yazıcı, Emre Belli, Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü'nde Görevli Personellerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2015, Cilt 17, Sayı, 2, s.9-18

¹⁸⁵ Karaa, a.g.e. s, 123-169

¹⁸⁶ Uğurlu, a.g.e., s.125-152

Aile yapısı ile saldırganlık düzeyleri arasındaki yordama ilişkisine bakıldığında, düşmanlık saldırganlık düzeylerinde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke ve toplam saldırganlık düzeylerinde anlamlı ilişki bulunamamıştır. Katılımcılardan parçalanmış aile tipinde olan ebeveynlerin, geniş aile ve çekirdek aile tipinde olan ebeveynlere göre düşmanlık şiddet türü daha yüksektir. Düşmanlık şiddet türü saldırganlığın bilişsel yönüdür. Bu düzeye sahip bireyler kıskançlık, hayatın kendilerine adaletsiz davrandığı, başkaları tarafından sürekli kendileri hakkında konuşulduğu düşüncelerine sahip, kıskanç, öfkeli özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir.¹⁸⁷ Parçalanmış aile yapısı ele alındığında bireylerin bu tür aile yapısının düşmanlık saldırganlık düzeyini ortaya çıkarabileceği düşünülebilir. Çalışmamızda geniş ve çekirdek aile gibi kabul gören aile düzeyleri ile saldırganlık düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmaması buna rağmen parçalanmış aile ile düşmanlık saldırganlık düzeyi arasındaki anlamlı ilişki düşüncemizi destekleyebilir. Alan yazınında bulgumuzu destekleyen çalışma bulunamamıştır.

Ebeveynlerin aile tipine göre kişilik tipolojilerinin farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında, dağınıklık kişilik düzeylerinin aile tipi düzeylerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Parçalanmış aile yapısında olan ebeveynlerin dağınıklık kişilik tipolojisi puanı, geniş ve çekirdek aile tipine sahip ebeveynlere göre daha yüksektir. Dışadönüklük, içedönüklük, yumuşak başlılık, düşmanlık, sorumluluk, duygusal dengesizlik, gelişime açıklık, yeniliklere kapalı olmak/gelişime açık olmamak kişilik düzeyleri ile aile yapısı arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Dağınıklık kişilik tipolojisi sorumluluk kişilik tipolojisinin karşı ucunda tersi özellikleri barındıran düzeydir. Sorumluluk düzeyinin karakteristik özellikleri örgütlü, dayanabilir, dikkatli, sorumlu, çalışkan, etkili, yeterli, ihtiyatlı, özen gösteren, dakik, pratik, mükemmel, idareli, tedbirli, ciddi, ekonomik ve güvenilir olarak tanımlanmıştır.¹⁸⁸ Bu karakteristik özelliklerin tam tersi ise dağınıklık düzeyinde bulunmaktadır. Parçalanmış aile yapısı ele alındığında, parçalanmış aile yapısına sahip ebeveynlerin yaşam koşulları, ekonomik koşulları, çocukları ile olan ilişkisinin kalitesi, sosyal koşulları gibi faktörlerin kişilik tipolojisine etki edebileceği düşünülebilir.

Alan yazını taramasında bulgumuza ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunda araştırma problemimizin özgün olması rol oynamaktadır. Çalışmamızda katılımcı ebeveynler arasında parçalanmış aile yapısına ait ebeveynlerin sayıca az olması sonuçların bu şekilde elde edilmesinde etkili olabilir.

¹⁸⁷ H. Andaç Demirtaş Madran, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi 2012;23,s.1-6

¹⁸⁸ Yöyen, a.g.e., s.1309-1321

Ebeveynin kaçınıcı çocuk olduğu ile saldırganlık düzeyi ilişkisinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde ebeveynin kaçınıcı çocuk olması ile kişilik düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Ebeveynlerin aile geliri ile saldırganlık düzeyleri arasında ki ilişkiye dair ulaşılan bulgular, sözel, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeylerinde aile gelirin e göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Fiziksel saldırganlık düzeyinde ise anlamlı farklılık yoktur. 2600-4000 lira arası gelire sahip ebeveynlerin sözel saldırganlık düzeyi puanı, 1000-2500 lira ve 4100-6500 lira arası gelire sahip oldukları tespit edilen ailelere göre daha düşük bulunmuştur. 1000-2500 lira arası gelire sahip oldukları tespit edilen ebeveynlerin öfke saldırganlık düzeyi puanı, 2600-4000 lira ve 4100-6500 lira gelire sahip ebeveynlere göre daha yüksek bulunmuştur.. 100-2500 lira ile 2600-4000 lira arası gelire sahip ebeveynlerin düşmanlık saldırganlık düzeyi puanları 4100-6500 lira gelire sahip ebeveynlere göre daha yüksek bulunmuştur. Toplam saldırganlık düzeyinde ise 1000-2500 lira ve 2600-4000 lira gelire sahip ebeveynlere göre toplam saldırganlık puanı düşük olan grup ise 4100-6500 lira gelire sahip olan ebeveynlerdir. Ebeveynlerin ekonomik geliri yükseldiğinde saldırganlık düzeylerinin azaldığı görülmektedir. Alan yazınında bulgumuzu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır.

On dört ve on yedi yaş arasındaki ergenlerin dinledikleri müzik türü, ailelerin aylık gelir düzeyi ve çeşitli değişkenlere göre ergenlerin depresyon ve saldırganlık düzeyleri ile ilişkisini incelediği çalışmasında Güner (1998)¹⁸⁹ ailelerin aylık gelir düzeyinin ergenlerin depresyon ve saldırganlık düzeylerini etkilediğini tespit etmiştir.

Dizman ve ark. (2005)¹⁹⁰ ilköğretim IV. ve V. Sınıfa devam eden anne yoksunu olan ve olmayan çocukların saldırganlık eğilimlerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmasında, anne yoksunu olan ve olmayan çocuklarda sosyo-ekonomik düzey ve çeşitli değişkenlerin saldırganlık eğilimlerinde farklılık olup olmadığını incelemiştir. Sosyo-ekonomik düzeyin, çocukların toplam saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıklar yarattığını raporlamıştır.

Bulgularımızla çelişen çalışmalarda bulunmaktadır. Kılıçarslan ve ark. (2010)¹⁹¹ yaptıkları çalışmada öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri ile saldırganlık puanları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Öğrencilerin saldırganlık puanlarını ailelerinin gelir düzeylerinin değiştirmedini belirtmişlerdir.

¹⁸⁹ Nedret Güner, Ergenlerin Dinledikleri Müzik Türü İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Konya, 2008, Cilt 1:, s.291-299.

¹⁹⁰ Hatice Dizman, Figen Gürsoy, İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıfa Devam Eden Anne Yoksunu Olan ve Olmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri, Kastamonu Eğitim Dergisi, 2005, cilt 13, No 2, s.437-446

¹⁹¹ Suat Kılıçarslan, Meral Atıcı, İlköğretim 7.ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010, Cilt 19, Sayı 3, s. 113-130

Aile geliri ile kişilik düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde yumuşak başlılık kişilik tipolojisi dışında diğer kişilik düzeyleri ile aile geliri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. 4100-6500 lira arası gelire sahip ebeveynlerin dışadönüklük kişilik tipolojisi, 1000-2500 ve 2600-4000 arası gelire sahip ebeveynlere göre daha yüksektir. Bu sonuca göre gelir düzeyi ile dışadönüklük kişilik tipolojisi karakteristik özellikleri arasında doğru orantı olduğu düşünülebilir. Dışadönüklük kişilik tipolojisinin sahip olduğu sosyal, girişken, konuşkan, baskın, şamatacı, enerjik, maceracı gibi karakteristik özellikler ile bireyin yaşamında en belirleyici faktör olan ekonomik gelir arasındaki doğru orantı, ekonomik gelirin bireylere sosyal yaşantı anlamında sağlayabileceği fırsatlar çerçevesinde düşünüldüğünde bulgumuza paralellik göstermektedir.

İçedönüklük kişilik tipolojisinde 1000-2500 lira sahip ebeveynler diğer gelir grubuna sahip ebeveynlere göre en yüksek puanı almıştır. Dışadönüklük kişilik düzeyinin tam tersi sonuç rapor edilmiştir. Dışadönüklük kişilik tipolojisinin tam tersi karakteristik özelliklere sahip olan içedönüklük kişilik tipolojisi ile gelir düzeyi arasındaki ters orantı hem ölçeği hem de bulgumuzu desteklediği düşünülebilir. Gelir arttıkça dışadönüklük kişilik tipolojisi puanı, gelir azaldıkça içedönük kişilik tipolojisi puanının yükseldiği tespit edilmiştir. Ulaşılan sonuca göre aynı zamanda 2600-4000 lira gelire sahip ebeveynlerin içedönüklük puanı 4100-6500 lira ve 6500 lira ve üzeri gelire sahip ebeveynlere göre daha yüksektir.

2600-4000 lira gelire sahip ebeveynlerin, 1000-2500 lira ve 6500 lira ve üzeri gelire sahip ebeveynlere göre sorumluluk kişilik düzeyleri puanları daha düşüktür. Demografik ölçeğimizde bulunan en düşük ve en yüksek belirtilen sahip olan ebeveynlerde sorumluluk kişilik tipolojisinin yüksek puana sahip olması gelir azlığı ve çokluğu ile sorumluluk kişilik tipolojisi karakteristik özellikleri arasında pekiştirici yönde bir anlamlı ilişki olabileceğini düşündürebilir.

1000-2500 lira gelire sahip ebeveynlerin 2600-4000 lira, 4100-6500 lira ve 6500 lira ve üzeri gelire sahip ebeveynlere göre düşmanlık kişilik tipolojisi puanı daha yüksek tespit edilmiştir. 2600-4000 lira gelir düzeyine sahip ebeveynlerin düşmanlık kişilik tipolojisi puanı 4100-6500 lira ve 6500 lira üzeri gelire sahip ebeveynlere göre yüksek, 4100-6500 lira gelir düzeyine sahip ebeveynlerin ise 6500 lira ve üzeri gelir düzeyine sahip ebeveynlere göre yüksek rapor edilmiştir. Bu sonuçlar bize gelir düzeyi ile düşmanlık kişilik tipolojisi arasında ters orantı olduğunu düşündürebilir. Gelir düzeyi azaldıkça düşmanlık kişilik tipolojisi görülme puanının yükseldiğini söyleyebiliriz. Uyumluluk boyutunun zıttı olan karakteristik özelliklere sahip düşmanlık kişilik tipolojisinin, gelir azalması ile görülmesinin artması

arasındaki orantı bize ekonomik kısıtlılıkların, gereksinimleri karşılayamamanın kişilik özelliğine yansımaları olduğunu düşündürebilir.

1000-2500 lira gelire sahip ebeveynlerin 4100-6500 lira gelire sahip ebeveynlere göre dağınıklık kişilik tipolojisi puanları daha yüksek rapor edilmiştir. Dağınıklık kişilik özelliğinin karakteristik özellikleri; dayanma gücü düşük, sorumluluktan uzak, yetersiz, özen göstermeyen, güvensiz kişilik olarak belirtilmiştir. 1000-2500 lira gibi gelirin büyük şehirlerde, özellikle çocuklu aileler için asgari geçim şartlarını zorlayan bir faktör olduğu düşünüldüğünde bu gelir grubunun ekonomik yetersizlikten dolayı dağınıklık kişilik tipolojisi puanı arasındaki ilişkinin açıklaması olabileceği düşünülebilir. Katılımcı ebeveynlerin İstanbul'a yaşaması ve çocuklu olması bu şekilde düşünülmesini açıklayabilir.

1000-2500 lira gelire sahip ebeveynlerin, 4100-6500 lira ve 6500 lira ve üzeri gelire sahip ebeveynlere göre, duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi puanı daha yüksektir. Aynı zamanda 2600-4000lira gelire sahip ebeveynlerin de 4100-6500 lira ve 6500 ve üzeri lira gelire sahip olan ebeveynlere göre duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi puanı yüksek çıkmıştır. Gelişime açıklık kişilik tipolojisi puanları, 1000-2500 lira gelire sahip ebeveynlerin 4100-6500 ve 6500 lira ve üzeri gelire sahip ebeveynlere göre daha düşük olduğu rapor edilmiştir. Yeniliklere kapalı olmak/ gelişime açıklık olmamak kişilik tipolojisinde ise 1000-2500 lira gelire sahip ebeveynlerin 4100-6500 lira gelire sahip ebeveynlere göre 6500 lira ve üzeri gelire sahip ebeveynlere göre puanları daha yüksek rapor edilmiştir.

Özetle araştırmada gelir düzeyi arttıkça katılımcıların Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu'nda pozitif ekseninde yer alan ve olumlu kabul edilen kişilik tipolojilerinin arttığı, negatif ekseninde yer alan ve olumsuz kabul edilen kişilik tipolojilerinin azaldığı tespit edilmiştir.

Alan yazınında bulgularımızı destekler çalışmalar bulunmaktadır. Durna¹⁹² (2005) çalışmasında ailenin gelir düzeyi ile kişilik yapısında anlamlı ilişki belirlemiştir. Buna göre, alt ve üst gelir düzeyine sahip ailelerden gelen bireylerin orta gelir düzeyine göre daha çok A tipi kişilik özellikleri taşıdıklarını saptamıştır.

Ebeveynlerin kronik hasta olma durumu ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, kronik hastalığa sahip olmayanların, kronik hastalığa sahip olanlara göre sözel saldırganlık düzeyi puanları daha yüksek rapor edilmiştir. Fiziksel, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Diğer saldırganlık düzeyleri ile kronik hastalığa sahip olmak arasında anlamlı ilişki olmaması kronik hastalığa sahip katılımcı ebeveynlerin,

¹⁹² Ufuk Durna, A ve B Tipi Kişilik Yapıları ile Bu Kişilik Yapılarını Etkileyen Faktörlerle İlgili Bir Araştırma, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2005, Cilt:19, Sayı: 1, s.276-290

olmayanlara göre sayıca az olması ile açıklanabilir. Sayının arttığı durumlarda ilişki tekrar ele alınabilir.

Kronik hastalık ile kişilik düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde içedönük kişilik yapısı, yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak ve gelişime açıklık kişilik düzeyleri arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Kronik hastalığa sahip olan ebeveynler olmayan ebeveynlere göre içedönük kişilik tipolojisi ve yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak kişilik düzeylerinden daha yüksek puan almıştır. Kronik hastalığı olmayan ebeveynlerin ise kronik hastalığı olan ebeveynlere göre gelişime açıklık puanı yüksek bulunmuştur. İçedönük ve yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak kişilik düzeylerinin karakteristik özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, kronik hastalığın ebeveynlerin sosyal ve toplumsal olarak etkilediği, kronik hastalıklarının çeşitli açılardan ebeveynleri kısıtladığı, bu gibi durumların da kişilik özelliklerini etkileyebileceği düşünülebilir. Katılımcı ebeveynlerin içinde kronik hastalığa sahip olanların, olmayan ebeveynlere göre sayıca az olması analizin homojen dağılmamasına sebep olmuş olabilir.

Psikolojik rahatsızlığa sahip olma ile ebeveynlerin saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkide; fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyi puanları psikolojik rahatsızlığı olan ebeveynlerin, psikolojik rahatsızlığı olmayan ebeveynlere göre yüksek rapor edilmiştir. Katılımcı ebeveynler arasında psikolojik rahatsızlığa sahip olan ebeveynlerin sayıca az olmasının sonucu etkilediği düşünülmektedir. Psikolojik rahatsızlıklar bireylerin duygu, düşünüş ve davranışlarını etkileyen ve değiştiren özelliklere sahip olabilir. Bu yönü ile psikolojik rahatsızlığa sahip ebeveynlerin saldırganlık düzeylerini de etkileyebileceği düşünülmektedir. Psikolojik rahatsızlıklarında dolayı saldırgan eğilim içerisinde oldukları düşünülebilir. Dolayısı ile bu bulgunun daha kapsamlı araştırılması gerekmektedir.

Kişilik yapısı ile psikolojik rahatsızlığa sahip olma arasındaki ilişki de, psikolojik rahatsızlığı olmayan ebeveynlerin, olan ebeveynlere göre dışadönüklük ve gelişime açıklık kişilik tipolojisi puanı yüksek rapor edilmiştir. Dağınıklık ve duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi puanı yüksek olan grup ise psikolojik rahatsızlığa sahip olan ebeveynlerdir. Belirtilen kişilik tipolojilerinin karakteristik özellikleri bulgularımız ile tutarlıdır. Psikolojik rahatsızlığa sahip ebeveynlerin sayıca az olmasının sonucu etkilediği, iki grubunun sayıca yakın olduğu çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Ebeveynlerin ilaç kullanma durumu ile kişilik tipolojileri ve şiddet türleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde eğitim düzeyi ile fiziksel saldırganlık düzeyi, öfke saldırganlık düzeyi

ve toplam saldırganlık düzeyi arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir. Sözel saldırganlık düzeyi ve düşmanlık saldırganlık düzeyi ile ebeveynlerin eğitim düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu rapor edilmiştir. İlkokul mezunu ebeveynlerin, lise ve üniversite mezunu ebeveynlere göre sözel saldırganlık düzeyi puanları daha düşük tespit edilmiştir. Düşmanlık saldırganlık düzeyinde ise ilkokul mezunu ebeveynlerin lise ve üniversite mezunu ebeveynlere göre düşmanlık saldırganlık düzeyi puanı daha yüksek rapor edilmiştir. Saldırganlık düzeyi ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunamaması saldırganlık kavramının içgüdüsel bir eğilim ve öğrenilebilen bir eğilim olduğunu, bireylerin birçok değişkenden bağımsız saldırganlık eğilimi gösterebileceğini düşündürülebilir. Farklı eğitim düzeyine sahip olmanın saldırganlık düzeylerine bir etkisi olmadığını söyleyebiliriz.

Alan yazınında bulgumuzu destekler çalışmalar bulunmaktadır. Özdemir¹⁹³ (2014) kadın futbolcuların eğitim durumları açısından iletişim ve saldırganlık ölçeği alt boyutlarından elde ettikleri puanların farklılaşmadığını belirtmiştir. Topuz¹⁹⁴ (2008) futbolcuların saldırganlık alt boyutlarına ve toplamına ait puan ortalamalarının eğitim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelediği çalışmasında; ilköğretim, lise ve üniversite mezunu olan futbolcuların, saldırganlık alt boyutlarına ve toplamına ait puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Literatürde bulgularımızla çelişen çalışmalarda bulunmaktadır. Eroğlu¹⁹⁵ (2009) lise ve üniversiteye devam eden öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşmanın olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular neticesinde saldırganlık ölçeği alt boyutlarından sözel saldırganlık boyutunda lise ve üniversite öğrencilerinin puan ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığını ortaya koymuştur. Diğer taraftan fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık alt boyutlarında lise öğrencilerinin puan ortalamalarının üniversite öğrencilerinin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Eğitim durumu ile kişilik düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde; dışadönüklük kişilik tipolojisi, içedönüklük kişilik tipolojisi, yumuşak başlılık kişilik tipolojisi, düşmanlık kişilik tipolojisi, dağınıklık kişilik tipolojisi, duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi, gelişime açıklık kişilik tipolojisi, yeniliklere kapalı olmak / gelişime

¹⁹³ Nurfer Özdemir, Kadın Voleybol ve Futbolcularda İletişim Becerileri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2014, s.53-60 (**Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁹⁴ Ramazan Topuz, Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, İzmir, 2008, s.60-70 (**Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁹⁵ Eroğlu, a.g.e., s.218

açık olmamak kişilik tipolojisi ile eğitim durumuna göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

İlkokul mezunu ebeveynlerin, lise, ön lisans ve üniversite mezunu ebeveynlere göre dışadönüklük kişilik tipolojisi puanları daha düşük rapor edilmiştir. Ortaokul mezunu ebeveynlerin dışadönüklük puanı ise lise ve üniversite mezunu ebeveynlere göre düşük rapor edilmiştir. Eğitim seviyesinin yükselmesi ise dışadönüklük kişilik tipolojisinin karakteristik özelliklerinin arttığı söylenebilir.

İlkokul mezunu ebeveynlerin, lise, ön lisans, üniversite ve yüksek lisans mezunlarına göre içedönüklük kişilik tipolojisi puanları daha yüksek rapor edilmiştir. Üniversite mezunu ebeveynlerin ise, ortaokul ve lise mezunlarına göre içedönüklük kişilik tipolojisi puanı daha düşük tespit edilmiştir.

Lise mezunu ebeveynlerin, ilkokul ve ortaokul mezunu ebeveynlere göre yumuşak başlılık kişilik tipolojisi daha yüksek rapor edilmiştir. Eğitim seviyesi yükseldiğinde yumuşak başlılık kişilik tipolojisinin karakteristik özelliklerinin arttığı düşünülebilir.

İlkokul mezunu ebeveynlerin, ön lisans, üniversite ve yüksek lisans mezunu ebeveynlere göre düşmanlık saldırganlık düzeyi puanları daha yüksek rapor edilmiştir. Ortaokul mezunu ebeveynlerin, üniversite ve yüksek lisans mezunu ebeveynlere göre düşmanlık kişilik tipolojisi puanları daha yüksek bulunmuştur. Lise mezunu ebeveynlerin, üniversite ve yüksek lisans mezunu ebeveynlere göre düşmanlık kişilik tipolojisi puanı daha yüksek bulunmuştur. Eğitim düzeyi azaldıkça düşmanlık kişilik tipolojisi karakteristik özelliklerinin arttığı söylenebilir.

İlkokul mezunu ebeveynlerin, lise, ön lisans ve üniversite mezunu ebeveynlere göre dağınıklık kişilik tipolojisi puanı yüksek rapor edilmiştir. Ortaokul mezunu ebeveynlerin, lise, ön lisans ve üniversite mezunu ebeveynlere göre dağınıklık kişilik tipolojisi puanı daha yüksek bulunmuştur. Eğitim seviyesi yükseldikçe dağınıklık karakteristik özelliklerinin azaldığı söylenebilir.

İlkokul mezunu ebeveynlerin, ön lisans, üniversite ve yüksek lisans mezunlarına göre duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi puanı daha yüksek çıkmıştır. Üniversite mezunu ebeveynlerin ortaokul ve lise mezunu ebeveynlere göre duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi puanı daha düşük tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi yükseldikçe duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi karakteristik özelliklerinin azaldığı söylenebilir.

İlkokul mezunu ebeveynlerin üniversite mezunu ebeveynlere göre gelişime açıklık kişilik tipolojisi puanı daha düşük rapor edilmiştir. İlkokul mezunu ebeveynlerin ön lisans ve üniversite mezunu ebeveynlere göre yeniliklere kapalı

olmak / gelişime açık olmamak kişilik tipolojisi puanı, lise mezunu ebeveynlerin de üniversite mezunu ebeveynlere göre daha yüksek bulunmuştur.

Eğitim bireyleri olumlu yönde geliştiren bir faktördür. Toplumsal bir varlık olan insan, aile ile eğitime başlar ve kurumlarda eğitim alarak gelişimine katkı sağlar. Ortaya çıkan sonuçlar eğitim faktörünün kişilik özelliklerini olumlu yönde geliştirebileceğini göstermektedir. Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu'nda pozitif ekseninde yer alan ve olumlu kabul edilen kişilik özelliklerinin eğitim seviyesi yükseldikçe artması bu yönde düşünmemize sebep olmaktadır. Eğitim ile kişiliğin gelişimi psikolojinin temel çalışma alanıdır.



SONUÇ

Bu çalışma ebeveynlerin kişilik tipleri ile şiddet davranışı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Kişilik, insanın tüm boyutlarıyla diğer bireylerden ayıran, belirli durum ve olaylara göre değişmeyen, bu yönü ile tutarlı olan tüm davranışları olarak tanımlanmaktadır. Benzer olay ve durumlarda insanların benzer davranışlar sergilememesi, bireyin farklı özelliklerini kendisine ait kişilik tipolojisinin bulunmasıdır. Bu çalışmada kişilik ölçeği olarak Uluslararası Kişilik Envanteri Kısa Formu kullanılmıştır.

Çalışmada elde edilen bulguların değerlendirilmesi sonucunda;

- Dışadönük kişilik tipolojisi sözel saldırganlık düzeyi arasında pozitif, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyleri ile negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Dışadönüklük kişilik tipolojisine sahip ebeveynlerde sözel saldırganlık düzeyi yüksek olarak tespit edilmiştir.
- Dışadönüklük kişilik tipolojisi azaldıkça öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyi artış göstermektedir.
- İçedönüklük kişilik tipolojisi ile fiziksel, sözel, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyi arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.
- Yumuşak başlılık kişilik tipolojisi ile düşmanlık saldırganlık düzeyi arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.
- Düşmanlık kişilik tipolojisi ile fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyi arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.
- Dağınıklık kişilik tipolojisi ile sözel, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.
- Duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi ile fiziksel, sözel, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.
- Gelişime açıklık tipolojisi ile sözel saldırganlık düzeyi arasında pozitif yönlü, düşmanlık saldırganlık düzeyi ile negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.
- Yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak kişilik tipolojisi ile fiziksel, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönlü pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.
- Erkek ebeveynlerin fiziksel, sözel ve toplam saldırganlık düzeyleri kadın ebeveynlere göre daha yüksek olarak tespit edilmiştir.
- Dışadönüklük kişilik tipolojisi ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık vardır. Erkek ebeveynlerin dışadönük kişilik tipolojisi, kadın ebeveynlerden daha yüksek olarak saptanmıştır.

- İçedönüklük kişilik tipolojisi ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki vardır. Kadın ebeveynlerin içedönüklük kişilik tipolojisi, erkek ebeveynlerden daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Düşmanlık kişilik tipolojisi ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki vardır. Kadın ebeveynlerin düşmanlık kişilik tipolojisi, erkek ebeveynlerden daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak kişilik tipolojisi ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki vardır. Erkek ebeveynlerin yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak kişilik tipolojisi, kadın ebeveynlerden daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Öfke saldırganlık düzeyi ile medeni durum arasında anlamlı farklılık vardır. Bekar ebeveynlerin öfke saldırganlık düzeyi, evli ebeveynlerden daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Sorumluluk kişilik tipolojisi ile medeni durum arasında anlamlı ilişki vardır. Evli ebeveynlerin sorumluluk kişilik tipolojisi, bekar ebeveynlerden daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Gelişime açıklık kişilik tipolojisi ile medeni durum arasında anlamlı ilişki vardır. Evli ebeveynlerin gelişime açıklık kişilik tipolojisi bekar ebeveynlerden daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Düşmanlık saldırganlık düzeyi ile aile yapısı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Parçalanmış aile yapısına sahip ebeveynlerin düşmanlık saldırganlık düzeyi parçalanmamış aile yapısına göre daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Parçalanmış aile yapısına sahip ebeveynlerin dağınıklık kişilik tipolojisi parçalanmamış aile yapısına göre daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Gelir durumu ile sözel saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Gelir düzeyi arttıkça sözel saldırganlık azalma göstermektedir.
- Gelir durumu ile öfke saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Gelir durumu daha az olan ebeveynlerin öfke saldırganlık düzeyi daha yüksektir.
- Gelir durumu ile düşmanlık saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Gelir durumu daha az olan ebeveynlerin düşmanlık saldırganlık düzeyi daha yüksektir.
- Gelir durumu ile toplam saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Gelir durumu daha az olan ebeveynlerin toplam saldırganlık düzeyi daha yüksektir.
- Gelir düzeyi ile kişilik tipolojisi arasında anlamlı ilişki vardır. Gelir düzeyi yüksek olan ebeveynlerin dışadönüklük kişilik tipolojisi artmaktadır.
- Gelir düzeyi daha düşük olan ebeveynlerin içedönüklük kişilik tipolojisi artmaktadır.
- Gelir durumu yüksek olanlarda, gelir durumu düşük olanlar göre kişilik tipolojisi olarak sorumluluk daha düşük olarak saptanmıştır.

- Gelir durumu düşük olan ebeveynlerin düşmanlık kişilik tipolojisi daha yüksektir.
- Gelir durumu düşük olan ebeveynlerin dağınıklık kişilik tipolojisi daha yüksektir.
- Gelir durumu düşük olan ebeveynlerin duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi daha yüksektir.
- Gelir durumu düşük olan ebeveynlerin gelişime açıklık kişilik tipolojisi daha düşüktür.
- Gelir durumu düşük olan ebeveynlerin yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak kişilik tipolojisi daha yüksektir.
- Eğitim düzeyi ile sözel ve düşmanlık saldırganlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlkokul mezunu ebeveynlerin sözel saldırganlık ve düşmanlık saldırganlık düzeyi daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Eğitim düzeyi ile dışadönüklük kişilik tipolojisi arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlkokul mezunu ebeveynlerin dışadönüklük kişilik tipolojisi daha düşük, içedönüklük kişilik tipolojisi daha yüksek olarak saptanmıştır.
- Eğitim düzeyi ile yumuşak başlılık kişilik tipolojisi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Lise mezunu ebeveynlerin yumuşak başlılık tipolojisi daha yüksek saptanmıştır.
- Eğitim düzeyi ile düşmanlık kişilik tipolojisi arasında anlamlı ilişki vardır. İlkokul mezunu ebeveynlerin düşmanlık kişilik tipolojisi daha yüksek saptanmıştır.
- Eğitim düzeyi ile dağınıklık kişilik tipolojisi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin, yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlere göre dağınıklık kişilik tipolojisi yüksek olarak tespit edilmiştir.
- Eğitim düzeyi ile duygusal dengesizlik kişilik tipolojisi arasında anlamlı ilişki vardır. İlkokul mezunlarının, diğer mezunlara göre duygusal dengesizlik düzeyi daha yüksek, üniversite mezunların, daha düşük eğitim düzeyine göre duygusal dengesizlik düzeyi daha düşük tespit edilmiştir.
- Eğitim düzeyi ile gelişime açıklık kişilik tipolojisi arasında anlamlı ilişki vardır. İlkokul mezunlarının gelişime açıklık düzeyi daha düşük tespit edilmiştir.
- Eğitim düzeyi ile yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak kişilik tipolojisi arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlkokul mezunlarının diğer mezunlara, lise mezunu ebeveynlerin de üniversite mezunu ebeveynlere göre yeniliklere kapalı olmak / gelişime açık olmamak düzeyi daha yüksek tespit edilmiştir.



KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ADLER Alfred, Modern Psikoloji, Çeviren: Uhyaroğlu Murat, Yason Yayınları, Ankara, 2016
- AYTAÇ Serpil, İnsanı Anlama Çabası, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000
- BACANLI Hasan, Gelisim ve Öğrenme, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002
- BUDAK Selçuk, Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, 1.Baskı, Ankara, 2005
- BURGER Jerry M., Kişilik, Çeviren: Sarıoğlu İnan Deniz Erguvan, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2016
- CLİFFORD T.Morgan, Psikolojiye Giriş, Çeviren: Karakaş Sibel, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara, 1997
- CÜCELOĞLU Doğan, İnsan ve Davranışı, 1991,Remzi Kitabevi, İstanbul
- ÇELEN Nermin, Öğrenme Psikolojisi, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1999
- ERDEN Münire ve Akman Yasemin, Eğitim Psikolojisi, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2006
- FROMM Eric, Sevginin ve Şiddetin Kaynağı, Çeviren: Salman Yurdanur ve İçten Nalan, Payel Yayınevi, 8.baskı, İstanbul
- GEÇTAN Engin, Psikanaliz ve Sonrası, 2002, Metis Yayınları, İstanbul
- GEÇTAN Engin, Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar, Metis Yayınları, İstanbul
- GÜLEÇ Cengiz, , Psikoterapiler, Hekimler Yayın Birliği, Ankara
- GÜNERİ Elif, Akıl Hastalıkları ve Şiddet: Şiddetim İnsanlığımdan, Deliliğimden Değil, İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- GÜNEY Salih, Davranış Bilimleri,2009, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- HORNEY Karen, Psikanalizde Yeni Yollar, 2. Basım, Çeviren: Budak Selçuk, Öteki Yayınevi, Ankara, 1994
- İNANÇ Banu Yazgan ve Yerlikaya Esef Ercüment, Kişilik Kuramları, Pegem Akademi Yayıncılık, 2.Basım, Ankara, 2009
- KOKNAL Özcan, Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, 2005, Altın Kitaplar Yayınevi, 17. Basım, İstanbul
- KULAKSIZOĞLU Adnan, Ergenlik Psikolojisi, 1997,Remzi Kitabevi, İstanbul
- ÖZKALP Enver ve KIREL Çiğdem, Örgütsel Davranış, Elam A.Ş. Matbaa Tesisleri, Eskişehir
- SCHULTZ Duane P. ve SCULTZ Sydney Ellen, Modern Psikoloji Tarihi, 2007, Kaknüs Yayınları, İstanbul
- YANBASTI Gülgün, Kişilik Kuramları, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir

YILMAZER AYDIN ve EROĞLU Cemal, Meslek Yüksekokulları İçin Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış, Detay Yayıncılık, 4.Baskı, Ankara
YÜKSEL Öznur, Davranış Bilimleri, 1.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006

TEZLER

AĞLAMAZ Turabi, Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2006 **(Yüksek Lisans Tezi)**

ARSLAN Emel, Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008, **(Doktora Tezi)**

AYDIN Hilal, Psikiyatri Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin Kişilik Özellikleri ve Stresle Baş Etme Durumları, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2007, **(Yüksek Lisans Tezi)**

BACANLI Hasan, Kendini Ayarlama Becerisinin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990, **(Doktora Tezi)**

BALKIS Murat, Üniversite Öğrencilerinin Düşünme Stilleri ile Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

BESNİ İLYAS, Üniversite Öğrencilerinin Aile İçi Şiddete Yönelik Tutumlarının Cinsiyet, Politik Görüş ve Şiddete Maruz Kalma Açısından İncelenmesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2011, **(Yüksek Lisans Tezi)**

BİÇER Makbule, İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Mesleki Doyumları İle Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir, 2013, **(Yüksek Lisans Tezi)**

BİLGİN Yusuf, Turizmde Lisans Öğrenimi Gören Öğrencilerin Kişilik Özellikleri ve Mesleğe Yönelik Düşünceleri Üzerine Bir Alan Araştırması, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce, 2011, **(Yüksek Lisans Tezi)**

ÇETİN Özge Işıl, Genç Erişkin Erkeklerde Şiddet Eğilimi ve Psikolojik Durum İle ilişkisi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2016, **(Yüksek Lisans Tezi)**

ÇETİNER Ş. Gökçen, Aile İçi Şiddet Yaşayan Kadınlarda Cinsel Sorunlar ve İntihar Olasılığı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006, **(Yüksek Lisans Tezi)**

DAL Veysel, Farklı Kişilik Özelliklerine Sahip Bireylerin Risk Algılarının Tüketici Davranışı Açısından İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2009, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

DEMİRCİ Serpil, Öğretmenlerde Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İş Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2003, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

DURMUŞ Reyhan, 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri İle Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2006, **(Yüksek Lisans Tezi)**

EFİLTİ Erkan, Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006, **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**

FİLİZ Adem, Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimleri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği), Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2009, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

GENÇOĞLU Cem, Üniversite Öğrencilerinin İyimserlik Düzeyleri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, **(Yüksek Lisans Tezi)**

İYİGÜN Uluğ Hakan, Kişilik Özelliklerinin İş Performansına Etkisi: Çalışanlar Üzerinde Bir Uygulama, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, **(Yüksek Lisans Tezi)**

KARAA Azime Yekta, Kişilik Tipleri ile Değişime Yatkınlık Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2013, **(Yüksek Lisans Tezi)**

KARABACAK Gülçin, , İşgören Kişilik Özelliklerinin İş Stresi Üzerine Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010, **(Yüksek Lisans Tezi)**

KARATAŞ Zeynep Bolat, Anne Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2002, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

KAYA Yasemin, Örgütsel Yaşamda Kişilik ve Davranışlar Arasındaki İlişkiler: Duyguların Aracı Rolü, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2010, **(Doktora Tezi)**

KELEBEK Görkem, Aile İçi Şiddete Maruz Kalarak Boşanmış Kadınların Yaşam Deneyimleri, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, **(Yüksek Lisans Tezi)**

KORKMAN Hamdi, Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Tipleriyle Atıf Karmaşıklığı Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003, **(Yüksek Lisans Tezi)**

KÖKNAL Buse, Özel Bir Okulda Okuyan 2-6 Yaş Arası Çocukların Saldırganlık Düzeyleri İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, **(Yüksek Lisans Tezi)**

LEVENT Başak, Sınıf Öğretmenlerinin Kişilik Özelliklerinin İletişim Becerilerine Etkisi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2011, **(Yüksek Lisans Tezi)**

OKUTAN Elvan, , Kişilik Özelliklerinin Tükenmişliğe Etkisi: Bir Örnek Olay İncelemesi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, Sakarya, **(Doktora Tezi)**

ÖZDEMİR Nurfer, Kadın Voleybol ve Futbolcularda İletişim Becerileri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep, 2014, **(Yüksek Lisans Tezi)**

ÖZGÜN Mehmet Salih, Okul Psikolojik Danışmanlarının Kişilik Özellikleri ile Mesleki Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2007, **(Yüksek Lisans Tezi)**

SARIBIYIK Meryem, Malatya Merkez Sağlık Ocaklarında Çalışan Hekim, Hemşire ve Ebelerin Şiddet Deneyimleri ve Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Tutum ve Davranış Düzeyleri, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya, 2012, **(Yüksek Lisans Tezi)**

SARICAOĞLU Halim, Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin Kişilik Özellikleri ve Öz-Anlayış Açısından İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2011, **(Yüksek Lisans Tezi)**

SAV İsmail, Psikolojik Danışman Rehber Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ile Stresle Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, , Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007, İzmir, **(Yüksek Lisans Tezi)**

SEVİ Emine Sevinç, Psikobiyolojik Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Kuramı: Mizaç ve Karakter Envanteri(TCI) ile Beş Faktör Kişilik Envanterinin(5FKE) Karşılaştırılması, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

SEVİNÇ Ayşegül Tosuner, Alkol ve Madde Bağımlılarında Şiddet Sıklığı ve Şiddet Özelliklerinin Kontrol Grubu ile Karşılaştırılması, Gazi Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı Ankara, 2013, **(Uzmanlık Tezi)**

SHOKOUUFEH Saeed, Erzurum'da Farklı Branşlarla İlgilenen Sporcular İle Spor Yapmayan Sedanterlerin Kişilik ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2014, **(Yüksek Lisans Tezi)**

ŞAHABETTİNOĞLU Şerife, Kişilik Tipleri ve Hastalıklara Yatkınlık, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, **(Yüksek Lisans Tezi)**

ŞELİMEN Mehtap, Şiddet İçeren Bilgisayar Oyunlarının 13-14 Yaş Grubu Çocukların Saldırganlık Davranışı Üzerindeki Etkileri, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova, 2016, **(Yüksek Lisans Tezi)**

ŞİRİN Erkan, Kişilik, Lider-Üye Etkileşimi ve Çalışan Sonuçları, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, 2012, **(Yüksek Lisans Tezi)**

TATAR Selma, İzlenim Yönetimi Davranışlarında Kişilik Özelliklerinin Rolü: Konaklama İşletmeleri Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. 2013, **(Yüksek Lisans Tezi)**

TOPUZ Ramazan, Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2008, **(Yüksek Lisans Tezi)**

UÇAR Mine Solakoğlu, İstanbul Ümraniye İlçesi Kazım Karabekir Mahallesinde Yaşayan Kadınların Şiddet Tanımları ve Şiddete Yaklaşımlarının Belirlenmesi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2007, **(Yüksek Lisans Tezi)**

UĞURLU Baran, Resmi Liselerde Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ile Kullandıkları Disiplin Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2012, **(Yüksek Lisans Tezi)**

YILDIZ Mustafa, Amatör ve Paf Liginde Oynayan Futbolcuların Kişilik Tipleri ve Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ankara, 2008, **(Doktora Tezi)**

YILDIZOĞLU Hüseyin, Okul Yöneticilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Çatışma Yönetimi Stili Tercihleri Arasındaki İlişki, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, **(Yüksek Lisans Tezi)**

YURTSEVER Hidayet, Kişilik Özelliklerinin Stres Düzeyine Etkisi ve Stresle Başa Çıkma Yolları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, **(Yüksek Lisans Tezi)**

MAKALELER

AKYILDIZ Hüseyin, Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 3, Isparta, 1998, s.163-176

AKYILDIZ Hüseyin, Freud'çu, Liberal ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi Olarak Toplum, İktisat ve Siyaset Teorileri, Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2006, Sayı 11, s.3

AMEDAHE F.K., OWUSU-BANAHENE N.O. , Sex Differences İn The Forms Of Aggression Among Adolescent Students İn Ghana. Research in Education, 2007, 78: s.54-64.

ARCHER J. , HAİGH A. , Beliefs About Aggression Among Male And Female Prisoners. Aggressive Behavior, 1997, 23: 405-415.

BAİLEY James E., KELLERMAN Arthur E., SOMES Grant W., BANTON Joyce G., RİVARA Frederick P. , RUSFORD Norman P., Risk Factors For Violent Death Of Women İn The Home. Archives Of Internal Medicine, 157:(7);, 1997, s.777-782

BAYRAM Nuran, Sevda Gürsakal, Serpil Aytaç, Öğrencilerinin Kariyer Değerlerini Açıklamada Kişiliğin etkisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,2012, 12:(2), s.181-190

BELSYK Jay, "The Determinants of Parenting: A Process Model", Child Development, 55, 1984, s.83-96

BJORKQVİST K., LAGERSPETZ K., KAUKIAİNEN A., Do Girls Manipulate And Boys Fight? Developmental Trends İn Regard To Direct And İndirect Aggression, Aggressive Behavior, 1992, 18, s. 117-127

CAMPBELL Jacquelyn C. ve LEWANDOWSKI Linda A., Mental and Psysical Healt Effects of İntimate Partner Violence On Women and Children. Anger, Aggresion and Violence. 20: (2), 1997, s.353-374

CARD N.A., STUCKY B.D., SAWALANI G.M., LİTTLE T.D. , Direct and İndirect Aggression During Childhood and Adolescence: A Meta-Analytic Review of Gender Differences, Intercorrelations, and Relations to Maladjustment. Child Development, 2008, 79 :(5), s.1185–1229

CAZ Çağdaş, GÖKSEL Ali Gürel, YAZICI Ömer Faruk, BELLİ Emre, Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü'nde Görevli Personellerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2015, Cilt 17, Sayı, 2, s.9-18

CLİFFORD T. Morgan, Çev. Sibel Karakaş, Psikolojiye Giriş, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara, 1997, s.311

- CLONİNGER Susan, Theories Of Personality, Pearson Prentice Hall, London, 2004, s.154-155
- COSTA P. T., TERRACCIANO A., MCCRAR R. R. , Gender Differences in Personality Traits Across Cultures: Robust and Surprising Findings, Journal of Personality and Social Psychology, 2001, 81(2), s. 322–331
- DUNCAN R. , Peer and Sibling Aggression. An Investigation of Intra and Behaviours: Pieces of a Puzzle. Preventing School Failure, 1999, 42(3): , s. 135-142.
- DURNA Ufuk, A ve B Tipi Kişilik Yapıları ile Bu Kişilik Yapılarını Etkileyen Faktörlerle İlgili Bir Araştırma, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2005, Cilt:19, Sayı: 1, s.276-290
- DURSUN Yücel, Şiddet nedir? , FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), Güz, 2011, sayı: 12, s. 1-18
- ERDOĞAN İlhan, İşletmelerde Davranış, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, No: 242, İstanbul, 1991, s.244-255
- EREN Altay, Korku Kültürü, Değerler Kültürü ve Şiddet, Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, Cilt 2, Sayı 8, 2005, s.20-35
- ERGİL Doğu, Şiddetin Kültürel Kökenleri, Bilim ve Teknik, sayı 399, 2001, s.40
- EROĞLU Susran Erkan, Saldırganlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21 / 2009, s,206-220
- EYSENCK Hans Jurgen ve EYSENCK S.B., Manual of the Eysenck Personality Questionnaire, London, 1975, s. 68-70
- GÜLEÇ Gülcan ve KAPTANOĞLU Cem, Şiddetin Psikodinamik ve Bilişsel Kökenleri, Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics 2011;4(2), s. 14-20
- GÜNDOĞDU Rezzan, 9.Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme,Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 3, 2010, Sayfa 257-276
- GÜRSES İbrahim, Jung'cu Arketip Teorisi Bağlamında Tasavvufi Öykülerin Değerlendirilmesi: Sîmurg Örneği, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1, 2007, s.79
- GÜRSOY Mustafa, Öğrencilerde Şiddet Eğilimi ve Şiddete Yönelik Öğretmen Algıları, KKTC-Milli Eğitim Dergisi, 3, 2009, s.13-30
- HAMAMCI Zekeriya ve HAMACI Ezgi, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt:4 Sayı: 1 Makale No: 13, Düzce, 2015, s.129
- KARATAŞ Zeynep, Lise Öğrencilerinde Öfke ve Saldırganlık, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 17, Sayı 3, 2008, s.277-294

KILINÇ Erdal ve MURAT Mehmet, Genel Lise 9. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere ve Sürekli Kaygı Düzeylerine Göre Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012 11(3),s.835-853

KOCACIK Faruk, Şiddet Olgusu Üzerine, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2001, s.2

MADRAN H. Andaç Demirtaş ve ÇAKILCI Eda Ferligül, Çok Oyunculu Çevrimiçi Video Oyunu Oynayan Bireylerde Video Oyunu Bağımlılığı ve Saldırganlık, Anadolu Psikiyatri Dergisi 2014; 15:s. 99-107

MADRAN H. Andaç Demirtaş, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi 2012;23,s.1-6

MCCLELLAND David Clarence, Methods of Measuring Human Motivation, Action and Society, Princeton, 1958,

MİTTERER J.O ve COON D., Introduction to Psychology: Gateways to Mind and Behaviour, 12th Ed., Andover, UK: Cengage Learning. 2008, s.410

ÖZERKEMEN Necmettin, Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 28, 2012, s. 9

ROECKELEİN John E., Dictionary Of Theories, Laws&Concepts In Psychology, Greenwood Publishing Group, London, 1998, s.90-91

ROSENZWEIG R.Mark ve KURT Pawlik, International Handbook Of Psychology, Sage Publications, London, 2000, s.288

ROTTER Julian, Social Learning and Clinical Psychology, American Psychological Association, S.9, Washington, 2012, s.46

RYCKMAN Richard M., Theories Of Personality, 7. Edition, Lachina Publishing, Belmont, 2000, s.163.

RYS G.S. ve BEAR G.G., Relational aggression and peer relations. Merrill Palmer Quarterly, 1997, 43(1): s.87–106

SCHARF S.C., Gender Differences in Adolescent Aggression: an analysis of instrumentality expressiveness. Doctoral Thesis. Michigan University Department Of Clinical Psychology. Michigan.2000,

SCHMITT D.P., REALO A., VORACEK M., ALLİK J., Why can't a man be more like a woman? Sex differences in Big Five personality traits across 55 cultures, Journal of Personality and Social Psychology, 2008, 94, s. 168–182.

TUZCUOĞLU Necla, Psikoanaliz Kuramı ve Özellikleri, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1995, Sayı 7, s.275-278

VAHİP Işıl, Evdeki Şiddet ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açıdan Bakış. Türk Psikiyatri Dergisi, 2002, 13(4):, s.312-319

WATTS Charlotte ve ZİMMERMAN Cathy, Violence Against Women: Global Scope and Magnitude. British Medical Journal, 359, 2002, s.1232-1237

YILDIZ Sebahattin, BOZ İlknur Taştan, YILDIRIM Bahadır Fatih, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 1, 2012, s.218

YÖYEN Elif Güneri, Uluslararası Kişilik Envanteri (IPI) Kısa Versiyonunun Türkçe'ye Uyarlanması: Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizi, International Journal of Social Sciences and Education Research, 2016, 2(4), s.1309-1321

İNTERNET KAYNAKLARI

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0d,_ego_ve_s%C3%BCpereg

(Erişim tarihi: 29.12.2016)

http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf

(Erişim tarihi: 07.03.2017)

<https://makalearsivi.wordpress.com/2009/06/24/psikolojide-benlik-kuramlari-sigmund-freud-ve-psikoanalitik-kuram/>

(Erişim tarihi: 29.12.2016)

<http://okurkio.blogspot.com.tr/2012/04/maslowun-ihtiyaclar-hiyerarisi.html> (Erişim

tarihi: 20.02.2017)

<http://www.pedagogidernegi.com/upload/editor/2016031804146-0.pdf> (Erişim tarihi:

10.01.2017)

<http://www.psikoterapi.pro/makaleler/kisilik-gelisimi> (Erişim tarihi: 03.01.2017)

EKLER

EK – A: SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek

2. Yaşınız:

3. Medeni durumunuz nedir? () Bekar () Evli () Boşanmış

4. Eğitim düzeyiniz:

() İlkokul () Ortaokul () Lise () Önlisans () Üniversite () Yüksek Lisans ()
Doktora

5. Ailenizle birlikte yaşadığınız evde kaç kişisiniz?.....

() Çekirdek aile (anne-baba, çocuklar)

() Geniş aile (anne-baba, çocuklar, teyze-dayı-hala-amca, büyük anne-baba)

() Parçalanmış/Boşanmış aile

5. Siz kaçınıcı çocuksunuz?.....

6. (Ailenizde) Evinize giren aylık gelir ne kadardır?

() 1000 TL – 2500 TL aras () 2600 TL – 4000 TL arası

() 4100 TL – 6500 TL arası () 6500 TL ve üzeri

7. Kronik bir hastalığınız (en az 6 ay ve daha uzun süren, tekrarlayan hastalık) var mı ?

() Evet ise Hastalığınız nedir?

() Hayır

8. Eğer kronik bir hastalığınız varsa bununla ilgili bir tedavi görüyor musunuz?

() Evet () Hayır

9. Bugüne kadar psikolojik bir rahatsızlık geçirdiniz mi?

() Evet ise belirtiniz.....

() Hayır

10. Şuan psikiyatrik bir ilaç kullanıyor musunuz?

() Evet ise belirtiniz.....

() Hayır

11. Bir alttaki soruda tanımlanan ve benzer biçimlerde kendinize zarar verdiğiniz oldu mu?

() Evet () Hayır

12. Üstteki soruya yanıtınız evet ise, hangi şekilde bu girişimi gerçekleştirdiniz?

() Kollarınızı ya da vücudunuzun diğer yerlerini kesme ve/ya çizme

() Sigara ya da diğer yollarla yakma

() Saçlarınızı yolma

() Başınızı, yumruğunuzu ya da diğer beden parçalarınızı şiddetle sert yerlere vurma

() Diğer

13. Ailenizdeki bireylerin (anne/baba/kardeşler) bu zamana kadar kendilerine zarar verdikleri oldu mu?

() Evet () Hayır

14. Kendinizin dışında başka kimselere zarar verdiniz mi?

() Evet () Hayır

15. Yukarıdaki sorunun yanıtı evet ise;

- () Bir başka kişinin kollarını ya da vücudunun diğer yerlerini kesme ve/ya çizme
 () Bir başka kişiyi sigara ya da diğer yollarla yakma
 () Bir başka kişinin saçlarını yolma
 () Bir başka kişinin başını, yumruğunu ya da diğer beden parçalarını şiddetle sert yerlere vurma
 () Diğer.....

16. Aile üyelerinden birine yukarıdaki zarar verme davranışlarından bir ya da bir kaçını uyguladınız mı?

- () Evet () Hayır

17. Daha önce intihar girişiminde bulundunuz mu?

- () Evet () Hayır

17. Üstteki soruya yanıtınız evet ise, hangi şekilde bu girişimi gerçekleştirdiniz?

- () İlaç veya kimyasal herhangi bir madde olarak
 () Kesici veya delici bir alet ile
 () Yüksekten atlama
 () Kendini asmaya çalışma
 () Araba ya da tren gibi araçların önüne atlama
 () Diğer.....

18. Üstteki soruya yanıtınız evet ise, bu olayın oluş sıklığını aşağıdakilerden hangisi en iyi tanımlar?

- () Günde birkaç kere () Haftada birkaç kere () Yılda birkaç kere
 () Günde 1 kere () Ayda birkaç kere () Yaşamda birkaç kere

19. Ailenizdeki bireylerin(anne/baba/kardeşler) bu zamana kadar hiç intihar girişimi oldu mu?

- () Evet () Hayır

KİŞİLİK ENVANTERİ KISA FORMU

Aşağıdaki tabloda 1-50 arası her ifade için 1-5 arasında bir puan seçerek verilen ifadeyle ne derecede mutabık olduğunuzu ifadenin solundaki kutucukta belirtiniz.

1=katılmıyorum, 2=kısmen katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=kısmen katılıyorum ve 5=katılıyorum

Ben

Etrafa neşe saçan biriyim	1	2	3	4	5
Başkalarına karşı fazla alaka duymam	1	2	3	4	5
Her zaman hazırlıklıyım	1	2	3	4	5
Kolayca strese girerim	1	2	3	4	5
Zengin bir sözcük dağarcığım var	1	2	3	4	5
Fazla konuşmam	1	2	3	4	5
İnsanlara karşı ilgiliyimdir	1	2	3	4	5
Kişisel eşyalarımı etrafta bırakırım	1	2	3	4	5
Genelde rahatımdır	1	2	3	4	5
Soyut kavramları anlamakta zorluk çekerim	1	2	3	4	5
İnsanların yanındayken kendimi rahat hissedirim	1	2	3	4	5
İnsanları aşağılarım	1	2	3	4	5
Detaylara dikkat ederim	1	2	3	4	5
Olaylar hakkında kaygı duyarım	1	2	3	4	5
Canlı bir hayal gücüm var	1	2	3	4	5
Geri planda kalan biriyim	1	2	3	4	5
Başkalarının hislerine yakınlık gösteririm/hislerini paylaşıyorum	1	2	3	4	5
İşleri yüzüme gözüme bulaştırırım	1	2	3	4	5
Nadiren kederli/efkarlı hissedirim	1	2	3	4	5
Soyut fikirlerle ilgilenmem	1	2	3	4	5
Diyalog başlatan biriyim	1	2	3	4	5
Başkalarının sorunları beni ilgilendirmez	1	2	3	4	5
Zor ve sıkıcı işleri hemen bitiririm	1	2	3	4	5
Kolayca rahatsız olurum	1	2	3	4	5
Mükemmel fikirleri olan biriyim	1	2	3	4	5
Söyleyecek fazla şeyim yoktur	1	2	3	4	5
Yumuşak kalpli biriyim	1	2	3	4	5
Eşyaları ait oldukları yerlere geri koymayı sık sık unuturum	1	2	3	4	5

	Kolay sinirlenirim	1	2	3	4	5
	İyi bir hayal gücüm yok	1	2	3	4	5
	Partilerde birçok farklı insanla sohbet ederim	1	2	3	4	5
	Başkaları beni pek ilgilendirmez	1	2	3	4	5
	Düzeni severim	1	2	3	4	5
	Duygu durumumu sıkça değiştiririm	1	2	3	4	5
	Anlamakta çabuşumdur/çabuk anlarım	1	2	3	4	5
	Dikkati üzerime çekmeyi sevmem	1	2	3	4	5
	Başkalarına zaman ayırmak için işlerime ara veririm	1	2	3	4	5
	Vazifeden kaçırım	1	2	3	4	5
	Şık duygu değişimlerim vardır	1	2	3	4	5
	Zor kelimeler kullanırım	1	2	3	4	5
	Dikkat odağı olmayı önemsemem	1	2	3	4	5
	Başkalarının duygularını anlayabilirim	1	2	3	4	5
	Belli bir programa göre çalışırım	1	2	3	4	5
	Kolayca asabileşirim	1	2	3	4	5
	Olaylar üzerinde derin düşünerek vakit geçiririm	1	2	3	4	5
	Tanımadığım kişilerin yanında sessiz kalırım	1	2	3	4	5
	İnsanların rahat hissetmelerini sağlarım	1	2	3	4	5
	İşim konusunda titiz ve detaycıyım	1	2	3	4	5
	Sık sık efkarlı hissederim	1	2	3	4	5
	Fikirlerle doluyum	1	2	3	4	5

EK-C: BUSS PERRY SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

	Hiç uygun değil	Çok az uygun	Biraz uygun	Çok uygun	Tamamen uygun
1 Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler.	1	2	3	4	5
2 Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.	1	2	3	4	5
3 Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında "Acaba benden ne istiyor?" diye düşünürüm.	1	2	3	4	5
4 Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim.	1	2	3	4	5
5 Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.	1	2	3	4	5
6 İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.	1	2	3	4	5
7 Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez.	1	2	3	4	5
8 Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum.	1	2	3	4	5
9 Sakin yapılı biriyimdir.	1	2	3	4	5
10 Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşırım.	1	2	3	4	5
11 Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu.	1	2	3	4	5
12 Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim.	1	2	3	4	5
13 Birisi bana satışsa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim.	1	2	3	4	5
14 İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim	1	2	3	4	5
15 Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir.	1	2	3	4	5
16 Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
17 Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm.	1	2	3	4	5
18 Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.	1	2	3	4	5
19 Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım.	1	2	3	4	5
20 Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım.	1	2	3	4	5
21 İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim	1	2	3	4	5
22 Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm.	1	2	3	4	5
23 Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum.	1	2	3	4	5
24 Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
25 Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum.	1	2	3	4	5
26 Arkadaşlarımın arkamdan konuştuklarını biliyorum.	1	2	3	4	5
27 Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler.	1	2	3	4	5
28 Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.	1	2	3	4	5
29 Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.	1	2	3	4	5